

I. Počátek sporu

Poznámka: Tato kniha není uspořádána tak, aby se podobala politickému programu. Je totiž obecnou polemikou s těmi, kdo oponují ideám stojícím za takovým programem. Přehled konkrétních návrhů bude v krátké době vydán v podobě pamfletu v nakladatelství Basis na 20&21 Essex Street Ligou pro obranu svobody distribucí vlastnictví.

Byl jsem vyzván, abych znovu vydal tyto poznámky — které se objevovaly v jednom týdeníku — jako hrubý náčrt jistých aspektů instituce soukromého vlastnictví, které jsou dnes, vprostřed novinářského jásání nad soukromým podnikáním, docela zapomenuty. Sama skutečnost, že publicisté tolik mluví o tom druhém a tak málo o tom prvním je měřítkem morálního tónu doby. Kapsář je velmi nápadným mistrem soukromého podnikání. Bylo by ovšem asi přeháněním tvrdit, že kapsářství je vynikající ukázkou soukromého vlastnictví. To oč jde v kapitalismu a podnikání, tak jak je poslední dobou provozováno, je, že skutečně káží rozšiřování podnikání spíše než ochranu vlastnictví a vybírání kapes se přinejlepším snaží maskovat jistými ctnostmi pirátství. Pokud jde o komunismus, jeho reformy směřují pouze k tomu, že kapsářství napravuje zákazem kapes.

Obecně si myslím, že kapsy a vlastnictví mají nejen normálnější, ale také důstojnější obranu, než poněkud špinavý individualismus hovořící o soukromém podnikání. S nadějí, že to může pomoci jiným k pochopení, jsem se rozhodl přetisknout tyto studie, tak jak jsou, místy i uspěchané a jen tematisující. Je jistě velmi těžké je takto reprodukovat, protože se jednalo o redakční poznámky k polemice vedené převážně jinými lidmi, nicméně obecná myšlenka je alespoň přítomná. Tak či tak, „soukromé podnikání“ není příliš ušlechtilou cestou jak vyjádřit pravdu jednoho z příkázání Desatera. Přesto však bývala doba, kdy to bylo alespoň více či méně pravda. Manchesterští radikálové hlásali poněkud hrubou a krutou podobu konkurence, ale alespoň dělali, co hlásali. Noviny velebící dnes soukromé podnikání hlásají pravý opak toho, co by se komu mohlo snít skutečně dělat. Praktické směřování všeho obchodu a podnikání se dnes obrací k velkým podnikatelským spojením, často imperiálnějším, neosobnějším a mezinárodnějším než nějaké komunistické společenství, které je alespoň kolektivní, když ne kolektivistické. Je velmi dobré opakovat rozrušeně: „Kam to spějeme, s tímhle bolševismem?“ Stejně na místě je dodat: „Kampak to spějeme, i bez bolševismu?“. Odpověď je nasnadě: monopol. Rozhodně to není soukromé podnikání. Americký trust není soukromé podnikání. To už by bylo správněji říkat španělské inkvisici soukromé mínění či soukromý soud. Monopol není ani soukromý, ani podnikavý. Existuje, aby soukromé podnikání znemožnil. A tento systém trustů či monopolu, tato naprostá zkáza vlastnictví, bude cílem všeho našeho pokroku i tehdy, i kdyby už na světě nebylo jediného bolševika.

Nu a a já patřím k těm, kdo věří, že lékem na centralisaci je decentralisace. Bylo to označováno za paradox. Zjevně je cosi skřítkého a fantastického na tvrzení, že když se kapitál příliš soustředil v rukách hrstky, je správné navrátit do rukou mnohých. Socialista by ho svěřil do rukou ještě menší hrstky lidí, ale ti lidé by byli politici, kteří by ho (jak víme) vždy spravovali v zájmu mnohých. Než ale předložím čtenáři to, co jsem napsal přímo v první linii současné polemiky, myslím, že je zapotřebí vložit úvodem těchto pár odstavců, abych vysvětlil některé pojmy a zdůraznil některé předpoklady. V týdeníku jsem se přel s lidmi, kteří znali zkratky téhle konkrétní diskuse, ale abychom si jasně rozuměli, musíme začít několika definic nebo aspoň popisů. Ujišťuji čtenáře, že slov užívám v docela jasném smyslu, je ale docela možné, že on je užívá v nějakém jiném významu a takový zmatek a nedorozumění ani nedosahují důstojnosti názorové odlišnosti.

Kapitalismus je kupříkladu velmi nepříjemné slovo. Je to taky veskrze nepříjemná záležitost. A přece je to, co mám na mysli, když takhle mluvím docela konkrétní a definovatelné, jen to jméno je špatně k použití. Očividně ale nějaké slovo používat musíme. Když říkám kapitalismus, myslím tím obyčejně něco, co lze formulovat asi takto: „Je to takový ekonomický systém, v němž existuje zhruba rozeznatelná a relativně malá třída kapitalistů, v jejichž rukou je soustředěno vlastnictví tak velkého množství kapitálu, že velká většina občanů musí z nezbytí těmto kapitalistům sloužit za mzdu.“ Tento konkrétní stav věcí může existovat a existuje a musíme pro něj mít nějaké slovo a nějaký způsob jak o tom diskutovat. Ovšem tohle slovo je velmi špatné, protože různí lidé je užívají pro velmi rozdílné věci. Pro jedny to podle všeho prostě znamená soukromé vlastnictví. Další mají za to, že kapitalismus je cokoliv, co zahrnuje používání kapitálu. Jenže pokud je tohle použití příliš doslovné, je také příliš volné a dokonce je i příliš velké.

Pokud kapitalismus znamená použití kapitálu, pak je kapitalismus všechno. Bolševismus je kapitalismus a anarchický komunismus je kapitalismus, a kapitalismem je i každý revoluční plán, ať už jakkoliv divoký. V to, že dnešní ekonomické operace musí něco nechat pro ekonomické operace zítěžší věří zrovna tak Lenin a Trocký jako Lloyd George a Thomas. A to je vše, co kapitalismus znamená ve svém ekonomickém smyslu. V tom případě je to slovo k ničemu. Moje užití je možná svévolné, ale bez užitku není.

Pokud se pod kapitalismem rozumí soukromé vlastnictví, pak jsem kapitalista.

Pokud se pod kapitalismem rozumí kapitál, pak jsou kapitalisté všichni. Pokud ovšem kapitalismus znamená tento konkrétní systém kapitálu, vypláceného masám toliko ve formě mezd, pak to cosi znamená, i kdyby to mělo znamenat cosi jiného.

Pravda je taková, že to co nazýváme kapitalismem by se mělo jmenovat proletarianismem. Nejde tu o to, že někteří lidé mají kapitál, ale o to, že většina lidí má jen mzdu, protože nemají kapitál. Ve své době jsem vynaložil hrdinské úsilí, chodil po světě a vždy říkal proletarianismus místo kapitalismu. Moje cesta ale byla trnitá a plná strážní a nepochopení. Zjišťuji, že když kritisuji vévodu z Northumberlandu pro jeho proletarianismus, lidi moc nechápou, co tím míním. Když říkám, že bych se kolikrát shodl s Morning Post jen kdyby nebyl tak zoufale proletariánský zdá se, jako by tu byla jaká náhlá překážka bránící úplnému vzájemnému porozumění myslí. A přece by to bylo zcela přesné. To hlavní co mi totiž vadí na obraně nyní existujícího kapitalismu, je obrana udržování většiny lidí v námezdní závislosti, tedy udržování většiny lidí bez kapitálu. Není mi vlastní ten druh přesnosti, který raději správně sdělí, co na myslí nemá, než by nesprávně sdělil, co na myslí má. K pojmu ve srovnání s významem jsme zcela lhostejný. Je mu úplně jedno jestli nazývám tu či ono věc toliko tímhle tištěným slovem začínajícím na K, pokud a dokud je aplikováno na jednu a ne na druhou věc. Nevadí mi používat pojem stejně libovolný jako matematická značka, pokud bude jako matematická značka přijat. Klidně mohu vlastnictví označit x a kapitalismus y, pokud a dokud nebude někdo považovat za nutné říkat, že $x=y$. Nevadí mi říkat kočka místo kapitalismus a pes místo distributismus, pokud budou lidé chápat, že jsou to věci tak odlišné, že by se mohly rvát jako pes s kočkou. Návrh na širší distribuci kapitálu zůstává stejný, ať už mu říkáme jakkoliv a bez ohledu na to, jak jmenujeme jeho současný do očí bijící opak. Zůstává stejný ať už říkáme v jednom smyslu, že je kapitalismu příliš, nebo že je ho v jiném smyslu příliš málo. A je už opravdu kus pořádné pedanterie tvrdit, že kapitál je nutno užívat kapitalisticky. To už bychom stejně dobře mohli tvrdit, že vše sociální, ba společenské, musí být socialistické, že socialismus lze ztotožnit se společenským večerem nebo společenskou sklenkou. S lítostí musím říct, že tak tomu není.

Kolem socialismu je tu nicméně tolik verbální neurčitosti, že to volá nějaké definici. Socialismus je systém, který činí sjednocenou a zorganizovanou společnost odpovědnou za všechny její ekonomické procesy, nebo za všechny, které ovlivňují její život a základní živobytí. Pokud se prodává cokoli důležitého, prodává to vláda, pokud se něco důležitého dává, dává to vláda, pokud je něco důležitého i jen tolerováno, zodpovídá za toleranci vláda. Je to pravý opak anarchie, krajní nadšení pro autoritu. V mnoha ohledech je to hodné morální důstojnosti myslí, je to kolektivní přijetí velmi úplné odpovědnosti. Je ovšem od socialistů velmi přihlouplé, že si stěžují, když tvrdíme, že to musí zničit svobodu. Skoro stejně hloupě mluví antisocialisté, když si stěžují na nepřírozenou a nevyváženou brutalitu bolševické vlády při ničení politické oposice. Je totiž přirozeností právě socialistické vlády, že netoleruje žádnou pravou a skutečnou oposici. Vláda se totiž o vše stará a vše zajišťuje a je absurdní po ní žádat, aby zajistila oposici.

Nemůžete se vydat za sultánem a káravě mu říci: „Neudělal jste nic pro to, aby tě tvůj bratr svrhl z trůnu a zmocnil se kalifátu.“ Nemůžete předstoupit před středověkého krále a říct mu. „Půjč mi laskavě dva tisíce kopí a tisíc lučšníků, protože chci proti tobě vyvolat povstání.“ A ještě méně můžete kritizovat vládu, která tvrdí, že se o vše stará a vše zřizuje, za to, že se nepostarala a nezřídila nic, co by svrhlo vše, co ona zřídila. Oposice a vzpoura závisí na majetku a na svobodě, Mohou být tolerovány jen tam, kde směla zapustit kořeny i jiná práva, než ústřední právo vladařovo. Tato práva musí být chráněna morálkou, jíž se i vladař bude zdráhat vzdorovat. Kritik státu může existovat jen tam, kde náboženský smysl pro právo chrání jeho nárok na jeho vlastní kopí a jeho vlastní luk, nebo přinejmenším na jeho vlastní pero a jeho vlastní tiskařský lis. Je absurdní domnívat se, že by si mohl půjčit královské pero, aby jím obhajoval královraždou nebo užíval vládní tiskařské lisy k odhalování vládní zkorumpovanosti. A přece celý smysl socialismu, celé zdůvodnění socialismu je v tom, že pokud nepatří všechny tiskárny vládě, mohou být tiskaři utiskováni. Všechno stojí na spravedlnosti státu, všechna vajíčka se sbírají do jednoho košíku. Mnohá z nich budou zkažená, ale ani tak je nebudete smět použít v politických volbách.

Před nějakými patnácti lety nás pár začalo, jak jsme tehdy měli říci, dvěma krajnostem kapitalismu a komunismu, ve starém New Age a New Witness hlásat politiku malého distribuovaného vlastnictví (která od té doby dostala nešikovné, ale odpovídající jméno distributismus). První kritiku nám adresovali ti nejbrilantnější fabiáni, zejména pan Bernard Shaw. Forma, jíž tato kritika nabyla, bylo prostě to, že nám tvrdili, že náš ideál je nemožný. Byl to prostě jen projev katolické důvěřivosti v pohádky. Zákon renty spolu s dalšími ekonomickými zákony nevyhnutelně, že malé pramínky a potůčky vlastnictví musí stékat do jezera plutokracie.

Popravdě řečeno, byl to fabiánský chytrák a ne jen tak nějaký toryovský hlupec, kdo proti naší vizi postavil ona slavná úvodní slova: „Kdyby mělo být zítra vše rozděleno—“

Nicméně odpověď jsme měli i tehdy, a třebaže jsme od té doby našli mnoho dalších, pokud tu ten princip zopakují, napomůže to celou otázku vyjasnit. Je pravda, že věřím pohádkám — v tom smyslu, že se tomu, co existuje, podivuji natolik, že jsem o to připravenější připustit, co by existovat mohlo. Rozumím člověku, který věří v mořského hada proto, že v moři je mnohem víc ryb, než z něj kdy bude vyloveno. Věřím mu ale ještě víc kvůli dalšímu člověku, který ve své horlivé snaze existenci mořského hada vyvrátit vždy argumentuje ne tím, že nejsou žádní hadi na Islandu, ale že nejsou žádní nikde po celém světě.

Představme si, že by pan Bernard Shaw, komentující tuto důvěřivost, by mi vyčítal, že věřím (kvůli tomu, že mi to nakukal nějaký prolhaný kněz), že je možné kameny hodit do vzduchu tak, že tam zůstanou zavěšeny jako duha. Představme si, že by mi laskavě říkal, že bych přece nemohl věřit v takové papežencké báchorce o kouzelných kamenech, kdyby mi někdo vědecky vysvětlil gravitační zákon. A předpokládejme dále, že bych po tom všem nakonec zjistil, že mluvil jen o tom, že je nemožné postavit oblouk. Většina z nás by myslím dospěla ke dvěma závěrům o něm a jeho škole. Za prvé bychom si museli myslet, že jsou velmi špatně informovaní, pokud jde o to, co se skutečně rozumí pod uznáním přírodních zákonů. Přírodní zákon lze uznat vzdorem proti němu, jeho překonáním, nebo i tím, že jej použijeme proti němu samému, což je zrovna případ oblouku. A za druhé, a mnohem silněji, bychom si museli myslet, že jsou mimořádně neinformovaní, pokud jde o to, co se na této zemi již udělalo.

Podobně je v diskusi o tom, zda může existovat malý majetek, první skutečností fakt, že takový majetek existuje. Téměř stejně nezaměnitelným faktem je, že nejen existuje, ale i přetrvává. Pan Shaw v jakémsi abstraktním hněvu prohlásil „malý majetek malý nezůstane“. Nu je zajímavé, že odpůrci čehokoliv jako je několikero forem vlastnictví proti tomu vznášejí dvě velmi rozporná obvinění. Říkají nám pořád dokola, že rolnický život v latinských či jiných zemích je monotónní, není v něm pokroku, je zarostlím bílím a hložíím pověr a je to vůbec jakýsi přežitek z doby kamenné. Na jedné straně se nám pošklebují, co je to za přežitek, na druhé tvrdí, že to prostě nemůže přežít. Na vesnické rolníky ukazují jako na věčné nekňuby a balíky, trčící z venkovského bahna a pak ho odmítnou strčit kamkoliv právě s tím, že by tam stejně nevydržel ani trčet. Nu, na první druh kritiky se dá docela dobře odpovědět, ale k tomu, aby kritikové mohli venkovany vůbec odsuzovat, musí nejprve uznat, že nějakí venkovné existují. A pokud by bylo pravda, že mají vždy sklon velmi rychle zmizet, pak by zas nemohlo platit, že se vyznačují těmi primitivními obyčejí a konservativními názory, kterými se nejen doopravdy vyznačují, ale za jejichž projevoování je kritici také odsuzují. Zdravý rozum dá, že nemohou jednu věc současně obviňovat, že je staromódní a zastaralá i prchavá a efemérní. Suchý fakt, viditelný za bílého dne je samozřejmě takový, že drobný rolnický majetek není efemérní. V každém případě ale pan Shaw a jeho škola nemohou tvrdit, že oblouky nelze stavět a pak si stěžovat, jak hyzdí krajinu. Distributivní stát není hypotéza, kterou by měl rozmetat, ale fenomén, který by měl vysvětlit. Pravda je taková, že představa, že se malý majetek postupně vyvine v kapitalismus, je přesným obrazem toho, co se prakticky nikde neděje. O pravdě svědčí dokonce i zeměpisná fakta, dosud jak se mi zdá, podivně přehlížená. Bez ohledu na to, kde by všude mohla vzniknout, nevyroste v devíti případech z deseti průmyslová civilizace moderního kapitalistického typu tam, kde dosud byla civilizace distributivní, například rolnická. Kapitalismus je netvor vyrůstající na poušti. Industriální otrokářství se téměř vždy rozrostlo v oněch prázdných místech, kde byla starší civilizace přítomná jen řídce nebo vůbec. Snadno se proto vzmohla spíš na severu Anglie, než na jihu, právě proto, že sever byl během celých věků relativně pustý a barbarský, zatímco na jihu byla civilizace cechů a rolnictva. Proto také snadněji vyrůstalo spíš na americkém než evropském kontinentě, protože v Americe nenahrazovala nic než pár divochů, kdežto v Evropě musela nahradit kulturu mnohapočetných farem. Všude byl jen krok od chýše z bláta k městu manufaktur. Všude tam, kde se blátěná chýše chýše opravdu proměnila ve svobodnou farmu, nehnula se pak ani o krok blíž manufakturnímu městu. Všude tam, kde byl jen pán a jen pouhý nevolník, bylo možné je téměř ihned proměnit na pouhého zaměstnavatele a pouhého zaměstnance. Všude tam, kde žil svobodný člověk působila už sama jeho paměť, byť by třeba i byl relativně méně bohatý a mocný, že úplný průmyslový kapitalismus byl nemožný. Tenhle koukol zasel nepřítel, ale i coby nepřítel je to zbabělec. Může ho totiž sít jen v pustinách, kde nemůže vzejít žádné obilí, které by ho zadusilo.

Abychom se vrátili k našemu podobenství, říkáme v první řadě, že oblouky existují a nejen existují, ale i trvají. Jsou tu stovky římských akvaduktů a amfiteátrů, které dokazují, že mohou přetrvat tak dlouho jako cokoli jiného, ne-li déle. Pokud nám nějaká pokroková osoba bude tvrdit, že se každý oblouk nakonec promění v tovární komín, nebo snad, že každý oblouk nakonec spadne, protože je slabší než tovární komín, nebo dokonce, že pokud spadne, tak i lidé vždy uvědomí, že místo něj musí postavit tovární komín — proč bychom pak měli být tak smělí, že bychom zpochybnili všechna tři tvrzení. Jediné co bychom snad mohli připustit je fakt, že princip podepírající komín je jednodušší než princip oblouku a že přesně a právě proto může tovární komín, podobně jako feudální věž, vyrůst snáz v kvilející pustině.

Tento obraz má ale ještě další využití. Jestliže jsou nám dnes latinské země převážně modelem, pokud jde o malé vlastnictví, pak je to jen v tom smyslu, ve kterém by v jistých historických obdobích byly naším jediným vzorem oblouku. Byly časy, kdy všechny oblouky byly římské a kdy o nich člověk žijící u Liffey nebo u Temže věděl právě tak málo, jako ví pan Shaw o rolnických vlastnících. To ale neznamená, že bychom bojovali za cosi toliko cizího, že bychom oblouk prosazovali jako nějaký italský znak či zástavu o nic víc, než bychom chtěli, aby byla Temže právě tak žlutá jako Tibera, nebo měli nějaké zvláštní zalíbení v makarónech nebo malárii. Princip oblouku je lidský, lze ho použít na všechny a všichni ho mohou používat. S principem dobře rozloženého soukromého vlastnictví je to stejné. To, že v Británii stojí trosky pár římských oblouků, není dokladem, že oblouky nelze stavět, ale naopak důkazem, že to možné je.

A bychom teď analogii nebo shodu okolností dovedli do konce: jaký je princip oblouku? Můžete tomu říkat, pokud chcete, urážka gravitace, správnější bude, když to označíte za apel na gravitaci. Princip dotvrzuje, že pokud spojíme samostatné kameny určitého tvaru určitým způsobem, pak zajistíme, že sama jejich tendence padat jim v pádu zabrání. A třebaže je můj obraz jen ilustrací, ob stojí do značné míry i pokud jde o úspěch rovnějšího vlastnictví. Oblouk drží pohromadě rovnost vzájemného tlaku jednotlivých kamenů. Rovnost je současně vzájemnou pomocí i překážením si navzájem. Není těžké dokázat, že ve zdravé společnosti působí morální tlak rozmanitých soukromých majetků přesně stejně. Pokud ale druhá škola shledává klíč či srovnání nedostatečnými, pak musí najít nějaký jiný. Je zřejmé, že fakt žádná přirozená síla zmarnit nemůže. Tvrdit, že se proti němu staví jakýkoliv zákon, třeba zákon renty, platí jen v tom smyslu, že se mnohé zákony přírody staví proti vši morálce a samým základům lidství. V tomhle smyslu jsou vědecké argumenty proti naší obhajobě vlastnictví stejně irelevantní, jak o nich pan Shaw mluvil, když šlo o jeho odpor proti vivisekcím.

Je nakonec pravda, že oblouk vlastnictví nejen stále stojí, ale budování podobných oblouků se stále rozrůstá, jak co do kvality, tak co do kvantity. Kupříkladu francouzský rolník byl již před francouzskou revolucí vlastníkem na neurčitou, to činilo jeho vlastnictví soukromějším a absolutnějším, ne naopak. To, že by Francouzi tento systém opustili je méně pravděpodobné, než kdykoliv dříve, poté co se podruhé, pokud ne po sté, osvědčil jako nejstabilnější forma prosperity pod tlakem války. Stejně heroická, a ještě nezdolnější, revoluce již v Irsku odmítla jak socialistický sen, tak kapitalistickou skutečnost s energií, jejíž meze se ještě nikdo neodhodlal ani předvídat. Když tedy římský a normanský kulatý oblouk přetrvával věky jako jakási relikvie, našlo pro ni znovuzrození křesťanstva další použití a cíl. V okamžiku se vymrštil do titánských rozměrů gotiky, kde člověk vypadal jako bůh, který svůj svět zavěsil na ničem. Pak bylo znovu rozpečetěno cosi z onoho dávného tajemství, jež kněze tak podivně označovalo za stavitele mostů. A když se dnes podívám na některé z mostů, které postavil ve vzduchu, dokážu to, že je někdo pořád označuje za nemožné, pochopit jako jejich jedinou možnou chválu.

Co rozumíme onou „rovností tlaku“ jako u kamenů v oblouku? Ještě si o tom řekneme víc podrobně, ale obecně máme na mysli to, že moderní vášeň pro neustálé a neutuchající nakupování a prodávání jde ruku v ruce s krajní nerovností lidí, kteří jsou buď příliš bohatí, nebo příliš chudí. Trvání rolnictev je vysvětleno tím (jejich oponenti jsou nuceni je nechat bez vysvětlení), že tam, kde tahle nezávislost existuje má tutéž váhu a vážnost jako každá jiná důstojnost považovaná za normální pro člověka a nikdo se nenechává najmout k tomu, aby chodil nahý nebo se nechal tlouct holí.

Theorie, že ti, kdo začínají, rozumně navzájem rovni nemohou takoví i zůstat, je omyl založený výlučně na společnosti, kde začínají krajně nerovni. Je docela pravda, že poté, co kapitalismus překonal jistý bod, jsou rozbité zlomky vlastnictví snadno požrány. Jinak řečeno, je to docela pravda, když existuje malé množství malého vlastnictví, je to ale docela nepravdivé, pokud je malého vlastnictví velké množství. Dovožovat z toho, co se stalo při prudkém nástupu velkých podniků, po kterém rozbité malé podniky spěšně vyklidily bojiště, že se totéž musí stát vždycky, i tehdy, když jsou obě strany více vyrovnané, je dost nelogické. Je to jako bychom Niagarou dokazovali, že neexistuje nic takového, jako je jezero. Nakloňte jezero na jednu stranu a voda prudce vyteče jedním směrem zrovna tak jako celá ekonomická tendence kapitalistické nerovnosti míří jedním směrem. Nechte jezero jezerem nebo úroveň úrovní a není nic, co by jezeru bránilo zůstat až do soudného dne — zrovna tak, jako mnohé úrovně rolnictva vypadají, že mohou docela dobře vydržet rovněž do skonání světa. Je to fakt dokázaný zkušeností, i kdyby nebyl zkušeností vysvětlený, ve skutečnosti je ale možné naznačit nejen zkušenost, ale i vysvětlení. Pravda je taková, že ekonomická tendence k vymizení drobného vlastnictví vůbec neexistuje, dokud se vlastnictví nezmenší natolik, že se stane tak titěrným, že přestane vůbec jako vlastnictví fungovat. Pokud má jeden člověk sto akrů a druhý akru půl, pak je docela dobře možné, že z půl akru nevyžije. Pak u něj nastane ekonomická tendence svou půdu prodat a udělat toho druhého hrdým vlastníkem sto a půl akru. Pokud ale bude jeden mít třicet akrů a ten druhý čtyřicet, pak tu není žádná ekonomická tendence jakéhokoliv druhu, která by prvního muže nutila prodat půdu druhému. Jen prostě lež tvrdit, že první muž si nemůže být na svých třiceti akrech jistý a druhý,

že se nemůže se čtyřiceti spokojit. Je to úplný nesmysl, něco jako kdybychom tvrdili, že pokud někdo vlastní bullteriéra bude nucen ho prodat někomu, kdo má mastifa. Je to něco takového jako tvrdit, že nemohu vlastnit koně, protože mám výstředního souseda, který vlastní slona.

Není ani třeba mluvit o tom, že ti, kdo trvají na tom, že zhruba rovné vlastnictví nemůže existovat, svůj celý argument zakládají představě, že existovalo. K tomu, aby dokázali své tvrzení, musí předpokládat, že lidé v Anglii začínali v rovnosti a velmi rychle dospěli k nerovnosti. A komičnost celé jejich posice jen dokonává, že existenci toho, co označují za nemožnost, předpokládají právě v tom jednom případě, kdy k ničemu takovému nedošlo. Mluví tak, jako kdyby si deset horníků dalo závod a ten, který byl první, se stal vévodou z Northumberlandu. Mluví tak, jako kdyby první Rotschild byl prostě sedlák, který trpělivě sázel lepší zelí, než ostatní sedláci. Pravda je taková, že Anglie se stala kapitalistickou zemí proto, že už dlouho byla zemí oligarchickou. Bylo by mnohem těžší ukázat, jak se má stát oligarchií taková země jako třeba Dánsko. Naše tvrzení ale ještě zesílí, když k ekonomickému zdravému rozumu přidáme ethický. Tam, kde se etablovalo široce rozptýlené vlastnictví, existuje veřejné mínění, jež je silnější, než jakýkoliv zákon a velmi často (což je v moderní době ještě pozoruhodnější) i zákon, který je skutečně výrazem veřejného mínění. Pro moderní lidi může být velmi obtížné představit si svět, kde lidé nejsou obvykle obdivováni pro svou žádostivost a deptání svých bližních, ale ujišťuji je, že na zemi pořád ještě zůstávají takové podivné stopy pozemského ráje.

Pravda je taková, že tato první námitka o nemožnosti přímo protičí všem faktům zkušenosti a lidské přirozenosti. Není pravda, že morální obyčej nemůže udržet většinu lidí spokojených a náležitě pečujících o rozumný status. To je, jako kdybychom tvrdili, že s ohledem na to, že někteří muži jsou pro ženy přitažlivější než jiní, je vyloučené, aby lidé v Balhamu za královny Viktorie žili podle monogamního modelu s jedním manželem a jednou manželkou. Dalo by se tvrdit, že dřív nebo později by se ženy shromáždily ve skupinkách kolem těch pár atraktivních mužů a té nepřitažlivé většině by nezbylo nic než staromládenectví. Předměstské čtvrti musí dříve nebo později sestávat ze stovek poustev a tří harémů. Jenže tak to není. Není to tak nyní, bez ohledu na to, co se může stát v Balhamu, pokud se tam morální tradice manželství opravdu ztratí. Dokud je morální tradice naživu, dokud je krádeň cizích manželek odsuzována a věrnost manželskému protějšku obdivována, pak má rozsah narušení a rozruchu, který může v rovnováze pohlaví v Balhamu způsobit i ten nejnevázanější prostopášík, své meze. Právě tak zjistí každý pozemkový spekulant velmi rychle, že existují meze, pokud jde o to, kolik půdy může nakoupit v irské, španělské nebo srbské vesnici. Tam, kde je zabrání Nábotovy vinice skutečně považováno za něco odporného, jako tomu bylo u Uriášovy ženy, nebude nic těžkého najít nějakého místního proroka, který by vynesl Hospodinův soud. V atmosféře kapitalismu se člověku, který hromadí jedno pole vedle druhého, lichotí, ale v atmosféře vlastnictví se dočká výsměšků a možná kamenování. Výsledkem je to, že se vesnice nepropadne do plutokracie nebo předměstí do polygamie.

Vlastnictví je věcí cti. Pravým opakem slova „vlastnictví“ je slovo „prostitute“. A není pravda, že lidská bytost vždy to, co je svaté onomu smyslu vlastnictví sebe sama, vždy prodá, ať už je to tělo nebo hranice pozemku. Pár jich obojí dělá a výsledkem je, že se vždy stávají vyvrheli. Není ale pravda, že většina to musí dělat a každý, kdo to říká, nic neví, ne pokud o naše plány či návrhy, ne pokud jde o vize a ideály kohokoliv, ne pokud se týká distributismu nebo rozdělení kapitálu tím či oním postupem, ale pokud jde o historická fakta a podstatu lidskosti. Je to barbar, který nikdy neviděl oblouk.

Z poznámek, které jsem tu načrtal, bude ovšemže zřejmé, že jakkoliv je tento vzorec prostý, jeho obnova bude v komplikované společnosti mnohem komplikovanější. Zde jsem ho jen naznačil v té nejprostší formě, v níž stál a pořád stojí na počátku naší diskuse. Názor, že taková „reakce“ je nemožná, neberu na zřetel. Zastávám staré mystické dogma, že člověk vykonal, může vykonat. Moji kritici očividně zastávají dogma mystičtější, totiž to, že není možné, aby člověk něco udělal, protože to udělal. To alespoň má asi podle všeho znamenat tvrzení, že drobné vlastnictví je „zastaralé“. To ve skutečnosti znamená, že veškeré vlastnictví je mrtvé. Současným směrem nelze dospět k ničemu jinému, než k tomu, že všichni budou vlastnictví čím dál víc ztrácet s tím, jak bude pohlcováno do systému, který je stejně nelidský a neosobní, ať už mu říkáme komunismus nebo kapitalismus. Jestliže nemůžeme jít zpět, pak jít vpřed jen sotva stojí za to.

Vepředu není nic než plochá pustina standardizace, buď bolševické, nebo velkopřumyslové. Je ale podivné, že někteří z nás zahlédli cosi zdravého a rozumného, i kdyby jen ve vidění, zatímco zbytek kráčel v okovech vpřed k rozšiřování bez svobody a pokroku bez naděje.

II. Naše nynější hrozba

Když zrovna skončíme se čtením, nebo máme právě dost, čtení posledních zpráv z nejvznošnějších společenských kruhů, nebo těch nejpřesnějších záznamů od těch nejodpovědnějších soudů, obrátíme se přirozeně k novinovému

seriálu nazvanému „Otrávil svou matku“ nebo „Tajemství šarlatového snubního prstýnku“, abychom našli něco klidnějšího a tišeji přesvědčivějšího, poklidnějšího a podobnějšího reálnému životu. Jak tak ale listujeme stránkami od neuvěřitelných faktů k poměrně věrohodnější fikci, narazíme nejspíš na jednu jistou větu na obecné téma sociální degenerace. Je to jedna z vět, které asi v novinových tiskárnách mají předem vysázené a po ruce. Jako většina podobných solidních předem připravených prohlášení má uklidňující povahu. Je to jako titulěk „Naděje na urovnání“, který nám sděluje, že je tu cosi neurovnaného, nebo ono téma „Oživení podnikání“, které novináři, jako součást svého podnikání, z času na čas ožívují. Věta, o které mluvím, má asi tenhle smysl: obavy ze sociální degenerace nás nemusí zneklidňovat, protože se objevovaly v každé době a vždycky se najdou nějaké romantické a zpět se ohlížející osoby, básníci a podobná chátra, která pořád hledí zpět k imaginárním „starým dobrým časům“.

Známkou takových prohlášení je, že jakoby uspokojí naši mysl, nebo řečeno jinak, známkou takových myšlenek je, že nám zabrání myslet. Když člověk takhle chválí pokrok, má za to, že nemusí nikam dál pokračovat. Člověk, který mávl nad námitkou rukou s tím, že je stará, nemyslí, že by mohl sám říct něco nového. Spokojí se s tím, že bude opakovat tuhle obranu stávajících věcí a vypadá to tak, že nemá, co by dalšího k věci řekl dalšího. Nu je to tak, že by s věcí dalo říct docela dost dalších věcí. Je samozřejmě vcelku pravda, že o úpadku státu se mluvilo v mnohých dobách a mnoha lidmi, z nichž někteří byli, bohužel básníky. Notoricky náladovému a melodramatickému Byronovi tak kupříkladu vlezlo tak či onak do hlavy, že řecké ostrovy byly v posledních dnech turecké vlády jaksi méně slavné v umění i ve zbrani, než za dnů bitvy u Salaminy nebo Platonovy Republiky. Podobně i Wordsworth jako by stejně sentimentálně naznačoval, že benátská republika nebyla zrovna tak silná, když ji Napoleon zašlápl jak hasnoucí uhlík ve srovnání s dobou, kdy její obchod a umění plnil světová moře planoucí barevnou záplavou. Mnoho spisovatelů zašlo v osmnáctém a devatenáctém století tak daleko, že naznačovalo, že moderní Španělsko sehrávalo méně význačnou roli, než ve dnech objevení Ameriky nebo vítězství u Lepanta. A byli tu i tací, kteří ještě víc postrádali optimismus, který je duchem obchodu a dopouštěli se stejně zvrácených závěrů ohledně rané a pozdní situace holandské obchodní aristokracie. Někteří dokonce tvrdili, že Týr a Sidon už nejsou tak módní, jak bývaly a kdosi kdysi řekl dokonce cosi o „troskách Karathaga.“

Poněkud prostší řečí bychom mohli říct, že celý tenhle argument má jednu velkou díru. Když někdo řekne: „Lidé byli zrovna tak pesimističtí jako vy ve společnostech, které neupadaly a dokonce postupovaly vpřed,“ dá se mu odpovědět: „Ano ve společnostech, které doopravdy upadaly, byli lidé nejspíš právě tak optimističtí jako vy.“ Protože ony byly společnosti, které nakonec doopravdy upadly. Je pravda, že Horace řekl, že každá další generace jako by byla horší, než ta předchozí a naznačoval, že Řím je na tom pod psa ve chvíli, kdy byl celý vnější svět podrobován pod římské orly. Je ale docela pravděpodobné, že poslední zapomenutý dvorský básník velebicí na strnulém byzantském dvoře posledního zapomenutého Augustula odporoval všem podvratným pomluvám o společenském úpadku, zrovna tak, jak to dělají naše noviny, když říkají, že koneckonců Horace říkal přesně to samé. Je také možné, že měl pravdu, že zrovna v jeho době přišel zákрут, který vedl od Horatia na mostě k Herakleiovi v paláci a pokud pokud na tom hned tehdy nebyl Řím pod psa, psi mířili k Římu a jejich vzdálené vytí bylo možno poprvé zaslechnout v oné hodině zdvižených orlic. Je možné, že tam začal dlouhý pokrok, který byl též dlouhým úpadkem, ale skončil nakonec dobou temna. Řím se vrátil k vlku.

Tento názor je, jak říkám, přinejmenším udržitelný, i když ve skutečnosti nereprezentuje moje vlastní mínění. Je ovšem zcela rozumné nepřijmout jeho odmítnutí za doprovod levného optimisu současných maxim. Taková věc jako společenský úpadek existovala a existovat může a v každé dané chvíli je tu jediná otázka: zda Byzanc upadla nebo zda Británie upadá. Jinak řečeno, musíme každý takový případ údajné degenerace společnosti posuzovat jí vlastními měřítky. Říkat, že někteří lidé mají k takovému pesimismu přirozené sklony, je sice naprosto pravda, ale není to žádná odpověď. Nesoudíme je, ale posuzujeme situaci, kterou oni posoudili dobře nebo špatně. Můžeme říkat, že školáci vždycky chodili do školy neradi. Jenže existuje i špatná škola. Můžeme říkat, že sedláci skuhrají kvůli počasí vždycky. Jenže existuje i taková věc, jako je špatná úroda. A my máme uvážít, na základě faktů případu a ne dojmů sedláka, zda je pravděpodobné, že se morálnímu světu moderní Anglie může přihodit, že ho potká špatná úroda.

Nuže důvody k tomu, abychom současný problém Evropy a zejména Anglie považovali za nanejvýš hrozivý a tragický, jsou zcela objektivní, nemají nic společného s touhle údajnou náladou nebo melancholickou reakcí. Současný systém, ať už mu říkáme kapitalismus nebo jakkoliv jinak, zejména v té podobě, v níž existuje v průmyslových zemích, se již stal nebezpečím a velmi rychle se stává smrtící pastí. To zlo je zjevné jak v nejprostší soukromé zkušenosti, tak v nejchladnější ekonomické vědě. Abychom nejprve užili praktickou zkoušku: netvrdí to jen nepřátelé systému, ale potvrzují to i jeho zapřísáhlí obhájci. Ve sporech o zaměstnanosti v naší době nemluví o špatném byznysu zaměstnanci, ale zaměstnavatelé. Úspěšný podnikatel se nepyšní úspěchem, ale naříká nad

bankrotem. Obrana kapitalisty je obžalobou kapitalismu. Ještě podivnější je, že se jeho přední činitel musí uchýlovat k socialistické rétorice. Říká prostě jen tolik, že horníci nebo železničáři musí pokračovat v práci „v zájmu veřejnosti“. Stojí za povšimnutí, že kapitalisté nyní nikdy nepoužívají argument soukromého vlastnictví. Omezují se výlučně na sentimentální versi obecné sociální odpovědnosti podobného druhu. Je zábava číst v kapitalistickém tisku o socialistech, kteří sentimentálně hájí lidi, kteří „ztroskotali“. Dnes je hlavním argumentem téměř každého kapitalisty při každé stávce, že je samém prahu ztroskotání.

Proti tomuhle prostému argumentu o stávkách a socialistické hrozbě mám jednu prostou námitku. Moje námitka zní, že jejich argumentace vede přímo k socialismu. Sama o sobě k ničemu jinému vést nemůže. Pokud mají dělníci pokračovat v práci proto, že jsou služebníky veřejnosti, pak z toho nelze dovodit nic jiného, než to mají být služebníky veřejné autority. Pokud má vláda postupovat v zájmu veřejnosti a nic víc se k tomu nedá říct, pak musí celý ten podnik převzít a nic jiného se nedá dělat. Já si nemyslím, že by celá věc byla takhle jednoduchá, oni ano. Nemyslím si, že by tenhle argument pro socialismus byl přesvědčivý a úplný. Jenže podle antisocialistů docela přesvědčivý a úplný je. Je třeba brát v potaz toliko veřejnost a vláda může udělat, co se jí zlíbí, pokud a dokud se to týká veřejnosti. Dá se předpokládat, že může nedbat svobody zaměstnanců a donutit je k práci, možná v okovech. Asi může nedbat i vlastnictví zaměstnavatelů a platit proletariát místo nich, v případě nezbytí ze svých kapes. Všechny tyhle důsledky plynou z vysoce bolševické doktríny, hulákané na nás každý den ráno v kapitalistickém tisku. To je vše, co mohou říct, a pokud lze říct jen tohle, pak to druhé je to jediné, co lze udělat. V předchozím odstavci si všímáme, že kdybychom se měli držet jen logiky pisatelů úvodníků o socialistickém nebezpečí, dovedlo by nás to přímo k socialismu. A protože někteří z nás z přesvědčení a horlivě odmítáme být vedeni k socialismu, osvojili jsme si již před dlouhým časem tvrdší alternativu zvanou pořádně si věci promyslet. A v socialismu, nebo v něčem horším, čemu se říká socialismus, nebo taky docela jednoduše v chaosu a zmaru docela jistě skončíme, pokud se nepodíváme na naši situaci v celku a bez ohledu na naše okamžité a bezprostřední důvody k rozčilování. Nuže kapitalistický systém, ať už je dobrý nebo zlý, správný nebo špatný, stojí na dvou idejích: že bohatí vždy budou dost bohatí na to, aby si mohli najímat chudáky, a že chudáci budou vždy dost chudí na to, aby se chtěli nechat najmout. Předpokládá to ovšem také to, že obě strany vyjednávají mezi sebou a ani jedna nemyslí primárně na veřejnost. Majitel omnibusu jej neprovozuje pro dobro všeho lidstva, navzdory universálním bratrství žhnoucímu z latinského jména vozu. Provozuje ho, aby z toho měl pro sebe zisk, a chudší člověk přivoluje, že ho bude řídit, aby získal pro sebe mzdu. Podobně ani průvodčí omnibusu nedělá svou práci z abstraktní altruistické touhy pěkně vést nacpaný omnibus namísto zamračeného rákosí. Nedohlíží na pořádek v omnibusu proto, že dobré chování jsou tři čtvrtiny života. Vyjednává o co nejvyšší mzdu, jakou může dostat. Nu a ve prospěch kapitalismu mluvilo to, že skrze tohle soukromé dohadování veřejnost získává skutečné služby. A nějakou dobu tomu tak i bylo. Jenže jediná skutečně originální obrana kapitalismu se zcela hroutí, pokud musíme jednu či druhou stranu žádat, aby pokračovala ve své práci pro dobro veřejnosti. Pokud kapitalismus nedokáže lidi zaplatit tak, aby je to ponoukalo k práci, pak podle podle kapitalistických měřítek jednoduše zkrachoval. Pokud nemůže obchodník s čaji zaplatit účetní a bez účetních nedokáže čaj importovat, pak jeho byznys prostě zbankrotoval a tím to končí. Za starých kapitalistických podmínek by nikdo netvrdil, že účetní musí pracovat za nižší mzdu jen proto, aby chudák stará paní nezůstala bez svého šálku čaje.

Je to tedy ve skutečnosti kapitalistický tisk, který kapitalistickými principy dokazuje, že kapitalismus dospěl ke svému konci. Kdyby tomu tak nebylo, nemuseli by vznášet takové sociální a sentimentální apely. Nemuseli by volat po vládních zásazích zrovna tak, jak to dělají socialisté. Kdyby tomu tak nebylo, nemuseli by se dožadovat nepohodlí pro cestující jako sentimentalisté nebo altruisté. Pravda je taková, že dnes už všichni opustili argumentaci, na níž stál celý starý kapitalismus, totiž argument, že pokud necháme lidi samostatně vyjednávat a dohadovat podmínky, bude z toho mít veřejnost automatický prospěch. Musíme najít nějaký nový základ a běžní konservativci nevědomky sahají po komunistické posici. To já tedy ve vší slušnosti a při vší účtě odmítám. Jsem si ale jist, že vracet se zpět k starému kapitalistickému základu je dokonale nemožné. Ti, kdo se o to pokoušejí, se zaplétají do docela nemožných spleť. Ty nejpraktičtější a nynějších nejnaléhavější záležitosti tento rozpor odhalují den co den. Kdykoliv například dojde v nějakém velkém podniku ke stávce či nucenému zastavení práce jsme vždy ujišťováni, že krácením soukromých zisků nelze dosáhnout žádných významných úspor, protože tyto soukromé zisky jsou nyní zanedbatelné a příslušné odvětví těch pár vlastníků jen stěží obohacuje. Bez ohledu na to, jakou má tento konkrétní argument hodnotu, zjevně naprosto likviduje argument obecný. Obecný argument pro kapitalismus či individualismus zní, že lidé se nebudou pouštět do dobrodružství, pokud nelze v loterii vyhrát významnou cenu. Ve všech socialistických diskusích je to dobře známo jako „pobídka ziskem“. Jenže pokud není co získat, pak tu jistě není žádná pobídka. Pokud si podílníci a akcionáři šmelinou přijdou jen na poněkud nejistý nebo pochybný zisk, pak se zdá, že to už se rovnou mohou snížit k pokleslému stavu vojáků nebo služebníků

společnosti. Mimochodem, nikdy jsem nechápal, proč si toryovští diskutéři vždycky dávají tak záležet na tom aby proti socialismu dokazovali, že „služebníci státu“ musí být nutně nekompetentní a neteční. Jistě by mohli nechat někomu jinému, aby poukázal na Nelsonovu letargii nebo na tupé Gordonovy rutiny.

Ale toto zhroucení industriálního individualismu, které není jen zhroucením, ale i rozpor (protože musí protirečit všem svým nejběžnějším maximám) není jen nahodilost naší situace, i když je v naší zemi nejnápadnější. Každý, kdo dokáže myslet v těch vysoce praktických věcech zvaných theorie, dříve nebo později pozná, že toto ochromení je nevyhnutelné. Kapitalismus je rozpor, dokonce rozpor v pojmech. Označit všechny body na kompasu trvá dlouho, a ještě déle, než se to ověří, ale kruh se už uzavřel. Kapitalismus se stane rozporným, jakmile je úplný a to proto, že s masou lidí nakládá dvěma způsoby současně. Když většina lidí pracuje za mzdu je pro ně čím dál těžší být spotřebiteli. Kapitalista se snaží, co nejvíce pokrátit, co jeho sluha požaduje a tím také zmenšuje sumu, kterou může utratit jeho zákazník. Jakmile se jeho byznys ocitne v nějakých potížích, jako třeba teď uhelný průmysl, snaží se ušetřit na tom, co musí utratit na mzdách, a tím na druhé straně šetří na tom, co mohou druzí utratit za uhlí. Chce, aby jeden a ten samý člověk byl současně bohatý i chudý. Tenhle rozpor se v kapitalismu neprojevuje v dřívějších stádiích, protože v těch ještě existují populace, které dosud nebyly zredukovány do jedné a té samé proletářské podoby. Jakmile však bohatí jako celek zaměstnávají námezdníky jako celek, vztyčí se tento rozpor před nimi jako ironický osud a soud. Zaměstnavatel a zaměstnanec jsou zjednodušení a tuhnou ve vztahu Robinsona Crusoe a Pátka. Robinson Crusoe může říct, že má dva problémy: zdroj levné pracovní síly a vyhlídky obchodu s domorodci. Jelikož se ale chová k jednomu a témuž člověku dvěma různými způsoby, čeká ho zmatek. Bílý muž vlastní všechny zbraně může Pátka donutit, aby pracoval zadarmo, vyjma nezákladnější obživy. Podobně jako Geddes může sekat úspory sekrou. Nemůže, ale zkrátit Pátkovu mzdu na nulu a pak čekat, že mu Pátek za rum a zbraně bude dávat zlato, stříbro a perly. Nu a v poměru k tomu, jak kapitalismu pokrývá celou zemi, propojuje velké populace a je spravován centralisovanými systémy, se více a více blíží oněm dvěma osamělým postavám na odlehlém ostrově. Jestliže obchod s domorodci doopravdy upadá a to si vynucuje pokles mezd domorodců, můžeme k tomu říci jen tolik, že s pravdivou výmluvou namísto lživé vytáčky je to jen o to tragičtější případ. Můžeme říct jen tolik, že Crusoe je nyní opravdu sám a že Pátek má nesporně smůlu. Považuji za důležité, aby lidé chápali, že za současnými průmyslovými problémy v Anglii stojí jistý princip a že bez ohledu na to, kdo má pravdu nebo se mýlí v kterémkoliv konkrétním sporu, není za to, že náš ekonomický experiment čelí kolapsu, zodpovědná žádná konkrétní osoba. Jde o zhoubný kruh, do kterého se propadá námezdná společnost, když začne ztrácet zisky a snižovat mzdy a třebaže některé průmyslové země jsou dost bohaté na to, aby o tomto napětí nic nevěděly, je to jen proto, že jejich pokrok je dosud neúplný. Až dospějí do cíle, s hádankou se setkají. V naší zemi, na níž většině z nás záleží nejvíc, již do zlověstného kruhu klesajících mezd a propadající se poptávky padáme. A já zde chci předložit, jakkoliv skicovitě, návrh, jak z téhle pomalu se svírající pasti uniknout. Protože znám něco z toho, co se o všech takových návrzích občas říká, mám své důvody k tomu, abych už teď tohle všechno čtenáři připomněl.

„Bezpečné! Jistěže to není bezpečné! Je to ubohá šance, jak ošidit šibenici,“ tak zněl neurovnaný výkřik kapitána Wickse ve Stevensonově romanci, a tentýž romanopisec vložil podobný projev upřímnosti do úst Alana Brecka Stewarta. „Jen pomyslete, tohle není maličkost! Se vám může stát bude ležet na holý zemi, na tvrdym...a spát budete s puškou v ruce. Jo, říkám vám to radši hned, že vás můžou pěkně bolet nohy. Říkám vám to radši teď, páč o životě už vim svý. Ale jestli se mně ptaj, jako jinou šanci maj, hned jim říkám – žádnou.“

Sám mám někdy chuť mluvit stejně zprudka, když musím poslouchat dlouhé a zamyšlené výklady, které zpochybňují detaily dokonalosti distributivního státu ve srovnání s bohatým štěstím a konečným spočinutím, které korunují současný kapitalistický a průmyslový stát. Lidi se nás ptají, co bychom udělali s nekvalifikovanými dělníky v docích, nebo čím chceme nahradit zářivou popularitu lorda Devonporta a a trvalý průmyslový smír v londýnském přístavu. Ti, kdo se nás ptají, co bychom si počali v docích, se sami podle všeho zřídka ptají, co si počnou samotné doky, pokud náš obchod bude upadat tak, jak upadlo tolik obchodních měst v minulosti. Jiní se nás ptají, co bychom dělali s dělníky, kteří mají akce podniků, které by mohly případně zkrachovat. Máme se zabývat těmi nejmenšími a nejdálenějšími možnostmi naší prostší prostší a statictější společnosti, zatímco oni se nezabývají těmi největšími a nejvíc do očí bijícími fakty o tom jejich složitém a hroutícím se. Jsou velmi zvědaví a bádaví a rádi by předem dali dohromady veškerou vědeckou kasuistiku pro všechny výjimky. Nemají ale odvahu se postavit tvář v tvář svému vlastnímu systému, kde se zkáza stala pravidlem. Další lidé chtějí vědět, zda bude v naší utopii v tom či onom postavení smět existovat stroj, jako exponát v museu, jako hračka v dětském pokoji, nebo jako „mučící nástroj dvacátého století“ vystavený v salonu hrůzy. Jenže ti, kdo se nás tak naléhavě ptají, jak mají lidé pracovat bez strojů, nám neříkají, jak mají fungovat stroje, když na nich nebudou pracovat lidé, nebo jak mají pracovat ať lidé nebo stroje, když pro ně není žádná práce. Tak horlivě se věnují odhalování slabín v našem

návru, že dosud nenašli žádnou přednost své vlastní praxe. Je zvláštní, že by naše vize měly být pro tyhle realisty tak vydatné, aby v nich viděli každý detail, a že by jejich realita měla být tak neurčitá, že by ji vůbec nedokázali vidět, že nejsou schopni vidět ani ten nejočividnější a nejdrtivější fakt o něm, totiž že už neexistuje.

To je totiž jeden z nejchmurnějších, ba nejdrsnějších vtípů o celé situaci, že právě námitka, kterou pořád vznáší proti, platí obzvlášť a konkrétně o nich. Pořád o nás říkají, že si myslíme, že můžeme vrátit minulost, nebo barbarskou prostoduchost a pověry minulosti, zjevně to říkají v domněnku, že se chceme vracet do devátého století. Jenže oni si vážně myslí, že mohou vrátit devatenácté století. Pořád nám vykládají, že ta či ona tradice je jednou provždy minulostí, že to či ono řemeslo či vyznání patří jednou provždy minulosti, netroufají si však postavit se čelem faktu, že jednou provždy pryč je i jejich vulgární a kšeftařské podnikání. Když my mluvíme o oživení víry nebo obrodě katolictví říkají o nás, že jsme reakcionáři. Zato oni docela klidně polepí své noviny odshora dolů titulky hlásajícími oživení obchodu. Jaká to ozvěna dávné minulosti! Jaký to hlas z hrobu! Nemají vůbec žádný důvod, aby věřili v oživení obchodu, až na to, že pro jejich prapradědy by bylo nemožné věřit v úpadek obchodu. Nejde si ani jen představit, na čem by založili předpoklad, že zbohatneme, leda snad na tom, že nás naši předkové nikdy a nijak nepřipravili na vyhlídku, že bychom mohli chudnout. A přece nám právě oni vždy vyčítají závislost na sentimentální tradici moudrosti našich předků. Právě oni vždy sociální ideály odmítají jen proto, že byly sociálními ideály nějaké dřívější doby. Pořád nám vykládají, že voda, která otekla, už mlýnským kolem neotočí, aniž by si všimli, že jejich vlastní mlýny už ztichly a nemelou vůbec nic — podobné nějakým troskám mlýnů na nějaké raně viktoriánské krajinomalbě scénérie u vody, která by se hodila k jejich na vodě postaveným raně viktoriánským citacím. Pořád nám vykládají, že se brodíme proti proudu času, podobně jako paní Partington bojovala mopem proti mořskému přílivu. A sami si ani nedokáží všimnout, že sám čas udělal z paní Partington zrovna tak staromódní postavku jako z matky Shipton. Pořád nám vykládají, že vzdorování proti kapitalismu a nadvládě obchodu se podobáme Canutovi kárajícímu vlny a vůbec přitom neví, že Cobdenova Anglie je zrovna tak mrtvá jako Anglie Canutova. Snaží se nás pořád utopit ve vodních zátopách, spláchnout nás těmihle utahanými a obnošenými metaforami přílivu a času a staví se před celým světem tak, jako by mohli povolat zpět řeky, které nechaly naše města tak daleko za sebou, nebo nařídít sedmeru moří návrat zpět pod vládu jejich trojzubce, nebo znovu, zlatem pro hrstku pouhou, železem pro mnohé, nasadit uzdu bouřící řece Clyde.

Docela by nás to mohlo svádět k výkřiku kapitána Wickse. Nevolíme mezi možným rolnictvem a úspěšným obchodem. Volíme mezi venkovským lidem, které může uspět a obchodem, který již selhal. Nesnažíme se lidi odlákat z prosperujících podniků na jakousi dovolenou v Arkadii nebo Utopii venkovského typu. Snažíme se navrhnout, jak začít znovu poté, co zkrachoval podnik už doopravdy zbankrotoval. Nevidíme vůbec žádný důvod k tomu, abychom mohli předpokládat, že by se anglický obchod mohl vrátit na nejpřednější místo, které mu patřilo v devatenáctém století, vyjma pouhého viktoriánského sentimentalismu, o toho konkrétního druhu lhaní, kterému se v novinách říká „optimismus“. Utahují si z nás, že pokoušíme zavést zpět středověké poměry, jako bychom se pokoušeli obnovit luky a středověká brnění. Nu, přílby už tu máme zpět, a brnění se může ještě vrátit, a luky a šípy se budou muset vrátit dlouho předtím, než se bude moci vrátit onen šťastný okamžik, z jehož štěstí oni žijí. Je asi tak stejně pravděpodobné, že luk se nějakou náhodou ukáže lepší než puška, jako to, že bitevní loď ještě kdy bude vládnout mořím bez jakéhokoliv zřetele k letadlům. Obchodní systém předpokládal, že naše obchodní trasy jsou bezpečné, a to zas předpokládalo nadřazenou moc našeho námořnictva. Každý, kdo se dokáže postavit faktům, ví, že létání celou theorii námořní bezpečnosti změnilo. Celý ohromný a hrozný problém velké populace na malém ostrově, závislé na nezajištěném importu je problémem jak pro kapitalisty a kolektivisty, tak pro distributisty. Nevolíme mezi vzorovými vesnicemi jako částmi poklidného systému územního plánování. Podnikáme výpad z obleženého města, s mečem v ruce, výpad z trosk Karthaga „Bezpečné! Jasně, že to není bezpečné!“ řekl kapitán Wicks.

Myslím, že návrat prostšího společenského života není vůbec nepravděpodobný, i kdyby to měl být návrat způsobený zkázou. Myslím, že duše najde znovu prostotu, i kdyby to mělo být v temném věku. Jenže my jsme křesťané a záleží nám na těle stejně jako na duši. Jsme Angličané a nechceme, pokud se o to můžeme nějak přičinit, aby se z anglického národa stal pouhý národ žijící v troskách. A co nejnaléhavěji si přejeme vážné zamyšlení nad tím, zda by nebylo možné provést přeměnu ve světle rozumu a tradice a zda přece jen nemůžeme cíleně a dobře udělat to, co nemesis spáchá ničivě a bez slitování, zda nemůžeme postavit most z těchto kluzkých a šikmých ploch na pevnější půdu před námi a nepřivolit ještě k tomu, aby náš ušlechtilý národ musel sestoupit do onoho údolí pokoření, kde se národy vytrácívají z dějin. S tímto cílem a velkou důvěrou v naše principy a bez ostychu k otevřenosti vůči debatě o jejich aplikaci jsme svolali naše společníky k poradě.

III. Šance obnovy

Bylo nebylo, žil byl jednou jeden člověk a ten si takhle jednou a dost možná víckrát než jednou zašel do hospody a objednal si sklenku piva. Z různých a očividných důvodů nebudu zmiňovat jeho jméno: ono by se to už mohlo brát za pomluvu, když tohle o někom řeknete a taky by ho to podle našich nynějších humánnějších zákonů mohlo vystavit policejnímu stíhání. Pokud jde o první takhle zaznamenané počínání, mohl se ten chlapík jmenovat jakkoliv: William Shakespeare nebo Geoffrey Chaucer, nebo Charles Dickens, nebo Henry Fielding, nebo kterýkoliv z běžných jmen, která se mezi lidmi objevují. Důležité je na něm to, že si objednal sklenici piva. Ještě důležitější je, že ji vypil a vůbec nejdůležitější je, že (nerad to říkám) ho zase vyplivl a cínový korbelt hodil po hostinském. To pivo bylo totiž děsivě hnusné.

Je pravda, že ho ještě neposlal na chemický rozbor, ale jen co se ho trochu napil, pocítil niterné, velmi niterné, přesvědčení, že s tím pivem není něco v pořádku. Když byl pak už týden nemocný a bylo mu čím dál hůř, donesl trochu toho piva k úřednímu rozboru. Učený muž v onom úřadě pivo považil, zmrazil, obarvil na zeleno, modro, žluto a tak dál a potom mu řekl, že to pivo skutečně obsahuje značné množství smrtelného jedu. „Pít je i nadále,“ pravil muž vědy zamyšleně, „bude nepochybně spojeno s rizikem, ale život se s riziky nerozlučně spojuje. A než se rozhodnete pít zanechat, musíte se rozhodnout, čím je nahradíte, čím v sobě chcete nahradit ten nápoj, který ve vás (více či méně) je. Pokud mi přinesete seznam svých návrhů v této složité věci, rád vám pak připomenu vědecké námitky, které lze ke každému z nich vznést.“

Ten muž odešel a bylo mu čím dál hůř, ba všiml si, že všichni ostatní vypadali, jako by jim nebylo úplně nejlíp. Když procházel kolem hostince, všiml si najednou několika svých přátel, jak se v bolestech svíjí na zemi, ba věru nemálo jich leželo mrtvých a ztuhlých na hromadách kolem cest. Jeho prosté myšlence se to jevilo jako věc, která by mohla poněkud znepokojoval celou obec, proto se spěšně vydal k policejnímu soudu a tamnímu sudímu předložil stížnost na hostince. „Skutečně by se zdálo,“ řekl smířlivý soudce, „že v domě, o kterém mluvíte, jsou lidé systematicky vražděni za použití jedu. Než však předložíte tak krajní požadavky, že by měl být stržen, nebo dokonce uzavřen, musíte se zamyslet nad velmi vážným problémem. Zvažil jste skutečně důkladně, jakou budovu byste jej nahradil, zda...“ s lítostí musím povědět, že v tu chvíli muž hlasitě zařval a byl od soudu násilím odveden se sdělením, že zešílel. A věru, toto přesvědčení o duševní nemoci jen prohloubilo jeho tělesný neduh natolik, že navštívil význačného doktora psychologie a psychoanalýzy. Ten mu důvěrně řekl: „Pokud jde o diagnosu, není sporu o tom, že trpíte Binkovou poruchou. Ohledem léčení musím ale velmi upřímně říct, že je velmi těžké najít něco, co by tohle postižení mohlo nahradit. Uvažoval jste už o tom, co je alternativou k šílenství...?“ Na to muž vyskočil a máváje rukama, rozkřikl se: „Není, není, žádná není. Šílenství nemá alternativu. Je nevyhnutelné. Je universální. Musíme si s ním poradit, jak to jde nejlépe.“ A tak si poradil, jak mohl nejlépe a zabil doktora, pak se vrátil a zabil soudce a muže, který dělal rozbor a teď je v blázinci, šťastný a spokojený od rána do večera.

Ve výše uvedené pohádce je pojednána věc, kterou si musíme uvědomit na prvním místě, když začínáme načrt obnovení společnosti. Jde o gentlemana, který se ptal, čím nahradí jed, který požil, nebo jaký stavební projekt má vyrůst na místě vražedného doupěte, kde ho otrávil. Podobné požadavky slyšíme my, kteří považujeme plutokracii za jed nebo současný plutokratický stát za lupičské doupě. Je možné, že v podobnosti o jedu sdílel čtenář něco z hrdinovy netrpělivosti. Řekl by, že nikdo nebude takový blázen, aby se nezbavil kyseliny kyanovodíkové, nebo profesionálních zločinců jen proto, že tu jsou jisté názorové rozdíly ohledně toho, jakým způsobem postupovat nejlépe, abychom se jich zbavili. Prosím však čtenáře, aby měl ještě trochu trpělivost jak se mnou, tak sám se sebou a sám sebe se zeptal, proč v případě jedu a vězení postupujeme tak promptně. Není to proto, ani v tomhle případě ne, že by nám na náhradě nezáleželo. Nemůžeme jeden jed pokládat za protijed jiného jedu, pokud nemoc jen zhoršuje. Nemůžeme poslat zloděje, aby chytil zloděje, pokud kvůli tomu jen naroste počet krádeží. Princip, podle něhož jednáme, i kdybychom jednali příliš rychle na to, abychom mohli myslet, nebo myslíme příliš rychle, abychom mohli definovat, je nicméně principem, který definovat můžeme. Pokud člověku, který požil jed, dáme prostě jen dávidlo, neděláme to v domněnku, že na dávidlech může žít lépe, než na jedu. Děláme to proto, že si myslíme, že poté, co se zotaví z jedu a pak z dávidla, přijde chvíle, kdy si on sám řekne, že by si dal trochu normálního jídla. To je, pokud se nás týče, východisko celé úvahy. Pokud jsou odstraněny jisté překážky, pak nejde ani tak o to co uděláme my, ale co podnikne on. Pokud tedy zachráníme životy mnoha lidí v travičském doupěti, neptáme se v tu chvíli, co si počnou se svými životy. Předpokládáme, že udělají něco trochu rozumnějšího, než že by si vzali jed. Jinými slovy, velmi prostým prvním principem, na kterém každá taková reforma stojí, je přesvědčení, že v každé živé bytosti je jistá tendence k zotavení, pokud ji zbavíme tlaku bezprostředního ohrožení nebo bolesti. Zde na počátku celého tohoto hrubého nárysu sociální reformy, který tu chci načrtnout, objasním tento generální princip zotavení, bez kterého by celý náčrt zůstal nesrozumitelný. Věříme, že pokud budou věci uvolněny, zotaví se, věříme však také (a to je velmi důležité v otázce

praxe), že se začnou zotavovat už tehdy, když se začnou uvolňovat. Když člověk prostě přestane pít mizerné pivo, dá si jeho tělo jistou práci a pokusí se obnovit svůj běžný stav. Pokud člověk prostě jen unikne těm, kdo se ho pokouší pomalu otrávit, pak už i jen vzduch, který dýchá, bude působit jako protijed.

Jak doufám ukážu v následujících eseji, dělí se otázka skutečné sociální reformy do dvou různých stadií, ba idejí.

Jednak je to zastavení šíleného monopolisačního závodu, který se už rozběhl, zvrácení oné revoluce a návrat k čemusi více méně normálnímu, rozhodně však ne ideálnímu, jednak je to snaha onu normálnější společnost inspirovat čímsi v reálném smyslu ideálním, i když ne nutně utopistickým. První, co je ale potřeba pochopit je to, že každá úleva od nynějšího tlaku bude mít větší morální účinek, než si většina z našich kritiků představuje.

Všechny dosavadní triumfy patřily plutokratickému monopolu, všechny porážky utrpělo soukromé vlastnictví.

Troufám si odhadnout, že jedna skutečná porážka monopolu by měla okamžitý a nevypočitatelný účinek, daleko přesahující sebe samu, podobně jako zapůsobila první porážka v poli v případě vojenské říše, která se jako Prusko, chlubila svou nepřemožitelností. Když každá skupina nebo rodina znovu pozná reálnou zkušenost soukromého vlastnictví, stane se to střediskem vlivu a posláním. Nezapýváme se tu otázkou všeobecných voleb, které by se daly spočítat na počítacím stroji. Je to záležitost lidového hnutí, které nikdy nezávisí na pouhých počtech.

To je i důvod, proč jsme tolikrát použili, i kdyby jen jako funkční model, rolnictvo. Jde tu o to, že rolnictvo na rozdíl od prakticky každého ideálního sociálního státu, není stroj, tedy není věcí, která by fungovala jen podle předepsaného vzorce.

Pro Utopii musíte napsat zákony a jen jejich dodržováním zůstává Utopie Utopií. Pro venkovany a rolnictvo zákony nepíšete. Založíte rolnictvo a rolníci sestaví zákony. Jak se ukáže, až přejdu k podrobnějším věcem, nemyslím, že zákona vůbec nelze užít k ustavení rolnictva nebo i k jeho ochraně. Míním tím, že charakter rolnictva není závislý na zákonech. Charakter rolnictva závisí na rolnících. Lidé žili po staletí na svých samostatných a vcelku vzájemně rovných farmách, aniž by většina z nich přicházela o svou půdu, aniž by kdokoliv z nich vykoupil většinu půdy. A přece velmi často neexistovaly zákony proti skoupení většiny půdy. Rolníci ji nemohli nakupovat, protože ji rolníci neprodávali. To značí, že jakmile tahle forma uměřené rovnosti existuje, není jen právní formulí, je to také morální a filosofický fakt. Když se lidé ocitnou v tomto postavení, jednají tak, jak jsou zvyklí jednat, když jsou doma. Tedy zůstanou tam, nebo se tam alespoň chovají normálně. Žádná abstraktní logika nedokazuje, že se lidé tedy nemohou cítit doma v socialistické Utopii. Ovšem socialisté, kteří Utopie popisují, jakýsi takový matný pocit mají a to je důvod, proč své obyčejné zákony ekonomické kontroly dělají tak promyšlené a jasné. Svou armádu úředníků a činitelů používají jako armádu, která lidi přesouvá jako zástup otroků ze starých příbytků do nových, nesporně lepších. My ale věříme, že otroci, které osvobodíme, budou za nás bojovat jako vojáci.

Jinými slovy, jediné, co v této úvodní poznámce žádám je, aby čtenář pochopil, že se pokoušíme udělat něco, co by fungovalo samo o sobě. Stroj sám od sebe fungovat nebude. Člověk bude, i když se přitom zaplete do spousty věcí, jimž by bylo moudřejší se vyhnout. Poté, co bude zbaven jistých nevýhod, může od jisté míry převzít odpovědnost. Všechna schémata kolektivního soustředění má povahu ovládnutí člověka i tehdy, když je svobodný, chcete-li, ovládají ho, aby mu zachovaly svobodu. Mají představu, že člověk se neotraví, když za ním při obědě bude stát lékař, který bude kontrolovat sousta a odměřovat víno. Naše představa je taková, že člověk lékaře potřebuje, když utrpí otravu, ale už ho nepotřebuje poté, co je z ní vyléčen. Na rozdíl od toho, co možná tvrdí oni, my neříkáme, že bude vždy naprosto šťastný nebo dokonale dobrý, protože život má i jiné složky než ekonomiku a dokonce i ekonomika je poznačena důsledky dědičného hříchu. Netvrdíme, že jelikož ten člověk nepotřebuje lékaře, nepotřebuje ani kněze, ženu, přítele nebo Boha, nebo že jeho vztah k čemukoliv z toho lze zajistit nějakou organizační společností. Tvrdíme ale, že existuje něco mnohem skutečnějšího a spolehlivějšího než jakákoliv organizace, jakýkoliv projekt společnosti, a to je společnost sama. Lidé dokáží najít společenský život, který jim vyhovuje a umožňuje jim vzájemně spolu rozumně vycházet. Nemusíte čekat, až se vám takovou společnost podaří zřídít všude. Změny dosáhnete už tím, že ji ustavíte vůbec někde. Když mi tedy někdo hned na začátku říká: „Nemyslíte si, že socialismus nebo reformovaný kapitalismus zachrání Anglii, myslíte si tedy doopravdy, že ji zachrání distributismus?“ Moje odpověď zní: „Ne. Myslím, že Anglii zachrání Angličané, pokud dostanou aspoň poloviční šanci.“

V tomhle smyslu tedy mám naději a věřím, že kdyby nastal kolaps, zhroutily by se stroje a ne lidé. A jak jsem zrovna vysvětlil, plně souhlasím s tím, že nechat člověku práci je něco velmi odlišného od zanechání plánu na stroj. Žádám čtenáře, aby si ten rozdíl uvědomil v této fázi popisu, před tím, než začnu konkrétněji popisovat některé možné směry reform. Vůbec se nestydím, že jsem připraven naslouchat rozumu, vůbec se nebojím nechat věci otevřené dalšímu upřesnění a vůbec mě neotravuje představa, že ti, kdo tyhle principy budou naplňovat, se budou také ve svých programech v mnohém odlišovat. Leží mi to na srdci příliš mnoho, než abych svůj vlastní program pokládal za stranický program, nebo předstíral, že můj návrh zákon musí projít parlamentem

a být schválen bez jakýkoliv změn a doplňků. V tomhle konkrétním případě mám ale konkrétní důvod k tomu, abych v této kapitole trval na tom, že máme rozumnou šanci na únik a žádat, aby tato rozumná šance byla přijímána s rozumnou radostí. Nijak dvakrát mi nezáleží na té americké ctnosti, jíž se nyní říká optimismus. Na to, aby z ní křesťanovi bylo dobře je až moc cítit po křesťanské vědě. Domnívám se však, že na základě faktů tohoto konkrétního případu je rozumné varovat před příliš ukvapeným projevováním pesimismu a pýchy bezmoci. Každého vybízím, aby svobodně a otevřeně uvážil, zda něco takového, jako tu doporučuji nelze provést, i kdyby se to provedení mělo v detailech lišit, protože tu jde o porozumění lidem. Je to posice, která je natolik vážná, že ji lidé nemohou brát jinak, než vesele. A v téhle souvislosti si dovolím pronést varování.

Člověk se nechal bláhovým průvodcem nebo sebevědomým společníkem dovést k okraji srázu, ze kterého by se za tmy mohl docela dobře zřítit. Dalo by se docela dobře říct, že se tu nešlo dělat nic jiného, než se posadit a vyčkat, až bude světlo. A přece by mohlo být dobré využít hodiny tmy k nějaké debatě o tom, jak by bylo nejlepší vrátit se zpět do bezpečnější oblasti. Rozpomenutí se na jakákoliv fakta a sestavení nějakého obstojného plánu cesty nebude marnění času, vůbec pokud není, co jiného podnikat. Je tu ale ještě jedna rada, kterou bychom asi chtěli dát průvodci, který takhle svedl z cesty prostého cizince — zejména pokud je to opravdu prostý cizinec, tedy člověk s hrubým vzděláním a elementárními emocemi. Velmi důrazně mu nedoporučujeme, aby marnil čas tím, že by se snažil nade vsí pochybnost dokázat, že vrátit se zpět je nemožné, že žádný bezpečnější terén cestou zpět neexistuje, že kroky které nedávno podnikli jsou nezvratné a že pokrok musí pořád pokračovat a nikdy se nesmí obrátit zpět. Pokud je, navzdory své předchozí chybě, taktním člověkem, tomuto tónu se v konverzaci vyhne. Pakliže to není taktní člověk, je veskrze možné, že než takový hovor skončí, kdosi doopravdy z útesu poletí, a nebude to prostý cizinec.

Pochodovala armáda pustinou, s kolonou, po vojensku řečeno, ve vzduchu. Velel jí velitel, který si byl jist, že najde nové cesty, které budou mnohem lepší než ty staré. Když už byli vojáci téměř umořeni pochodem a všichni trpěli velkým strádáním z hladu a počasí, zjistili, že bez podpory postoupili na nepřátelské území a že jediné známky vojenské přítomnosti všude kolem jsou rychle se blížící nepřátelé, kteří je obkličují. Pochod je náhle zastaven a velitel mluví ke svým vojákům. Může jim říct velmi mnoho různých věcí. Mnozí mají za to, že čím méně bude mluvit, tím lépe. Druzí mohou, velmi správně, zdůrazňovat, že v ústupu je udatnosti ještě více zapotřebí, než v postupu vpřed. Lze mu radit, aby své zklamané muže roznítil hrozbou ještě dramatičtějšího zklamání pro nepřítele, když jim řekne, že oni ho ještě porazí, že z hozené sítě uniknou a že jejich únik bude ještě mnohem vítěznější, než jeho vítězství. Je tu ale jedna řeč, se kterou se velitel na své muže neobrátil, pokud není mnohem větší hlupák, než ukazovala jeho původní chyba. Neřekne: „Zaujali jsme postavení, které vám nyní může připadat hodně depresivní, ale já vás ujišťuji, že to není nic ve srovnání s depresí, kterou pocítíte, pokud se pustíte do řady nutně marných pokusů ji vylepšit nebo ustoupit tam, kde bláhově myslíte, že najdete silnější postavení. Vaše rady vrátit se k našim starým komunikačním liniím mě velmi baví, protože jsem si o těch vašich krásných starých cestách stejně nikdy nic moc dobrého nemyslel.“ I dříve docházelo v pustinách ke vzpourám a je možné, že generál nebude zabit v boji s nepřítelem.

Velký národ a velká civilizace se sto let a možná déle ubírali cestou pokroku, který se považoval za nezávislý na jistých starých komunikacích v podobě starodávných tradic o zemi, krbu nebo oltáři. Postupoval vpřed v čele s vůdci, kteří si byli jistí, nechceme-li říci příliš jistí. Byli si docela jisti, že jejich ekonomická pravidla jsou zcela pevná, že jejich politická theorie je naprosto správná, že jejich obchod a podnikání přináší prospěch, že jejich parlamenty jsou populární, tisk osvícený a věda lidská. V této důvěře podrobili své národy jistým novým a ohromným experimentům, jimiž své vlastní nezávislé státy učinily věčnými dlužníky několika málo boháčů, soukromé vlastnictví vršili na hromady spoléhaje na důvěru finančníků, své země pokryli železem a kamenem a zbavili je trávy a obilí, zbavili svou zemi potravy v naději, že si ji koupí z nejbližších končin světa, naložili svůj malý ostrov železem a zlatem, až byl těžký jako potápějící se loď, nechali bohaté bohatnout, až jich bylo čím dál méně a chudých bylo stále víc a víc, celý svět nechali rozpoltit ve dvě války pouhých pánů a pouhých sluhů, přišli o jakoukoliv uměřenou prosperitu a upřímný patriotismus, až nakonec nebylo nezávislosti bez přepychu a práce bez ošklivosti, miliony lidí se dřely k smrti, aniž by věděly proč a zůstaly závislé na nepřímé a vzdálené disciplíně a nepřímé a vzdálené obživě a prostředky k obživě jim dodávali neznámo odkud a všichni viseli na vláčeku cizího obchodu, jež byla čím dál tím tenčí. Lidem přivedeným do takového postavení lze pořád ještě říct spoustu věcí. Je správné jim říct, že pouhá divoká vzpoura všechno jenom ještě víc pokazí a ne napraví. Může být správné tvrdit, že jisté složitosti je nutné nějakou dobu tolerovat, protože odpovídají jiným složitostem, a že obojí je nutno pečlivě zjednodušit společně. Pokud ale mohu knížatům a vladařům takového lidu, kteří ho zavedli do takové soutěsky, něco povědět, pak jim s veškerou vážností s jakou kdy mluvil člověk k lidem, říkám: „Při Bohu, při nás, a hlavně při vás samých, nespěchejte tak slepě jim říct, že není jiné cesty ven, než cesty, po níž jste ve své bláhovosti do téhle

pasti zavedli, že není jiné cesty než té, po níž jste je dovedli ke zkáze, že není jiného pokroku, než toho, který je dovedl sem. Mírněte svou horlivou snahu dokázat vašim nešťastným obětem, že co je nešťastné, je i beznadějně. Nesnažte se je tak naléhavě přesvědčit, že teď, když jste na konci svého pokusu, jste také na konci svých možností. Nebudte tak výmluvní, tak důkladní, tak velmi racionální a zářivě přesvědčiví v dokazování, že je váš omyl ještě nezvratnější a nenapravitelnější, než ve skutečnosti je. Nesnažte se průmyslovou nemoc umenšovat tím, že ji předvedete jako nemoc nevyléčitelnou. Nesnažte se vnášet do problému uhelného dolu světlo tím, že dokážete, jak je bezedný. Neříkejte lidem, že žádná jiná cesta není, protože to mnozí ani teď nesou. Neříkejte lidem, že tohle je jediná možnost, protože mnozí si už myslí, že tohle není možné snášet. A někdy později, někdy za pět minut dvanáct, až sudby potemní a konce se budou jevit jasněji, lidská masa možná pochopí, do jaké slepé uličky je váš pokrok zavedl. Pak se možná v pasti obrátí proti vám. A pokud snesli všechno ostatní, možná už nesou poslední provokaci, totiž to, že nic nedokážete, že se ani o nic nepokusíte. „Co jsi, človče, a proč si zoufáš,“ napsal básník. „Bůh ti odpustí vše, až na tvé zoufalství“. I vám může člověk odpustit omyly, ale ne zoufalství.“

IV. O smyslu pro proporce / IV. On a Sense of Proportion

Ti z nás, kdo s náležitou pozorností studují parlamentní tisky a projevy musí už touhle dobou mít docela dobrou představu o povaze zla socialismu. Je to vzdálený utopický sen, který se nemůže naplnit a současně ohromně praktické nebezpečí, které nás neustále ohrožuje. Je to jen cosi vzdáleného jako konec světa a blízkého jako konec ulice. To je vše dostatečně jasné, ale moji pozornost zrovna teď obzvláště poutá utopický aspekt. Jeden člověk, který psával do Daily Mail, tomuto aspektu věnoval jistou pozornost a představil tento sociální ideál, a vlastně téměř jakýkoliv sociální ideál, jako jakýsi ráj zbabělců. Tvrdil, že „slaboši“ chtějí být ochráněni od tíhy a tlaku našeho vitálního individualismu a tak se dovolávají ochrany této paternalistické vlády a babičkovské legislativy. A když jsem zrovna s hlubokým a nepřestávajícím potěšením jeho poznámky četl, vyvstal přede mnou obraz individualisty, člověka, který takové texty asi píše a který je určitě čte.

Čtenář složí Daily Mail a vstane od svého silně individualistického stolu, kde právě spořádal svou smělou a dobrodružnou snídani, se slaninou vyrvanou z divokého prasete, jež se teprve objevilo v chlívků na jeho zadním dvorku, s vajíčky troufale sebranými z kýmácejícího se hnízda mezi poletujícími ptáky na vršku těch strmících stromů, které daly jeho domu odpovídající název Borový vršek. Nasadí si svůj zvědavý a tvořivý klobouk, založený na nějakém smělém vzoru, který vzešel čistě z jeho zvědavé a tvořivé hlavy. Vyjde ze svého jedinečného domu, který nemá obdoby a je též postavený z jeho náležitě získaného jmění podle jeho dobře uváženého architektonického návrhu a už jen svým obrysem proti obloze jako by vyjadřoval jeho vášnivou osobnost. Vykračuje si ulicí a přes hory a doly míří tam, kde si sám našel svou oblíbenou práci, do dílny jeho imaginativního řemesla. Cestou se tuhle zastaví, aby utrl květinu, támhle spočine, aby složil báseň, protože je pánem svého času, je jedinec a svobodný člověk a ne jak tihle komunisti. Když chce, může se věnovat svému řemeslu a pracovat může dlouho do noci, aby nahradil lenošné dopoledne. Takový je život úředníka ve světě soukromého podnikání a praktického individualismu, tak si volně vykračuje z domu. Zlehka vyšlapuje cestou dál a dál, až v dáli zahlédne barvitou a poutavou věž oné dílny, kde bude, jako by s tvůrčím dotykem božím....

Vidí, jak říkám, z velké dálky. Neříkám to jen tak nahodile. Tohle je totiž vada celé té žurnalistické filosofie individualismu a podnikání, že totiž jsou tyhle věci ještě vzdálenější a nepravděpodobnější než vize společenství. Hruzná bolševická republika není daleko. Socialistický stát není Utopií. V tomhle smyslu dokonce ani Utopie není utopická. Socialistický stát může být v jednom ohledu popsán jako něco hrozně a děsivě blízkého. Socialistický stát se čím dál víc podobá kapitalistickému, v němž úředník čte a novinář píše. Utopie je přesně to samé, jako přítomný stav věcí, jen horší.

Pro úředníka by bylo zcela jedno, kdyby se jeho práce zítra stala součástí nějakého vládního úřadu. Kdyby ta vzdálená osoba ve stínech v čele úřadu byla vládním činitelem, on by byl pořád stejně civilisovaný a stejně hrubý. Pro něj je vlastně skoro jedno, jestli je on nebo jestli jsou jeho synové a dcery zaměstnáni na poštovním úřadě podle smělých a revolučních socialistických principů nebo pracují v obchodech podle nespoutaných a dobrodružných principů individualistických. Neslyšel jsem nikdy o tom, že by došlo někdy k občanské válce mezi dcerou z poštovního úřadu a dcerou z obchodu. Pochybuji o tom, že by mladá dáma z pošty byla tak nasáklá bolševickými principy, že by považovala za věc vyšší morálky znárodnit něco z regálů obchodního domu bez placení. Pochybuji o tom, že by se mladá dáma z velkého obchodu otřásla hrůzou, kdyby mījela červenou poštovní schránku a viděla v ní předvoj rudé hrozby.

To, co je velmi, velmi daleko je individualita a svoboda, kterou Daily Mail tak velebí. Z dálky se díváme na věž, kterou si člověk postavil pro sebe. Utopické je soukromé vlastnictví, v tom smyslu, že je právě tak daleko jako Utopie. Pro nás je soukromé vlastnictví ideálem, pro naše kritiky nemožností. Právě je lze skutečně rozebírat skoro

přesně tak, jako autor v Daily Mail rozebírá kolektivismus. Právě soukromé vlastnictví někteří lidé považují za cíl a jiní za přelud. Právě je jeho přátelé považují za naplnění všech moderních nadějí a tužeb a jeho nepřátelé o něm mluví jako o něčem, co odporuje zdravému rozumu a běžným lidským podmínkám. Všichni polemici, kteří si uvědomili skutečný problém, už o našem ideálu říkají přesně to, co se říkávalo o ideálu socialistickém. Říkají, že soukromé vlastnictví je příliš ideální na to, aby nebylo nemožné. Říkají, že soukromé podnikání je příliš dobré, než aby to mohla být pravda. Říkají, že představa, že běžní lidé mají běžný majetek, odporuje zákonům politické ekonomie a vyžaduje změny lidské přirozenosti. Říkají, že všichni praktičtí byznysmeni vědí, že to nemůže nikdy fungovat, právě tak jako jsou ti samí ochotní lidé vždy připraveni vědět, že státní řízení nemůže nikdy fungovat. Mají totiž onu prostou a dojemnou víru, že nemůže fungovat nikdy nic, leda to, co řídí oni sami. Tomuhle oni říkají přírodní zákon, a každého, kdo si o tom odvažuje pochybovat, označují za slabocha. Je ale zapotřebí si tu uvědomit, že i když normální řešení soukromého vlastnictví není ani teď příliš chápáno, pokud jde o pochopení vládců moderního trhu (a tedy i moderního světa), tak právě na tuto normální představu vlastnictví používají stejnou kritiku, jakou obracejí proti abnormální ideji komunismu. Říkají, že je utopická a mají pravdu. Říkají, že idealistická a mají pravdu. Říkají, že je donkichotská a mají pravdu. Zaslouží si každé jméno, které ukáže, jak je vzdálená jim i jejich standardům počestného života, je hodna každého jména, které zdůrazní a zopakuje fakt, že vlastnictví a svoboda jsou od nich, a těch, kdo se se k nim hlásí, odděleny propastí mezi nebem a peklem.

To je skutečný problém, nad kterým se musíme střetnout s našimi kritiky, a já zde předkládám články, v nichž se s ním příměji vypořádávám. Jde o otázku, zda tento ideál může být něčím jiným než ideálem, ne o to, zda ho máme plést a zaměňovat se současnou opovržením hodnou realitou. Jde prostě o otázku, zda je tato dobrá věc příliš dobrá na to, aby byla skutečná. Zatím řeknu jen tolik, že pokud jsou pesimisté přesvědčeni o svém pesimismu, pokud skeptici skutečně zastávají názor, že náš ideál je nyní jednou provždy zavržen kvůli mechanickým potížím nebo materialistickému osudu, pak alespoň dospěli k zvláštnímu závěru, který stojí za zmínku. Bylo by jen sotva podivnější říkat, že člověk se nadále, kvůli čím dál lepším kolům musí obejít bez rukou a nohou, než prohlašovat, že musí dát jednou provždy sbohem dvěma tak přirozeným oporám jako je vlastní volba a vlastnění něčeho svého. Tihle kritici, ať už se prezentují jako kritici socialismu nebo distributivismu, velmi rádi mluví o výstředním namáhání představivosti nebo zátěži pro lidskou přirozenost. Přiznám se, že svou vlastní lidskou představivost a přirozenost musím hodně namáhat a protahovat, když si mám představit něco tak pokřiveného a divného, jako lidské plémě, které dopadne tak, že zapomene na zájmeno přivlastňovací.

Nicméně, jak jsme už řekli, právě s těmito kritiky vedeme spor. Distribuce je možná sen, tři akry a kráva je možná vtip, krávy mohou být pohádková zvířata, svoboda může být jen slovo, soukromé podnikání jen honění vody, se kterým se tenhle svět nikam dál nedostane. Pokud jde ale o lidi, kteří mluví tak, jako by vlastnictví a soukromé podnikání nyní fungovalo — ti jsou tak slepí, hluchí a mrtví k všem skutečnostem jejich každodenní existence, že je můžeme z diskuse vynechat.

V tomto smyslu jsme opravdu utopisté v tom, že náš úkol je možná vzdálenější a a jistě náročnější. Jsme revolučnější v tom smyslu, že revoluce znamená zvrát, obrát směru, i kdyby ho provázelo zpomalení tempa. Svět, který chceme, se od současného světa liší víc, než se ten současný liší od světa socialismu. Jak jsme vlastně už řekli, mezi současným světem a socialismem valného rozdílu není, až na to, že jsme vynechali některé méně důležité a ozdobnější prvky socialismu, takové dodatkové vymyšlenosti jako je spravedlnost, občanství, vymýcení hladu a tak dále. Přijali jsme už všechno, co se komu rozumnému kdy na socialismu nelíbilo. Máme všechnu utilitaritu a jednotu pro které si kritici stěžovali na ohlížení zpět. Pokud byl svět pánů Wellse nebo Webba kritizován jako centralisovaný, neosobní a monotonní civilisace, pak je to přesný popis stávající civilisace. Nechybí nic, než jakési neužitečné sny o sycení hladových a dávání práv lidem. Ve všem ostatním je sjednocení a podrobení pořádku již úplné. Utopie udělala to nejhorší. Kapitalismus udělal vše, čím socialismus hrozil. Úředník má právě ty pasivní funkce a potěšení, které by měl v té nejobludnější vzorové vesnici. Nešklebím se na něj, protože navzdory civilisaci již se těší, má v mnohém inteligentní vkus a domácké ctnosti. Je to týž vkus a stejné ctnosti, jaké by měl jako nájemník nebo státní zaměstnanec. Jenže od chvíle, kdy procitne, do chvíle, kdy jde zase spát, běží jeho život v kolejích, které mu vytyčili druzí lidé, a často druzí lidé, které nikdy nepozná. Žije v domě, který mu nepaří, který nepostavil, který nechce. Vždycky jede tam, kam vedou koleje, do práce jezdí vždy vlakem. Už zapomněl, co mysleli jeho otcové, lovci, poutníci a potulní minstrelové, když mluvili o tom, že si někde našli cestu. Uvažuje v pojmech mezd, to znamená, že už nezná skutečný smysl bohatství. Jeho nejvyšší ambicí je dosáhnout na to či ono podřízené postavení v podniku, tak by tomu ale bylo v každé byrokracii. To je věc, která apologetům monopolů často uniká. Někdy tvrdí, že i v takovém systému bude pořád ještě soutěživost mezi služebníky, možná se budou předhánět v servilitě.

Tak tomu ale může být i po znárodnění, kdy budou všichni ve vládních službách. Pokud je to odpověď na námitku, pak se celá námitka proti státnímu socialismu vytrácí. Pokud by byl jeden každý obchod znárodněn stejně důkladně jako policejní stanice, pak by nebránil tomu, aby mezi nimi kvetly a rozmáhaly se roztomilé ctnosti žárливosti, pletichaření a sobeckých ambicí zrovna tak, jako tomu někdy nezabrání ani mezi policisty.

Nicméně takový svět existuje a rozhodnutí postavit se mu může někdo označit za utopismus a vůli jej změnit za šílený utopismus. V tomhle smyslu lze tohle označení použít pro mě a lidi, kteří se mnou souhlasí a my se pro to nebudeme přít. V dalším smyslu je to ale označení velmi zavádějící a obzvláště nepřípadné. Slovo Utopie totiž vedle obtížnosti dosažení naznačuje i další vlastnosti, které se k ní, třeba v Utopii pana Wellse, pojí. A je nutné hned vysvětlit, proč se nepojí k té naší, pokud to tedy utopie je.

Existuje něco, co bychom mohli označit za ideální distributismus, i když bychom v tomto slzavém údolí neměli očekávat, že ideální bude. Ve stejném smyslu jistě existuje jakýsi ideální komunismus. Žádný ideální kapitalismus ale neexistuje, ani žádný kapitalistický ideál. Jak jsme si už všimli, (i když na to není poukazováno dostatečně často), pokaždé když se z kapitalisty stane idealista, a vůbec, když se z něj stane sentimentalista, mluví vždycky jako socialista. Mluví vždycky o službě společnosti a o našem společném zájmu v celé obci. Z toho plyne, že nakolik lze od takového člověka očekávat, že bude mít Utopii, pak to bude Utopie více méně socialistická. Úspěšný finančník může nějak vyjít s nedokonalým světem, bez ohledu na to, zda má nebo nemá tolik křesťanské pokory, aby uznal, že je sám jednou z takových nedokonalostí. Pokud je ale volán k tomu, aby vytvořil dokonalý svět, pak se bude nějak podobat vzoru státu podle Fabiánů nebo I.L.P. Bude hledat něco systematického, něco zjednodušeného, něco podle jednoho plánu. A nic nenajde, aspoň to nenajde u mě. Právě od takového zjednodušení a stejnosti chci být, a vroucně se o to modlím, osvobozen, a byl bych hrdý, kdybych od toho kohokoliv osvobodit mohl. Právě pro osvobození od takového řádu a jednoty vzývám jméno svobody.

Nenabízíme dokonalost, ale přiměřenost. Chceme napravit proporce moderního státu, proporce ale existují mezi různými věcmi a sotva kdy jim lze dát vzorek nebo vzorec. Je to něco takového, jako bychom kreslili obrázek živého člověka a oni si mysleli, že rýsujeme diagram kol a tyčí pro konstrukci robota. Nenavrhuje ani netvrdíme, že by ve zdravé společnosti měla být všechna půda vlastněna jedním a tím samým způsobem, nebo že by veškerý majetek měl být vlastněn podle stejných podmínek, nebo že by všichni občané měli mít stejný vztah ke státu. Celý náš argument stojí na tom, že ústřední moc má mít méně moci, aby ji bylo možné kontrolovat a vyvažovat a že to se musí dít mnoha způsoby, některé mají mít v rukou jednotlivci, jiné obce, další úřady a tak podobně. Někteří svá privilegia nejspíš zneužijí, raději však budeme riskovat tohle, než to, aby stát nebo trust zneužívali svou všemocnost.

Mně se kupříkladu někdy vyčítá, že nevěřím ve svou dobu, a ještě víc se mi jindy vyčítá, že věřím ve své náboženství. Říkají, že jsem středověký, a někteří u mě dokonce vysledovali nadržování katolické církvi, k níž patřím. Představme si ale, že bychom na tomhle měli založit nějaké podobenství. Kdyby někdo tvrdil, že středověcí králové nebo moderní rolnické státy nesou vinu za to, že tolerují enklávy zarytého bolševismu, asi by nás poněkud překvapilo, že měl ve skutečnosti na mysli tolerování klášterů. A přece je v jistém smyslu docela pravda, že kláštery jsou oddány komunismu a že všichni mniši jsou komunisté. Jejich ekonomický a etický život je výjimkou z obecné civilizace feudalismu či rodinného života. A přece bylo jejich privilegované postavení vnímáno spíše jako opora společenského řádu. Jistým ideám pospolného života dávají ve státě jejich náležité a přiměřené místo. Něco podobného platilo o obecní půdě. Měli bychom přivítat příležitost dopřát každému cechu nebo skupině podobného stylu jejich správné a přiměřené místo ve státě, měli bychom být také naprosto ochotni vymezit určitou část pozemků jako obecní půdu. Tvrdíme, že toliko znárodnovat znamená něco podobného jako prostě udělat mnichy ze všech lidí, tedy dávat těmto ideám víc než je jejich náležité a přiměřené místo ve státě. Pod komunismem se běžně rozumí, že komunisty jsou všichni lidé a ne jen někteří. Neměli bychom ale tvrdit, že distributismus znamená, že všichni lidé jsou distributisty. Rozhodně bychom neměli tvrdit, že rolnický stát znamená, že všichni lidé budou rolníky. Měli bychom tím myslet, že má obecnou povahu rolnického státu, že půda v něm byla obecně držena tímto způsobem a zákony se obecně řídily tímhle duchem a že každá jiná instituce se vyjímalala jako rozpoznatelná výjimka, jako nápadný prvek v oné vysoké náhorní planině rovnosti.

Pokud je tohle nekonsistentní, pak není konsistentní nic, pokud je tohle nepraktické, pak je nepraktický celý lidský život. Pokud chce člověk to, čemu říká květinová zahrada, pak zasází květiny, kde může a zejména tam, kde budou určovat obecnou povahu krajinářské tvorby zahrady. Květiny ale nezaplňují celou zahradu, jen ji pozitivně obarví. Nečeká, že by růže vyrazily z komína, nebo že by se sedmikrásy pnuly po plotě a ještě méně čeká, že by tulipány rozkvetly na borovici, nebo že by se opičí strom osypal květy jako rododendron. Naprosto přesně ale ví, co se rozumí pod květinovou zahradou a stejně tak tomu rozumí všichni ostatní. Pokud by nechtěl zahradu květinovou, ale zelinářskou postupoval by jinak. I když mu zelinářská zahrada slouží k zásobování kuchyně, nečeká, že zahrada

bude úplně stejná jako kuchyně. Nevykope všechny brambory kvůli tomu, že to není květinová zahrada a brambory kvetou. Ví, čeho se hlavně snaží dosáhnout, ale protože není od narození hloupý, tak ví, že se mu toho nepodaří dosáhnout všude ve stejné míře nebo způsobem stejně nesmíšeným s čímkoliv ostatním. Zahradník z květinové zahrady nevykáže řeřichy k zelinářům jen proto, že se ví o divných lidech, kteří je pojídají. Právě tak nebude zelinář dělat z kvěťáku okrasnou květinu, jen kvůli tomu, jak se jmenuje. Proto bychom z naší společenské zahrady nemuseli nutně vyhnat všechny moderní stroje, právě tak jako bychom nemuseli vylučovat každý středověký klášter. A věru je taková apologie sdostatek příhodná, protože tohle je elementární lidský rozum, který lidé neztrácí, dokud nepřijdou o své zahrady: a stejně je tomu s oním vyšším a víc než lidským rozumem, který byl ztracen spolu se zahradou kdysi dávno.

I. Jak blufují velké obchody

Dvakrát v životě se mi stalo, že mi nějaký redaktor dlouze vysvětloval, že si netroufne otisknout, co jsem napsal, protože by to urazilo inzerenty jeho novin. Přítomnost podobného tlaku se projevuje všude, jemnějšími a subtilnějšími formami. Upřímnosti tohoto konkrétního redaktora si ale vážím, protože to zjevně bylo nejbliž, kam se redaktor významného týdeníku mohl přiblížit úplně upřímnosti. Řekl pravdu o lži, kterou musel říct. V obou případech mi upřel svobodu vyjádření kvůli tomu, že jsem řekl, že široce propagované velké obchody a obchodní domy jsou ve skutečnosti horší, než malé obchůdky. Je možná zajímavé si všimnout, že tohle je jedna z věcí, které dnes člověk nesmí říkat, možná to jediné, co má doopravdy zakázané říkat. Kdyby to byl útok na vládu, byl by tolerován. Kdyby to byl útok na Boha, dočkal by se zdvořilého a taktního aplausu. Kdybych napadal manželství, patriotismus, nebo veřejnou slušnost, hlásaly by to titulky a rozmázly by mě přes celé stránky nedělních novin. Od velkých novin se ale nedá moc čekat, že by se obuly do velkého obchodu, protože se mu svým vlastním způsobem podobají a čím dál víc jsou pomníkem monopolu. Bude však dobré, když v této knize zopakují, co jsem shledal nemožným zopakovat v článku. Myslím, že velký obchod je špatný obchod. Považuji ho za špatný nejen v morálním, ale i ekonomickém smyslu, tedy myslím, že nakupovat tam je nejen špatný nápad, ale i špatný nákup. Myslím, že obludný obchodní dům je nejen vulgární a neomalený, ale i neschopný a nepohodlný a popírám, že by jeho velká organizace byla efektivní. Velká organizace je organizace rozvolněná. Ba ne, skoro by se hodilo říct, a byla by to málem pravda, že organizace znamená vždy zmatek. Dokonale organický je jen organismus, jako třeba ten groteskní a málo známý organismus zvaný člověk. Jedině on sám si může být docela jist tím, že dělá, co chce a mimo něj každý další člověk může být také jen další omyl navíc. A aplikovat něco takového třeba právě na obchody je holý nesmysl. Armáda, a takové podobně věci, organisovaná být musí a proto dělá, co může, aby se náležitě zorganizovala. Abyste mohli střežit hranici, musíte mít dlouho pevnou linii, proto ji budete vést hodně ztuhla. Není ale pravda, že musíte mít dlouho pevně srovnanou řadu lidí, kteří zastřihují klobouky nebo váží kytice květů, kvůli tomu, aby je zastřihávali nebo vázali pěkně. Je mnohem pravděpodobnější, že práce bude odvedena pěkně, pokud ji udělá konkrétní řemeslník pro konkrétního zákazníka s konkrétními stuhami a květinami. Když někomu řekneme, aby zastřihl klobouk, to nikdy neudělá dost dobře pro toho, kdo ho chce zastřihnout a když to řekne stému člověku, ten to udělá zrovna tak špatně. Kdybychom od všech domácích a od všech žen v domácnosti sebrali všechny historky o tom, jak jim velké obchody poslaly špatné zboží, správné zboží rozbily, jakékoliv zboží jim poslat zapomněly, uviděli bychom hotové doupe neschopnosti a neefektivnosti. Ve velkém obchodě se nadělá víc omylů, než se kdy přihodí v malém obchodě, kde konkrétní zákazník může vynadat konkrétnímu prodáváči. Konfrontován s moderní efektivitou zůstává zákazník zticha, protože si moc dobře uvědomuje, jaký talent má organizace k tomu, aby vyhodila nesprávného člověka. Otevřel jsem tyto poznámky zmínkou o velkých obchodech, protože jsou nám blízko a všichni je známe. Nemusím se ani moc rozepisovat o dalších a ještě zábavnějších tvrzeních snášených ve prospěch ohromného nahromadění různých oddělení. K nejveselejším patří to, že je pohodlné sehnat všechno v jednom obchodě. Mínil se tím, že je pohodlné projít celou ulicí, pokud se tedy procházíte pod střešou, nebo častěji pod zemí, místo toho, abyste tutéž vzdálenost ušli na čerstvém vzduchu z jednoho malého obchodu do druhého. Pravda je taková, že monopolistovy obchody jsou velmi pohodlné, pro monopolistu. Skýtá to všechny výhody soustředění podnikání současně se soustředěním bohatství v rukou čím dál méně občanů. Jejich jmění jim někdy dovoluje platit snesitelné mzdy, dovoluje jim také kupovat lepší podniky a nabízet v reklamě horší zboží. Nikdo ale ani nezačal ukazovat, že by jejich zboží bylo lepší a mnozí z nás z nás znají mnoho konkrétních příkladů, kdy bylo zcela jistě horší. Nu svůj osobní názor (tolik šokující pro pro editora inzerenty magazínu) jsem vyjádřil nejen proto, že je příkladem mé obecné these, že by mělo být oživeno drobné vlastnictví, ale také proto, že je zcela podstatné si to uvědomit kvůli pochopení další a mnohem podivnější pravdy. Týká se psychologie toho všeho: pouhé velikosti,

pouhého bohatství, pouhé reklamy a arogance. A ukazují nám první funkční model toho, jak se věci dělají dnes, a jak je bude možné (dá-li Bůh) zítra napravit.

Než se začneme zabývat zákony nejvíce potřebnými k obnově státu, musíme si povšimnout jednoho očividného, ohromného a obecně přehlíženého faktu. A to je fakt, že jednu značnou revoluci lze provést beze všech zákonů. Netýká se žádného existujícího zákona, ale spíše existující pověry. A zvláštní je, že ti, kdo jej zastávají se tím, že jde o pověru, chlubí. Onehdy jsem viděl, a dobře se bavit, populární hru Reklama se vyplatí, která je o jednom mladém byznysmanovi, který se pokouší rozbít mýdlový monopol svého otce, staromódnějšího byznysmana, využitím těch nejdivočejších amerických teorií psychologie reklamy. A jedna věc mi připadla docela zajímavá. Byla docela pěkná komedie fandit střídavě starému a mladému muži. Byla docela dobrá fraška dělat z nich střídavě hlupáky. Zdálo se ale, že nikdo nevnímal to, co jsem já vnímal jako nápadné a očividné projevy bláhovosti. Ošklibali se nad starým pánem, protože byl starý, protože byl staromódní, protože byl dost zdravý na to, aby se uškliboval nad jejich reklamními opičárnami. Nikdo mu ale ve skutečnosti nevyčítal zkratky, kterými si pomáhal a které by ho mohly dřív přivést na pranýř. Nikdo jako by neměl dostatek instinktu pro nezávislost a lidskou důstojnost k tomu, aby se cítil pobouřen představou, že jeden stařík pyšný na svůj měšec by nám mohl zabránit potěšení z jistého běžného lidského zboží, kdyby se mu zachtělo. A s mladým pánem tomu bylo zrovna tak. Jeho americký přítel ho naučil, že reklama může hypnotisovat lidský mozek, že smrtelná fascinace může lidi přivléct do dveří obchodu jako do hadí tlamy, že opakování ovládne podvědomí a ochromí vůli, že když yankejský chlapík od reklamy řekne „Udělejte to teď“ přinutí nás to všechny pohybovat se mechanicky jako loutky. Nikoho ale podle všeho ani nenapadlo si to hnusit. Nikdo nevypadal, že by byl dostatečně naživu, aby ho to našťvalo. Z mladíka si dělali legraci, že byl chudý, že krachoval, že byl dohnán k dalším krachům a tak dál. Jenže mu podle všeho nedocházelo, že je něco horšího než podvodník, totiž čaroděj. Neví, že se sám chlubí tím, že je hyponotisér a mystagog, ničitel rozumu a vůle, nepřítel pravdy a svobody.

Myslím, že tihle lidé přehání to, do jaké míry se reklama vyplatí, i kdyby měli nakonec jen platit čertu. V jednom smyslu má ale tohle psychologické vysvětlování a obhajoba reklamy velký praktický význam pro jakýkoliv praktický program reformy. Ti, kdo v Americe vymýšlí a zadávají reklamy, chytili hůl za špatný konec, ale je to hůl, s níž lze tlouci i do něčeho jiného, než do jejich absurdně velkého bubnu. Je to i hůl, kterou lze napráhnout proti jejich absurdní filosofii podnikání. Pořád nám tvrdí, že úspěch moderního podnikání záleží ve vytvoření atmosféry, vyrobení mentality, zaujetí názoru. Trvají zkrátka na tom, že jejich jejich obchod a podnikání, není jen obchod a podnikání, dokonce ani ekonomika či politika, ale čistá psychologie. Doufám, že to budou říkat dál, protože by jednou náhle mohlo každému dojít, že je to pravda.

Úspěch velkých obchodů a podobných věcí je skutečně záležitost psychologie, nemluvě o psychoanalýze nebo jinak řečeno zlého snu. Není skutečný, a proto na něj není spolehnutí. Tohle se týká jen našeho bezprostředního postoje v daném místě a v danou chvíli k celému plutokratickému zaměstnání, jehož je taková publicita pestře zbarveným praporem. Vůbec první co musíme udělat, než se dostaneme k jakémukoliv z našich politických a právních návrhů, je cosi veskrze (abychom užili naše milované slovo) psychologického. První, co musíme udělat, je říct těm americkým hráčům pokeru, že poker hrát neumí. Oni totiž nejen blufují, ale oni se tím zrovna i chlubí. Pokud jde o okamžitou psychologickou metodu, musí tu být a také je bezprostřední psychologická odpověď. Jinak řečeno, protože neskrývají, že blufují, můžeme na to jejich blufování ukázat.

Nedávno jsem řekl, že praktický program obnovy normálního vlastnictví pozůstává ze dvou částí, které by se podle nynější hantýrky označovaly za destruktivní a konstruktivní, ale které bychom mohli správněji označit za defenzivní a ofenzivní. První je zastavení obyčejného šíleného pádění k monopolu, než přijdeme o poslední tradice vlastnictví a svobody. Právě tímhle předběžným problémem vzdoru světovému trendu směřujícímu k čím dál větší monopolisaci se zde zabývám na vůbec prvním místě. Nu, a když se ptáme, co můžeme, teď a tady, proti současnému růstu monopolu, dostáváme vždy velmi prostou odpověď. Tvrdí se nám, že nemůžeme udělat nic. Velké věci požírají malé v přirozeném a nevyhnutelném dění, jako když velké ryby pohltnou malé ryby. Trust může pojmut, co se mu zlíbí, jako drak žere, co se mu zamane, protože už tak je největším tvorem, který na zemi ještě žije. Někteří lidé jsou tak definitivně rozhodnuti tenhle výsledek přijmout, že se sníží dokonce i k tomu, aby nad ním vyjádřili politování. Jsou tak přesvědčeni, že je to osud, že připustí, že je to fatální. Fatalisté skoro propadnou sentimentu, když sledují, jak velká firma skupuje malé obchody. Jsou připraveni to oplakat, pokud se jim tedy přizná, že plácí proto, že plácí nadarmo. Jsou ochotni připustit, že ztráta malého hračkáčství jejich dětství nebo malé kavárny jejich mládí je v pravém smyslu tragedií. Tragedie totiž vždy znamená lidský zápas s něčím, co je silnější než člověk. A naše tradice tu vskutku pošlapávají nohy bohů, sama smrt a zkáza rozlámala naše hračky jako dřívka, protože proti hvězdám osudu se nikdo nemůže postavit. Je podivuhodné, co všechno dokáže ve světě způsobit jeden malý bluf.

Když říkají, že velké ryby požerou malé ryby, neptají se už, zda malé rybky k těm velkým připlavou a žádají, aby byly sežrány. Berou na vědomí hltavého draka, aniž by se zamýšleli nad tím, zda zástup pohledných princezen draka nahání, aby je mohl požrat. Nikdy neslyšeli o módě a neví, jaký je rozdíl mezi módou a osudem. Hlasatelé nezbytnosti si tu vybrali jeden příklad čehosi, co jistě není nezbytné, ať už je jinak nezbytné cokoliv. Vybrali si jednu věc, která je náhodou ještě svobodná a uvádějí ji jako důkaz neporušitelných okovů, které svazují všechny věci. V moderním světě toho zůstalo svobodného jen velmi málo, ale soudí se, že soukromé prodávání a nakupování ještě pořád svobodné je, pokud ještě někdo má dost svobodnou vůli k tomu, aby svou svobodu využil. Děti mohou být silou donuceny vybrat si konkrétní školu. Muže lze silou vyhnat z hospody. Kdekoho lze, z kdekajících nových a nesmyslných důvodů, silou zahnat do vězení. Nikdo ale ještě není silou donucen nakupovat v konkrétním obchodě.

Později se budu věnovat některým praktickým opatřením k nápravě a proti spěchu k prstenům a rohům. Ale ještě i před tím, než se jim budeme věnovat, bude užitečné zastavit se na chvíli u morálního faktu, který je tak elementární a tak naprosto ignorovaný. Pádění k velkým obchodům je vůbec nejjednodušší věc na zastavení, lidmi, kteří do nich ozlomkrk uhání. Nevíme, co přijde později, ale zatím je tam nikdo nežene pod bajonety. Americký podnik, který už britské vojáky použil pro účely reklamy, by je jistě jednou mohl použít pro účely donucení. Zatím nás ale žádné vojsko nemůže kanóny a šavlemi hnát nakupovat do yankejských nebo mezinárodních obchodů. Něco docela jiného je údajná ekonomická přitažlivost, jíž se budu ještě náležitě zabývat. Zde jen poukazuji na to, že pokud bychom dospěli k závěru, že musíme velké obchody bojkotovat, mohli bychom je bojkotovat stejně snadno, jako bychom (doufám) bojkotovali krámy, kde by se prodávala mučidla či jedy k soukromému domácímu užití. Jinak řečeno, první a základní otázkou není otázka nutnosti, ale vůle. Pokud se rozhodneme dát slib, pokud se rozhodneme založit ligu, dělat obchody jen s malými krámkami a nikdy s žádnými velkými obchody, pak by to byla kampaň stejně praktická jako pozemková kampaň v Irsku. Byla by asi skoro stejně úspěšná. Určitě se bude tvrdit, že lidé budou chodit do nejlepších obchodů. To popírám, protože irští bojkotující nepřijímali nejlepší nabídky. Popírám, že velký obchod je nejlepší a zejména popírám to, že by tam lidi chodili proto, že je nejlepší. A kdyby se někdo ptal proč, pak nakonec odpovím skutečností, na niž už není odpověď a kterou jsem zde začal na samém začátku. Víím, že to není jen věc podnikání a to z prostého důvodu, že sami podnikatelé mi říkají, že je to jen blufování. Oni sami tvrdí, že nic nenese větší úspěch, než pouhé zdání úspěchu. Oni tvrdí, že publicita nás ovlivňuje bez vlivu naší vůle nebo vědomí. Oni tvrdí, že „reklama se vyplatí“, tedy že se vyplatí lidi hrubě donutit, že „musí udělat něco teď hned“, i když to vlastně vůbec nepotřebují.

II. Nedorozumění o metodě

Jak vidím, musím se před tím, než v tomto náčrtu postoupím kamkoliv jinam, odbočkou dotknout povahy mého úkolu, protože jinak by všechno následující mohlo být špatně pochopeno. Aniž bych předstíral nějakou úřední nebo obchodní zkušenost, dělám tu vlastně mnohem víc, než kdy bylo požadováno po většině pouhých literátů (pokud se na okamžik mohu za literáta označovat), když s důvěrnou provozovali sociální hnutí nebo dávali dohromady sociální ideje. Slibuji, že na konci těchto poznámek bude čtenář o tom, jak postavit distributivní stát vědět mnohem víc, než Carlylovi čtenáři kdy věděli o tom, jak se pustit do hledání hrdinského krále nebo skutečného vyššího člověka. Myslím, že dokážeme vysvětlit, jak udělat z malého obchodu či dílny nebo malé farmy běžný rys naší společnosti a že to dokážeme lépe, než Matthew Arnold dokázal vysvětlit, jak učinit stát orgánem našeho nejlepšího já. Myslím, že farma bude na nějaké hrubé mapě vyznačena lépe než zemský ráj na navigačních plánech Williama Morrise a myslím si též, že v porovnání s jeho Novinkami Odněkud se tohle dá docela férově označit za Zprávy Odněkud. Rousseau a Ruskin bývali často mnohem neurčitější a visionářštější než já, třebaže Rousseau býval mnohem strnulější v abstrakcích a Ruskin byl někdy velice vzrušený z konkrétních detailů. Nemusím ani říkat, že se nepřirovnávám k těmto velkým mužům, jen poukazuji na to, že ani od nich, kteří ovládali mnohem širší pole a jejichž postavení coby publicistů bylo mnohem váženější a odpovědnější, nebylo vlastně žádáno víc, než obecné principy, z jejichž předkládání jsme obviňováni my. Poukazuji jen na to, že velmi malému básníkovi taková úloha připadla, zatímco po velkých prorocích nikdo nechtěl, aby provedli a dokonale naplnili svá vlastní proroctví. Zdálo by se, že naši otcové si tak docela nemysleli, že mít jasnou vizi cíle s podrobnou mapou nebo bez ní je tak docela marná věc, nebo že je k ničemu popsat skandál, aniž bychom popsali náhradu. Tak či tak a ať už je to čímkoliv, je docela jisté, že kdybych byl skutečně dost velký na to, abych si zasloužil výtku utilitarismu, kdybych skutečně byl tak idealistický nebo imaginativní, jak si o mně myslí, kdybych se skutečně omezoval na popisování směru, aniž bych měřil cestu, na ukazování k domovu či k nebi a jen lidem říkal, aby se tam dostali podle svého rozumu — kdyby tohle bylo skutečně všechno, co bych svedl, pak to bylo právě tolik, kolik se čekalo od mužů mnohem větších než já, od Platona a Isasiáše po Emersona a Tolstého.

To však není všechno, co dokážu, a to i přesto, že ti, kdo to nedokázali, dělali mnohem víc. Dokážu ještě i něco jiného, mohu to však udělat jen tehdy, když bude pochopeno, co dělám. Jsem si současně dobře vědom, že když člověk vysvětluje vylepšení tak složité společností, často zjistí, že dokud není hotov, je velmi těžké přesně vysvětlit, co dělá. Uvážil jsem a zamítl půl tuctu problémů, jak se k tomu postavit, jak různými cestami dospět k téže pravdě. Uvažoval jsem, že začnu prostým případem rolníka a pak jsem si uvědomil, že by hned stovka lidí psala do novin a vinila mě, že se z nich všech pokouším udělat venkovany. Přemýšlel jsem, že bych začal popisem slušného distributivního státu už existujícího s celou rovnováhou všech rozmanitých věcí, právě tak jako socialisté již představují své Utopie jako již existující a soustředěné na jednu věc. Pak mi došlo, že by stovka lidí psala do novin, že jsem utopista a že je zřejmé, že můj plán nemůže fungovat, protože ho dokážu popsat, jen až když už funguje. Ve skutečnosti by ale měli na mysli, že dokud ten plán nefunguje, není co dělat. Nakonec jsem se ke společenskému řešení rozhodl přistoupit následujícím způsobem: nejprve poukázat, že pohybu směrem k monopolům se dá vzdorovat, že dokonce i teď a tady se dá udělat mnoho pro jeho úpravu, že to může udělat kdokoliv a že prakticky každý může udělat cokoli. Poté budu tvrdit, že odstraněním tohoto konkrétního plutokratického tlaku chuť po přirozeném vlastnictví ožije a nabude vážnosti, jako každá jiná přirozená věc. Myslím, že pak bude vhodné lidem, kteří se takhle začnou jakkoliv sporadicky vracet k zdravému uspořádání, vysvětlovat zdravou a rozumnou společnost, která dokáže držet vlastnictví v rovnováze a mašinerie pod kontrolou. Popisem té konečné společnosti, jejích zákonů a omezení, pak skončím.

Nu, tohle může a nemusí být dobré uspořádání nebo pořádek idejí, ale je srozumitelné a ve vší skromnosti si dovolím tvrdit, že mám právo svůj výklad takhle uspořádat a žádný kritik nemá právo si stěžovat, že je neskládám nepořádně tak, abych na ně odpovídal jinak, než jdou po sobě. Jsem s to mu napsat celou Encyklopedii distributismu, kdyby měl dost trpělivosti, aby ji přečetl, ale musí mít dost trpělivosti, aby ji přečetl. Je nerozumné, aby si stěžoval, že jsem se dostatečně nevěnoval Zoologii, státní podpoře, pod písmenem B, nebo že jsem popsal ctihodné sociální postavení Cechu xylografů, zatímco jsem se podle abecedního pořádku věnoval stále ještě Cechu architektů. Jsem ochoten být stejně protivný a nezáživný jako Euklid, ale to si pak kritik nesmí stěžovat, že osmačtyřicáté tvrzení druhé knihy není součástí Pons Asinorum. Starobylý cech stavitelů mostů bude muset postavit řadu takových mostů.

Nu, z komentářů, kterých se mi dostalo, usuzuji, že tvrzení, která jsem již přednesl, nevysvětlují tak docela své vlastní místo a cíl v tomto plánu. Poukazuji toliko na to, že monopol není ani teď a tady všemohoucí a každého může z okamžitého podnětu napadnout mnoho způsobů, jak jeho konečný triumf oddálit a možná odrazit. Představme si, že monopolista, můj nepřítel na život a na smrt, se snaží mě zničit tím, že mi brání prodávat vejčka sousedům. Mohu mu říct, že se budu živit svou vlastní řípou ze své zelinářské zahrady. Tím nechci říct, že se budu k tuřinům přivazovat, ani nebudu přísahat, že se nikdy ani nedotknu svých brambor nebo fazolí. Chápu bulvy řepy jako příklad, jako něco, co po něm mohu házet. Předpokládejme, že onen proradný milionář přijde a bude se na mě přes zahradní zídku šklebit: „Z vašeho vychrtlého a vyhladovělého vzhledu usuzuji, že nutně potřebujete pár šilinků, ale nemáte, kde byste je vzal. To by mě možná vyprovokovalo k odpovědi. „Ale ano, mám. Prodám své první vydání Martina Chuzzlewita.“ Nemusím tím nutně myslet, že se už vidím v chudinském hrobě, pokud Chuzzlewita neprodám, ani nemyslím, že bych neměl co jiného navrhnout, než prodat to první vydání, ani se nehodlám jako obyčejný politik vychloubat, že jsem všechno vsadil na politiku Martina Chuzzlewita. Chci tím urážlivému pesimistovi říct, že nejsem u konce svých možností a sil, že pořád ještě mohu prodat knížku, nebo pokud by věc byla už doopravdy zoufalá, knížku napsat. Mohu toho udělat ještě hodně, než dojdou k jednoznačně protispolečenskému jednání, jako že bych třeba vyloupil banku, nebo ještě hůře, začal v bance pracovat. Mohu udělat velkou spoustu věcí velmi rozmanitého druhu a dám pro začátek příklad jen proto, abych ukázal, že je jich tu mnohem více, než že žádné další nejsou. Vedle výtisku Martina Chuzzlewita je v mém domě velmi mnoho velmi rozmanitých věcí. Jen málo z nich má velkou cenu pro kohokoliv mimo mě, ale některé z nich mají nějakou cenu pro kohokoliv. Celý smysl domova je přece v tom, že je poskládaný páté přes deváté. Ten můj v každém případě tohoto přísného ideálu dosahuje. Celý smysl domova je v tom, že je to nejen velké množství naprosto odlišných věcí, které nicméně dohromady tvoří jednotu, ale také že v oné jednotě si ceníme i věcí, na které jsme už zapoměli. Kdyby někdo můj dům spálil na popel, nebylo by moje spravedlivé rozhořčení nad tím, že mi spálil vše, co mám, o nic menší kvůli tomu, že bych si v první chvíli ani nedokázal vzpomenout, co všechno spálil. Právě tak jako s domácími bůžky je tomu i s celým domácím náboženstvím, nebo tím, co z něj zbylo, aby se mohlo postavit proti ničivé disciplíně průmyslového kapitalismu. V prostší společnosti bych vyběhl z trosek, volal na pomoc město nebo krále a křičel „Slyšte, slyšte. Zloděj mi vypálil dům!“ Mohl bych se samozřejmě rozběhnout ulicí a jedním rozvášněným dechem křičet: „Slyšte, slyšte! Zloděj spálil moje vchodové dveře z tvrzeného dubu s obvyklými úpravami, čtrnáct oken, devět záclon, pět a půl koberce, 753 knih, z toho čtyři v luxusním vydání, jeden portrét

mé prababičky," a tak dál vyjmenovávat všechny věci, ale oproti onomu prostému feudálnímu výkřiku by tu něco chybělo. Právě tak bych tento nárys či osnovu mohl začít výčtem všech změn, které bych rád viděl v zákonech s cílem ustanovit v Anglii jakousi ekonomickou spravedlnost. Pochybuji ale o tom, že by z toho čtenář získal nějakou lepší představu o tom, k čemu nakonec mířím a to není přístup, který bych nyní chtěl zvolit. Ještě bude příležitost, abych se těmto věcem trochu podrobněji věnoval, příklady, které to dávám, jen ilustrují moji první obecnou thési, že totiž ani teď neděláme vše, co bychom mohli proti spěšnému nástupu monopolů a tomu, když lidi mluví, jako by se ani nic dělat nedalo, že je to tvrzení od počátku mylné a člověka na ně hned napadají všechny možné odpovědi.

Kapitalismus se rozpadá a my v jednom smyslu nepředstíráme, že by nám to bylo líto. Vlastně bychom naše tvrzení mohli docela správně podtrhnout tím, že bychom řekli, že mu s tím rozpadáním pomůžeme, ale že nechceme, aby se jen tak obyčejně rozsypal. První ale co si musíme uvědomit je právě to, že tu jde i o volbu mezi tím, že něco rozebereme nebo, že se to rozsype. Je to volba mezi tím, že se dobrovolně rozloží na své skutečné složky, z nichž si každá vezme zpět, co jí patří, nebo že se nám prostě zřítí na hlavy ve zmatku všeho, z čeho byl složen, což jedni označují za komunismus a jiní tomu říkají chaos. To první je postup, který by se snažili zařídit všichni rozumní lidé. To druhé je něco, čemu by se všichni rozumní lidé měli snažit zabránit. To je důvod, proč jsou tak často počítáni dohromady.

Omezil jsem se převážně na to, abych odpověděl na to, co jsem vždy považoval za první otázku, totiž „Co máme udělat právě teď,“ a já na to odpovídám: „Právě teď musíme lidi zastavit, aby přestali dělat to, co zrovna dělají.“ Iniciativa je na straně nepřítele. On už věci dělá a bude je mít hotové dávno před tím, než my s něčím začneme, protože on má peníze, mašinerii, poněkud mechanickou většinu a další věci, které my musíme nejdříve získat a pak využít. Svě mopolisační tažení už skoro vyhrál, ale ještě nevíťžil docela, a pořád je možné ho brzdit a překážet mu. Svět procitl velmi pozdě, ale to není naše vina. Je to chyba všech hlupáků, kteří nám posledních dvacet let tvrdili, že, že žádné trusty nikdy nemohou být a dnes nám stejně tvrdí, že nemůže být nic jiného.

Žádám čtenáře, aby měl na mysli i další věci. V první řadě to, že tenhle náčrt je jen osnovou, obrysem, i když jsem se jen těžko mohl vyhnout jistým zákrutám a smyčkám. Netvrdím, že dokážu odstranit všechny překážky, které se v této záležitosti mohou objevit. Co by si asi kriticky smýšlející čtenář řekl, kdybych hned na samém začátku tohoto návrhu odbočil k dlouhému pojednání o zákonu o pomluvě? A přece bych ho, přísně prakticky vzato, mohl považovat za jednu z nejpraktičtějších překážek. Jde o současnou směšnou posici, že monopolu není odporováno jako sociální síle, ale je pořád možné jej považovat za právní vnucení. Když se pokusíte zastavit člověka, který skupuje tolik mléka, že může diktovat ceny, první co přijde, bude žaloba, která vás bude chtít umlčet tím, že vás obviní z pomluvy. Je to očividně obyčejný zdravý rozum, že pokud něco není hřích, pak to ani není pomluva. Jak dnes věci stojí, není pro člověka, který to dělá žádný trest, ale toho, kdo na to ukáže trestat lze. Nevěnuji se tu (i když jsem docela připraven pustit se do toho jinde) všem těmto detailním problémům, které by společnost, tak jak dnes stojí, vznesla proti takové společnosti, jakou chceme postavit my. Kdyby byla založena na principech, které tu překládám, vypořádávaly by se ony detaily podle těchto principů, tak jak by se objevovaly. Skončovalo by to například s tím nesmyslem, kdy člověk mocnější než císařové předstíral, že je jen soukromý obchodník stíhaný soukromou zlobou. Potvrdilo by se, že lidé, kteří jsou prakticky veřejně činní, musí být veřejně posuzováni jako potenciální veřejné zlo. Zničilo by to absurditu, podle níž jsou „důležité případy“ posuzovány „zvláštní porotou“, čili jinými slovy, že jakýkoliv vážný spor mezi bohatými a chudými rozsuzují bohatí. Čtenář ale uvidí, že zde nemohu vyloučit všech deset tisíc věcí, o které můžeme klopýtnout. Musím předpokládat, že lidé připravení přijmout větší rizika budou také připraveni přijmout rizika menší.

Nu tento náčrt je jen obrys, jinými slovy, je jen návrh, a každý, kdo si myslí, že můžeme mít praktické věci bez theoretického návrhu, se mohou jít hádat s prvním inženýrem nebo architektem, kterého potkají a vyčítat jim, že čarají tenké linky na tenký papír. Je tu ale ještě jeden, poněkud zvláštnější smysl, ve kterém jsou mé návrhy obrysem a to proto, že jsou záměrně načrtnuty jako velké vymezení, v jehož rámci jsou mnohé rozmanitosti. Už dávno znám, a nemálo se bavím, typem praktického člověka, který jistě řekne, že zobecňuji proto, že nemám žádný praktický plán. Pravda je taková, že zobecňuji kvůli tomu, kolik praktických plánů je. Sám znám čtyři nebo projektů, které byly navrženy pro více či méně drastické rozložení kapitálu. Ten z kapitalistického pohledu nejbezpečnější počítá s postupným rozšiřováním dělení zisku. Přísněji demokratickou formou téhož je správa každého podniku (pokud to nemůže být malý podnik) cechem nebo skupinou, která sdruží přispěvatele a podělí jejich výsledky. Někteřím distributistům se myšlenka člověka, který má svůj podíl jen tam, kde pracuje, nelíbí. Myslí, že by byl nezávislejší, pokud by svůj malý kapitál investoval jinde, všichni se ale shodují, že musí mít kapitál k investování. Jiní si dál říkají distributisté proto, že by dávali každému občanovi dividendu z mnohem většího státního systému výroby. Záměrně jsem své obecné principy navrhl tak, aby pokrývaly pokud možno co nejvíce z

těchto alternativních ekonomických plánů. Musím se ale ohradit proti tomu, když slyším, že jich pokrývám tolik, protože tu žádné nejsou. Pokud někomu řeknu, že je příliš výstřední a dopřává si příliš velkého přepychu, nejsem povinen mu překládat seznam toho přepychu. A jde mi tu o to, že moderní společnost by si hodně pomohla, kdyby omezila a dělila vlastnictví kterýmkoliv z těch způsobů. To neznamená, že bych nějaké formě nedával přednost; osobně preferuji ve shora uvedeném přehledu příkladů druhou formu rozdělování. Chci ale především ukázat, že současný stav věcí zlepšit jakýkoliv obrat od prudké koncentrace vlastnictví. Pokud někomu řeknu, že mu v Putney hoří dům, možná i poděkuje, i když mu k tomu nedám seznam všech vozů jezdících do Putney, s čísly všech taxíků a jízdními řády všech tramvají. Stačí, že vím, že si může vybrat z velkého množství vozů před tím, než by se musel uchýlit k příslovečnému dobrodružství cestování do Putney na praseti. Stačí, že každé z těch vozidel je celkem vzato méně nepohodlné, než dům v plamenech nebo hromada popela. Připouštím, že kdyby mezi námi a Putney ležely neprostupné pralesy a ničivé záplavy, mohl bych být označován za nepraktického, bylo by právě tak toliko idealistické velebit Putney jako oslavovat ráj. Nepřipouštím však, že bych byl nepraktický, protože vím, že je tu půl tuctu praktických způsobů, jež jsou praktičtější, než současný stav věcí. Z toho ale ve skutečnosti neplyne, že bych nevěděl, jak se dostat do Putney. Zde je kupříkladu půl tuctu věcí, které by postupu distributismu napomohly, vedle těch, jichž se ještě dotknu coby principů. Ne všichni distributisté budou se všemi souhlasit, všichni se ale shodujeme, že míří k distributismu. (1) zdanění smluv, které by majitele malých majetků odrazovalo prodávat je velkým vlastníkům a podporovalo by drobení velkého majetku mezi drobné vlastníky. (2) Něco podobného napoleonským zákonům o závětech a likvidace primogenitury. (3) Ustavení právního zastoupení pro chudé zdarma, aby tak malé vlastnictví bylo vždy hájeno proti velkému. (4) Záměrná ochrana jistých experimentů v oblasti malého vlastnictví, pokud by to jinak nešlo, tak i daněmi či poplatky, včetně místních. (5) Podpory a dotace pro rozběh takových pokusů. (6) Svazy dobrovolného odevzdání a mnoho dalších věcí stejného druhu. Vložil jsem však tuto kapitolu sem, abych vysvětlil, že tohle je náčrt prvních principů distributismu a ne jeho posledních principů, o kterých se dokonce i distributisté mohou přit. V takovém prohlášení jsou příklady předkládány jako příklady a ne jako přesný a vyčerpávající seznam všech případů pokrytých pravidlem. Pokud nebude tento elementární princip výkladu pochopen, pak se musím smířit s tím, že budu oním praktickým člověkem označen za nepraktického. A věru že v jeho smyslu na jeho obvinění cosi je. Ať už jsem nebo nejsem praktický člověk, nejsem to, čemu se říká praktický politik, což znamená profesionální politik. Nemohu si nárokovat žádný podíl na tom, že bych pomáhal naší zemi přivést do jejího současného slibného a nadějného stavu. Prosperitu uhlí založily tvrdší hlavy, než je ta moje. Muži činu, hrubší energie než je ta moje, nás přivedli do příjemného stavu, kdy žijeme ze svého kapitálu. Nijak jsem se nepodílel na velké a slavné průmyslové revoluci, která zmnožila krásy přírody a smířila třídy společnosti, ani mi příliš nadšený čtenář nemůže děkovat za tuto osvěcující Anglii, v níž zaměstnanec žije na podpoře od státu a zaměstnavatel z přečerpaného účtu v bance.

III. Jeden příklad / III. A Case in Point

To, že naši obchodní kritikové argumentují kruhem, je stejně přirozené, jako cestovat po vnitřním okruhu. Není to jen obyčejná hloupost, ale jen obyčejný zvyk a není snadné z toho železného kruhu ani uniknout ani do něj proniknout. Když říkáme, že něco jde udělat, pak tím zpravidla myslíme, že to může udělat buď masa lidí, nebo vladař státu. Dal už jsem příklad něčeho, co může docela snadno udělat masa lidí a teď dám příklad něčeho, co může docela snadno udělat vladař. Musíme být ale připraveni na to, že naši kritikové začnou argumentovat kruhem a tvrdit, že současná populace nebude nikdy souhlasit, nebo že současný vládce nikdy takhle jednat nebude. Tahle stížnost je ale zmatená. Odpovídáme lidem, kteří se dovolávají ideálu, který je sám o sobě nemožný. Když ho nebudete chtít, nebudete se snažit ho dosáhnout, netvrdíte ale, že z toho, že ho nechcete, plyne, že byste toho nemohli dosáhnout, kdybyste chtěli. Jen tím, že o něco usiluje dav lidí, se ta věc ještě nestává sama o sobě nemožnou, ani něco nepřestává být praktickou politikou jen proto, že žádný politik není dost praktický na to, aby to udělal.

Začnu malým a dobře známým příkladem. Abychom našemu ohromnému proletariátu zajistili sváteční volno, máme zákon, který všem zaměstnavatelům nařizuje jednou týdně na půl dne zavřít krám. Podle proletářského principu je to pro proletářský stát zdravá a nutná věc, zrovna tak, jako jsou saturnálie zdravé a nutné pro otrocký stát. Praktický člověk si s ohledem na tuhle proletářskou vymoženost řekne: „Ono to má i jiné výhody, bude to příležitost každého, kdo si chce svou vlastní špinavou práci udělat sám, pro člověka, který se obejde bez sluhů.“ Nakonec se někdo podívá dokonce i na tu degenerovanou bytost, která doopravdy něco sama umí udělat. Ten osamělý potrhlo, který si skutečně dokáže pracovat, aby se uživil, bude mít nakonec možná šanci žít. Na to, aby tohle člověk řekl, ani nemusí být distributista, je to běžná a očividná věc, kterou může říct každý. Člověk, který má sluhy je musí přestat využívat. Samozřejmě, ten kdo je nemá, je přestat využívat nemůže. Jenže ten zákon je ve

skutečnosti postavený tak, že nutí dát volno sluhům i člověka, který žádné nemá. Vyhlašuje saturnálie, které se nikdy nekonají, davu přízračných otroků, kteří nikdy neexistovali. Nuže v tomto uspořádání není ani stopy po rozumu. V každém smyslu, od bezprostředně materiálního k abstraktnímu a matematickému, je docela šílené. Žijeme v čase nebezpečného rozdělení zájmů zaměstnavatele a zaměstnance. Proto i tehdy, když ti dva nejsou ve skutečnosti rozdělení, ale spojeni v jedné osobě, musíme je opět rozdělit na dvě strany. Donutíme člověka, aby si dal něco, oč nestojí, protože by to mohl chtít kdosi jiný, kdo neexistuje. Varujeme ho, aby raději přijal sám svou vlastní delegaci a jednal s ní, jinak by se mu mohlo stát, že by mohl čelit stávce sám proti sobě. Možná by se mohl dokonce stát bolševikem a vrhat po sobě bomby. V takovém případě by mu jeho strohý smysl pro právo a pořádek nedovolil nic jiného, než aby vůči sobě zavedl stanné právo a zastřelil se. Tvrdí o nás, že jsme nepraktičtí, ale takovouhle akademickou fantasií jsme tedy ještě nevytvořili. Někdy tvrdí, že vymizení sedláků a učňů litujeme toliko ze sentimentu. Sentimentu! Ještě jsme nepoklesli do tak hlubokého sentimentalismu, abychom litovali tovaryšů, kteří nikdy ani neexistovali. Ještě jsme nedosáhli takového bohatství romantických emocí, abychom dokázali prolévat více slzí pro neexistujícího hokynářského příručího, než pro skutečného hokynáře. Nejsme ještě takoví uplakánci, abychom při pohledu na náš oblíbený malý krámeček viděli dvakrát, nebo abychom jeho majitele nutili bojovat s vlastním stínem. Nechme tyto tvrdohlavé a praktické podnikatele slzet nad strádáním neexistujícího kancelářského poslíčka a pokročme po naší vlastní divoké a křivolaké cestě, která alespoň shodou okolností vede zemí živých.

Kdyby aspoň tak malá změna nastala zítra, byl by to rozdíl a to rozdíl značný a rostoucí. A pokud by nějaký ukvapený apologeta velkých podniků chtěl tvrdit, že taková maličkost může udělat jen velmi malý rozdíl, pak ať se má na pozoru. Dopouští se totiž něčeho, čemu se podobní apologeti obvykle snaží ponejvíce vyhnout: protiřečení svým pánům. Mezi tisíci zajímavými věcmi, skrytými mezi milionem nezajímavých věcí v novinových zprávách o parlamentních a veřejných záležitostech, byla i jedna roztomilá komedie, která se týkala téhle záležitosti. Někdy člověk s normálním rozumem a lidovým instinktem, který jakýmsi omylem zabloudil do parlamentu, dokonce poukázal na tenhle prostý fakt: že tam, kde žádný proletariát není, ho není třeba ani chránit a že tedy osamělý majitel obchodu může ve svém osamělém krámku zůstat. Ministr, který měl záležitost na starosti pak doopravdy, s děsivou nevinností, odpověděl, že to je nemožné, protože by to nebylo fér vůči velkým obchodům. V patřičných kruzích se očividně nezadržitelně řinuly slzy, právě tak jako kanuly z očí lorda Lundyho, politika na vzestupu, a v tomhle případě ho dojalo už jen pomýšlení na možné strádání milionářů. Představil si agonii pana Selfridge, sténání pana Woolwortha z Woolworth Tower, a jeho laskavé srdce k němuž žádný nářek bohatců nedolehne marně se zachvělo. Ať už si ale myslíme o tom, jaké citění je třeba k tomu, aby někdo mohl považovat za předmět sympatií, v každém případě to jedním rázem vyřizuje všechen oblíbený fatalismus, který v jejich úspěchu vidí cosi nevyhnutelného. Je absurdní tvrdit, že náš útok musí selhat a pak říkat, že by na jejich bezprostředním úspěchu bylo něco docela bezohledného. Velké firmy očividně musíme přijímat, protože jsou nezranitelné a ušetřit, protože jsou zranitelné. Nelze si ani jen představit, že by tahle velká absurdní bublina nemůže nikdy prasknout a že by ji mohl splasknout malý špendlíček konkurence je prostě kruté.

Nevím, zda jsou velké obchody opravdu tak slabé a roztřesené, jak tvrdí jejich obhájce. Ale ať už bezprostřední důsledek pro velké obchody jakýkoliv, jsem si jist tím, jaký bude dopad na malé krámký. Jsem si jist, že pokud by mohly mít o všeobecných svátcích otevřeno, pak by to pro ně znamenalo nejen větší tržby, ale i to, že by jich mohlo být více. Mohlo by to znamenat, že bychom konečně měli velkou třídu maloobchodníků a to je právě jedna z věcí, které znamenají celou politickou změnu a stejně tak je tomu i s podobně velkou a početnou třídou rolníků. Není to jen v mechanickém smyslu věc počtů a čísel. Je to věc přítomnosti a tlaku konkrétního sociálního typu. Nejde jen o to, kolik napočítáme nosů, ale ve skutečnějším smyslu jde o to, zda se ty nosy počítají. Kdyby tu bylo cokoli, co by se dalo označit za rolnickou třídu, nebo třídu drobných obchodníků, pak by dali v legislativě najevo svou přítomnost i kdyby to měla být tak řečená třídní legislativa. A už sama existence této třetí třídy by znamenala konec toho, čemu se říká třídní boj, alespoň natolik, nakolik jeho theorie dělí všechny lidi na zaměstnavatele a zaměstnance. Nechci tím samozřejmě říct, že je tohle jediná právní změna, kterou mohou navrhnout. Zmiňuji ji jako první, protože je nejvíce nasnadě. Mluvím o ní ale i proto, že velmi jasně ilustruje, co rozumím dvěma fázemi: povahu negativní a pozitivní reformy. Pokud malému obchodu začne zákazníků přibývat a velký o ně začne přicházet, může to znamenat dvě věci, obě jistě předběžné, ale obě praktické. Znamenalo by to, že jen dostředivý spěch se zpomalil, pokud ne zastavil, a že by se konečně mohl měnit v odstředivý pohyb. Znamenalo by to taky, že by ve státě bylo množství nových občanů, na které by se nevztahovaly obvyklé socialistické či otrocké argumenty. Když byste měli rozptýlený značný počet malých vlastníků, lidí s psychologíí a filosofií malého vlastnictví, mohli byste k nim pak začít mluvit o něčem, co by se víc podobalo nějakému všeobecnému uspořádání, které by bylo víc po jejich, které by se víc podobalo zemi, dobré k tomu, aby v ní žili křesťané. Jim můžete

vysvětlit, zatímco plutokratům a proletářům ne, že stroje nesmí existovat jinak, než jako sluhové člověka, proč jsou věci, které sami vyprodukuje stejně drahocenné jako naše vlastní děti, a proč bychom za přepych mohli zaplatit příliš drazé ztrátou svobody. Jakmile se lidská těla začnou i jen odpoutávat od zotročujících podmínek začnou tvořit těleso našeho veřejného mínění. Malému člověku lze poskytnout ještě mnoho výhod, které můžeme posoudit na vhodném místě. U všech vycházím z předpokladu politiky záměrného zvýhodnění malého člověka. V prvním příkladu, který jsem tu předložil, ale o nějakém upřednostňování můžeme sotva mluvit. Když vydáte zákon, že otrokář má svým otrokům dát na den svobodu, člověka, který vůbec nemá otroky, se to naprosto netýká. Zákon se na něj právně nevztahuje proto, že se ho netýká logicky. Byl do něj zavlčen záměrně, ne proto, aby všichni otroci byli na den svobodní, ale proto, aby všichni svobodní lidé byli po celý život otroky. I když některé výhody jsou jen obyčejnou spravedlností vůči malému vlastnictví a další jsou jeho záměrnou ochranou, nám tu jde nyní o to, že na počátku bude prospěšné vytvořit malé vlastnictví i kdyby to mělo být jen v malém měřítku. Zas budou existovat angličtí občané a sedláci a to, že budou existovat, se bude počítat. Bude ještě mnoho způsobů, krátce je popíšeme, jak lze na straně práva a legislativy rozdrobování vlastnictví podporovat. Některým se budu věnovat později a zejména se budu věnovat skutečné odpovědnosti, kterou vláda může rozumně přijmout za finančních a ekonomických okolností, které začínají být absurdní a směšné. Z hlediska jakékoliv rozumné osoby je problém současné koncentrace kapitálu věcí nejen práva, ale trestního práva, o zločinném šílenství ani nemluvě.

O té monstrosní megalomanii velkých obchodů s jejich vulgární reklamou a pitomou standardizací je něco řečeno jinde. Hodilo by se snad dodat, pokud jde o malé obchody, tak jakmile existují, obyčejně mají svou vlastní organizaci, která má mnohem větší sebeúctu a je mnohem méně primitivní. Jak každý ví, tou dobrovolnou organizací je cech a dělá všechno, co je doopravdy potřeba udělat, pokud jde o svátky a populární slavnosti. Dvacet holičů se docela dobře dokáže dohodnout, jak si o konkrétním svátku nebo konkrétním způsobem nekonkurovat. Je legrační povšimnout si, že zrovna ti lidé, kteří tvrdí, že cech je mrtvá středověká záležitost, která nemůže nikdy fungovat, si obyčejně stěžují na moc cechu jako živé moderní záležitosti tam, kde opravdu funguje. Kupříkladu v případě lékařského cechu se mu v novinách vyčítá, že tato konfederace odmítá „zpřístupnit lékařské objevy široké veřejnosti“ Když se zamyslíme nad divokými a vyšinutými nesmysly, které široké veřejnosti zpřístupňuje veřejný tisk, vzniknou v nás možná jisté pochyby, zdali naše těla a duše nejsou v rukou cechu přinejmenším stejně bezpečné, jako by byly v rukou trustu. To hlavní co tu chci teď říct je, že malé obchody se mohou řídit i tehdy, pokud jim vláda neříká, co mají a nemají dělat. Dnešním demokratickým idealistům to může připadat hrůzné, ale ony se o sebe umí postarat samy.

IV. Tyranie trustů

Většina z nás se v literatuře, ba i v životě, setkala s jistým druhem starého gentlemana. Velmi často to bývá starý duchovní. Je to takový ten druh člověka, který má hrůzu ze socialistů, aniž by pořádně věděl, co jsou zač. Ostatní o něm říkají, že to myslí dobře, což znamená, že si myslí, že nestojí za nic. Takový názor je ale vůči tomuhle společenskému typu poněkud nespravedlivý. Ve skutečnosti je na něm víc, než že by měl jen dobrou vůli, možná bychom mohli zajít až tak daleko, že bychom řekli, že pokud by kdy myslel, asi by myslel správně. Jeho principy by byly nejspíš docela zdravé, kdyby se podle nich skutečně začal řídit. V tom, aby rozeznal jejich použitelnost, mu brání jeho praktická nevědomost. Mohl by docela dobře mít pravdu, jen prostě nemá ponětí, co je špatně. Ti, které tenhle starý gentleman učil, vědí, že má ve zvyku své příkré odsouzení tajemných socialistů zmírnit tím, že připomene, že je samozřejmě křesťanskou povinností majetku náležitě užívat, mít na paměti, že jej máme od Prozřetelnosti svěřeny k dobru druhých lidí i našemu vlastnímu a dokonce (není-li ten starý gentleman tak starý, aby byl modernista), že nám mohou být jednou položeny nějaké ty otázky ohledně toho, jak jsme nedostáli důvěře vložené do nás svěřením onoho majetku. Nu, tohle všechno je v náležitě míře naprostá pravda, ale shodou okolností to dosti zvláštním způsobem ilustruje prazvláštní a dokonce neobyčejnou nevinnost starého gentlemana. Už samo tvrzení, že majetek je nám svěřený Prozřetelností, je takové povahy, že když je slyší svět kolem něj, zní mu to jako hrozný a odporný vtip. Jeho malá směšná větička se vrací ve stovkách ječících ozvěn a opakuje pořád dokola jako sto rozesmátých pekelných đasů „Vlastnictví je svěřeno...svěřeno...vlastnictví je trust.“ (těžko přeložitelná hra s vícery významem slova trust.)

Nemohu nyní shrnout to, co míním touto první částí příhodněji, než tak, že vezmu našeho drahého konservativního duchovního a zamyslím se nad tím, jak byl podivně nejprve přistižen, když zrovna klímal a pak byl jako by vzat něčím po hlavě. První, co mu musíme vysvětlit, vyjadřuje ta děsivá hříčka s trusty, svěřeným majetkem a důvěrou. Zatímco co křičel varování před imaginárními zloději, které nazýval socialisty, chopili se ho a silou odvěkli skuteční lupiči, které si pořád ještě ani neumí představit. Tlupy hazardních hráčů, kteří provádějí

velká slučování, jsou totiž opravdové bandy lupičů v tom smyslu, že mají mnohem méně citu než kdokoliv jiný pro onu odpovědnost jednotlivce za osobní Boží dary, již onen starý gentleman správně nazývá křesťanskou povinností. Zatímco vplétal do vzduchu slova o bezvýznamných idejích, byl lapen do sítě ze slov a pojmů představujících pravý opak: slov neosobních, nezodpovědných, bezbožných. Ekonomické síly, jež ho obklopují, jsou vzdálenější než cokoli jiného od domácí ideje vlastnictví, od níž, abychom k němu byli spravedliví, sám vyšel. A tak, zatímco on bude dál slabě blekotat „Vlastnictví je svěřené“ my musíme pevně odpovědět. „Trust není žádný majetek.“

Došel jsem teď k jedné věci, která je na starém gentlemanovi opravdu mimořádná. Tím chci říct, že jsem dospěl k nejděivnějšímu faktu ohledně konvenčního nebo konservativního typu v moderní anglické společnosti. A ten spočívá v tom, že ta samá společnost, která na začátku tvrdila, že žádnému takovému nebezpečí se není třeba vyhýbat, protože neexistuje, nyní tvrdí, že se mu vyhnout nelze. Celé naše kapitalistické společenství přešlo jedním obrovským krokem od krajního optimismu ke krajnímu pesimismu. Nejdřív říkali, že v této zemi žádné trusty být nemohou. Nakonec tvrdí, že v téhle době nemůže existovat nic než trusty. A zatímco jednu a tutéž věc v pondělí označili za nemožnou a v úterý za nevyhnutelnou, stihli dvakrát zachránit život velkého hazardního hráče či zloděje. Poprvé proto, že ho označili za netvora z pohádek a podruhé tím, že ho ukázali jako všemocný osud. Když jsem o trustech mluvil před dvanácti lety, říkali lidé, že Anglii žádné trusty nejsou. Když o nich mluvím teď, říkají ti samí lidé: „Jenže jak by podle vás mohla Anglie trustům uniknout?“ Mluví tak, jako by trusty byly vždy součástí britské ústavy, o sluneční soustavě ani nemluvě. Vtip a podobenství, jimiž jsem začal tento článek, se stávají přesně a ironicky skutečností. Chudák starý duchovní je dnes veden k tomu, aby mluvil tak, jako by mu Prozřetelnost dala zrovna ten konkrétní trust, ten konglomerát podniků. Tlačí ho to k tomu, aby opustil vše, co původně mínil svým zvláštním druhem křesťanského individualismu a spěšně se smířil s čímsi, co se víc podobá jakémusi plutokratickému kolektivismu. Poněkud zmateně mu začíná docházet, že nyní musí říkat, že součástí přirozeného pořádku je nejen soukromé vlastnictví, ale i monopol. Zatímco spal, padla na něj síť, protože na síť nikdy ani nepomyslel, protože by popřel i to, že by někdo mohl takovou síť splétat. Jenže teď musí ten starý nešťastník mluvit tak, jako by se v síti narodil. Možná, jak jsem už řekl, dostal ránu do hlavy, možná, jak říkají jeho nepřátelé, měl vždycky hlavu trochu slabší. V každém případě ale teď, když má hlavu v oprátce nebo v síti, k nám často začne mluvit o tom, že z oprátek či sítí utkaných nebo vhozených do kol osudu není úniku a je příliš beznadějně se o to snažit.

Svoje dosavadní obecné poznámky bych stručně shrnul tak, že hlavní nebezpečí, kterému se nyní musíme vyhnout a první nebezpečí, které teď musíme posoudit je nebezpečí předpokladu, že kapitalistické tažení dosáhlo větších úspěchů a dospělo dál, než tomu ve skutečnosti je. Pokud mohu použít pojmy šestákového katechismu o dvou hříších proti naději, pak nám dnes už nehrozí nebezpečí opovážlivého spoléhání, jako spíš nebezpečí zoufalství. Není to jen obyčejná drzost těch, kdo nám bez mrknutí okem, říkali, že v Anglii nebyly žádné trusty. Je to spíš obyčejná bezmoc těch, kdo nám říkají, že Anglii musí co nevidět pohlit zemětřesení jménem Amerika. Nu, tento druh kapitulace před moderním monopoem jen nejen nepočestný, ale taky panikařský a předčasný. Není pravda, že nic nemůžeme a nezmůžeme. To, co jsem zatím napsal, mělo pochybujícím a vystrašeným ukázat, že není pravda, že se nedá nic dělat. Dokonce i teď lze něco dělat, i když se může zdát, že věci, které je potřeba udělat jsou různého druhu ba i stupňů účinnosti. I kdybychom jen zachránili krámek v naší ulici nebo zabránili spiknutí v našem oboru, nebo museli nechat návrh zákona trestajícího taková spiknutí prosazovat vlastním poslancem, pořád ještě můžeme v poslední chvíli přijít včas a změnit úplně všechno.

Když změním metaforu a sáhneme po vojenském přirovnání, pak to, oč se pokusili monopolisté, je obklíčovací manévr. Ale obklíčení ještě není úplné. Pokud něco neuděláme, obklíčení budeme, ale není pravda, že proti tomu nemůžeme udělat nic. Dáváme přednost útoku, podnikli bychom nějaký výpad nebo úder, pokusili se proniknout nějakými body v linii nepřítele (dostatečně vzdálenými a vybranými pro jejich slabost), prolomit se dírou v neuzavřeném kruhu. Většina lidí by raději ze samého překvapení kapitulovala, právě proto, že to pro ně bylo tak naprosté překvapení. Včera popírali, že by je nepřítel mohl obklíčit. Předevčírem popírali i to, že by jen mohl existovat. Jsou ochromeni jako by zázračným znamením. Jenže právě tak jako jsme nikdy nesouhlasili, že by to bylo něco nemožného, tak dnes nesouhlasíme, že by tomu nešlo vzdorovat. Jednat se mělo už dávno, ale i teď lze ještě začít něco dělat. Proto je užitečné zamyslet se nad různými již předloženými příklady. Řetěz je právě tak silný jako jeho nejslabší článek, bojová linie je právě tak silná, jako nejslabší muž v ní, obklíčení je tak silné, jako jeho nejslabší místo, právě v něm lze kruh ještě pořád prolomit. Když se mně tedy někdo hned zkraje ptá, co v téhle věci teď může dělat, odpovídám: „Udělejte cokoli, jakoukoliv maličkost, která zabráni dokonání díla kapitalistického slučování. Udělejte cokoli, co jeho završení i jen oddálí. Zachraňte jeden obchod ze sta. Zachraňte jedno políčko ze sta. Postarejte se o to, aby zůstaly otevřeny jedny dveře ze sta. Dokud totiž zůstanou

aspoň jedny dveře otevřené, nejsme ve vězení. Postavte jim do cesty jednu barikádu a brzy zjistíte, zda je tohle cesta, kterou se svět ubírá. Vložte jeden paprsek do jejich kola a brzy uvidíte, jestli je to kolo osudu. “ Podstatou jejich ohromného a nepřírozeného úsilí totiž je, že malá chyba je stejně velká jako velká chyba. Velké moderní obchodní konglomeráty mají mnoho společného s velkými balony. Jsou nafouknuté a přece jsou nafouknuté pýchou, stoupají a přece se potácí, a především jsou plné plné a to obyčejně jedovatého plynu. Ta nejvýznačnější podobnost je ovšem v tom, že i ten nejmenší špendlík splaskne i ten největší balon. Kdyby byla tahle tendence naší doby byla podrobena jakémukoliv racionálnímu zkoumání, myslím, že by začala velmi rychle slábnout ve své směšně přemrštěné vážnosti. Dokud nemá monopol monopol, nemá nic. Dokud měl Nábót svou vinici, neměl Achab své království. Dokud seděl Mordechej u brány, nebyl Haman ve svém paláci šťastný. Stovka příběhů z lidské historie ukazuje, že tendence lze zvrátit a že jeden kámen úrazu může být bodem zlomu. Písčiny času jsou plné jednotlivých kúlů, které označují místo, kde se obrátil příliv. Prvním krokem ke končenému vítězství je postarat se, aby nepřítel nevyhrál, i kdyby to mělo být jen tím, že se postaráme, aby nevyhrál všude. Když pak zastavíme jeho prudký postup a možná vybojujeme i nerozhodné postavení, může začít celkový protiútok. Povaze protiútku se budu věnovat ještě vzápětí. Pokusím se, jinými slovy řečeno, vysvětlit onomu starému duchovnímu chycenému do sítě (jehož utrpení mám stále před očima) něco, co ho jistě potěší, že se totiž od začátku pletl, když myslel, že žádná síť nemůže existovat, že se mýlí teď, když si myslí, že ze sítě není úniku a že nikdy nepochopí, jak moc se plete, dokud nepochopí, že má svou síť a že je opět rybářem lidí.

Začal jsem hlásáním paradoxu, že způsob, jak podporovat malé obchody je podporovat je. To může dělat každý, nikdo si ale nedokáže představit, že by se to dalo dělat. V jednom smyslu není nic jednoduššího, a v jiném zas nic náročnějšího. Dále jsem ukázal, že bez jakékoliv prudké změny pouhá úprava současných zákonů může pravděpodobně povolat k životu a aktivitě tisíce malých obchodů. Možná se k malým obchodům ještě vrátím podrobněji, teď jen zběžně a rychle probírám jisté jednotlivé příklady, abych ukázal, že i ještě nyní lze citadelu plutokracie napadnout z mnoha různých směrů. Lze se jí postavit koordinovaným úsilím na poli volné soutěže. Lze jí bránit vytvoření či třeba i opravou mnoha malých zákonů. Za třetí na ni lze napadnout na širší frontě většími zákony. Když se ale dostaneme k nim, dokonce i teď, střetneme se současně s větší otázkou.

Zdravý rozum křesťanstva, a trvalo to celé věky, předpokládal, že skupování zboží za účelem zvyšování cen je možné trestat právě tak, jako lze trestat padělání peněz. A přece to dnešním čtenářům připadne jako jakýsi základní rozpor, který zní ozvěnou ve slovním rozporu v úsloví „Nedůvěřujte trustům“. A přece by to našim otcům neznělo ani tak paradoxně jako úsloví „Neskládejte v mocných naději“ ale spíš jako rčení „neskládejte naději v piráty“. Když to ale aplikujeme na moderní podmínky, musíme se nejdřív vypořádat s velmi moderním sofistikou. Když tvrdíme, že zvyšování cen skupováním zásob by mělo být považováno za spiknutí, vždycky slyšíme, že je to spiknutí příliš složité, než aby se dalo odhalit. Jinak řečeno dozvídáme se, že tajené pletichy jsou příliš utajené, než abychom je mohli lapit. Nu a právě tady se moje prostá a dětská důvěra v ekonomické experty naprosto zhroutil. Můj přístup ještě před chvílí plný spolehnutí a důvěry je teď posměšný a neuctivý. Mohu připustit, že o podrobnostech podnikání toho moc nevím, ale ne, že je vyloučené, aby kdykoliv kdokoliv mohl o nich cokoli poznat. Jsem ochoten věřit, že jsou na světě lidé, kteří mají pocit, že jejich živobytí závisí na konkrétním hulvátovi, který nejspíš začínal tak, že hodně vydělal na šizení na váze. Dokázal bych uvěřit, že někteří lidé jsou tak podivně ustrojeni, že se jim líbí, když vidí, jak velký národ ovládá malá tlupa těch, kdo jsou větší vyvrhelové než lupiči, ale nemají takovou odvahu. Jsem zkrátka ochoten připustit, že jsou tací lidé, kteří jsou schopni důvěřovat trustům. Připouštím to se slzami v očích, jako ten dobromyslný kapitán v Bábových baladách, který řekl: „It's human nature p'raps; if so, Oh, isn't human nature low?“ (Možná to je v lidské povaze, pakliže ano, nepropadla se ta povaha až na samé dno?)

Osobně pochybuji, že by klesla až tak nízkou, ale možnost tak hlubokého poklesnutí připouštím. Připouštím to s nářkem a lkáním. Pokud mi ale budou vykládat, že je zcela nemožné zjistit, zda člověk dává dohromady trust, to je něco docela jiného. Mé chování se změní. Můj duch ožije. Když mi někdo povídá, že pokud by překupnictví mělo být zločinem, nebylo by možné z něj nikoho usvědčit, pak se směji, ne, vysmívám se a šklebím.

Mohli bychom dospět k úvaze, že ke spáchání vraždy zpravidla dochází, když se jednomu gentlemanovi znelíbí v jedenáct hodin dopoledne na Piccadilly Circus vzhled nějakého jiného gentlemana a on pak přistoupí k předmětu své nelibosti a obratně mu podřízne krk. Pak přejde na druhou stranu k laskavému policistovi, který tam řídí dopravu, upozorní ho na mrtvolu ležící na chodníku a bude se s ním radit, jak se obtíže zbavit. Takhle nějak si tihle lidi očividně představují, že mají být páčány finanční zločiny, pokud mají být odhaleny. Jistěže jsou někdy páčány skoro stejně drze a v komunitách, kde je snadné je odhalit. Ovšem, když uvážíme, jaké věci policie dokáže odhalit, začne theorie právní bezmoci vyhlížet poněkud výstředně. Podívejte se na to, jaké druhy vražd objasňuje. Naprosto obyčejný a neznámý člověk v nějakém zapadlém domě nebo bytě stejném jako desetitisíce ostatních si

umyje ruce v nějakém zastrčeném umyvadle, což mu zabere dvě minuty. Na to policie přijde, ale nemůže odhalit schůzku nebo rozesílání zpráv, které postaví ekonomický svět vzhůru nohama. Člověka, o kterém nikdy nikdo neslyšel, dokáže vystopovat na místo, o kterém nikdo nevěděl, že tam půjde, aby tam provedl věc, o níž podnikl všechny představitelná opatření k tomu, aby ji nikdo neviděl. Nedokáže ale sledovat člověka, o kterém každý slyšel, aby zjistila, zda komunikuje s dalšími lidmi, o kterých všichni slyšeli, aby provedl něco, o čem skoro všichni vědí, že se snaží celý život udělat. Dokáže nám říct všechno o pohybu člověka, o kterém ani jeho žena či společník, nebo bytná netvrdí, že by věděli, kudy a kam chodí, ale nemůže nám říct nic o tom, že se pracuje na velkém slučování podniků, které se týká půlky zeměkoule. Je policie opravdu takhle hloupá, nebo jsou současně takhle hloupí i chytří? Nebo jestliže je policie tak bezmocná, jak si o ní myslel Sherlock Holmes, co Sherlock Holmes? Co tenhle horlivý detektiv amatér, o kterém jsme všichni četli a někteří i (žel!) psali. Což není žádný osvícený čmuchar, který by uspěl tam, kde celá policie selhává a z masné skvrny na ubruse jednoznačně dokázal, že pan Rockefeller se zajímá o ropu? Není tu žádný muž s bystrou tvář, který by z toho, že zesnulý lord Leverhulme skupoval spousty malovýrobců mýdla, dovodil, že měl zájem o mýdlo? Mám chuť sám napsat novou sérii detektivních povídek o odhalování těchto skrytých a utajených věcí. Pojednávaly by o Sherlocku Holmesovi, jak se svou ohromnou lupou zkoumá noviny a postupně, písmenko po písmenku, dává dohromady jeden z titulků. Setkali bychom se v nich s Watsonem jak užasle hledí na objev existence Bank of England. Moje povídky by nesly tradiční tituly jako třeba: „Případ znamení na obloze“, „Tajemství megafonu“ nebo „Dobrodružství přehlíženého hamounění“.

To, co chtějí tihle lidé říct, je ve skutečnosti to, že si ani nedokáží představit, že by se umělé zvyšování cen považovalo za něco podobného padělání peněz. Oni si nedokáží představit, že by šlo nějaké počínání bohatých zmařit, nebo že by vlastně cokoli z toho, co dělají, mohlo vůbec zasahovat do sféry trestního práva. Pomyšlení, že by mohli být taková lidé podrobeni těmhle zkouškám, by jim způsobilo šok. Dám jeden očividný příklad. Daktyloskopickou vědu nám kriminologové pořád dokola předvádí, když prostě jen chtějí oslavit svou nijak slavnou vědu. Otisky prstů by právě tak jednoduše prokázaly, zda milionář použil své pero jako to, zda lupič užil páčidla. Právě tak snadno by dokázaly, že finančník užil telefonu, jako by dokázaly, že zloděj použil žebřík. Jakmile ale začneme o snímání otisků finančníkům, všichni si budou myslet, že je to vtip. Ano, je to velmi hořký vtip. Smích, který taková úvaha vyvolá je sám o sobě důkazem, že ji nikdo nebere vážně, ani neuvažuje, že by vzal vážně ideu, že bohatí a chudí si jsou před zákonem rovni.

To je důvod, proč s magnáty trustů a monopolisty nezacházíme tak, jak by se s nimi zacházelo podle starých zákonů lidové spravedlnosti. A je to i důvod, proč se jejich případu věnuji teď a v této části mých poznámek, vedle takových navenek jednoduchých a lehkých věcí jako je přesun zákazníkům od jednoho obchodu k jinému. Je to proto, že v obou případech záleží zcela a výlučně na morální vůli a vůbec a v žádném smyslu ne na ekonomickém zákonu. Jinak řečeno, je lež tvrdit, že nemůžeme udělat takové zákony, které by poslaly monopolisty do vězení, na pranýř nebo na šibenici, kdybychom se tak rozhodli, a jak se rozhodli i naši otcové před námi. A ve stejném smyslu je lež, že si nemůžeme pomoci a musíme kupovat zboží, které má nejlepší reklamu, chodit do největšího obchodu nebo v našich obecných společenských zvyklostech propadnout obecnému společenskému trendu. Můžeme pomoci stovkami způsobů, od velmi prostého odchodu z obchodu po velmi ceremoniální pověšení člověka na šibenici. Pokud máme za to, že nijak pomáhat nechceme, může to být čistá pravda a někdy to může být i velmi správné. Ovšem zavřít spekulanta je to nejjednodušší, zrovna tak jako vyjít z obchodu. Zavřít někoho za kšeftíky pro kamarády není o nic nemožnější, než odejít z obchodu a pro zdraví téhle diskuse bude velmi prospěšné, když si to uvědomíme hned ze začátku. Dobrá polovina zvyklostí v dnešním světě velkopodnikání byla v některé z dřívějších společností považována za zločin, a stejně tak může být označena i v nějaké budoucí společnosti. Zde se o nich mohu zmínit je velmi stručně. Jedním z nich je postup, proti kterému státníci té nejvážnější strany horlí dnem i nocí, pokud a dokud mohou předstírat, že to dělají jen cizinci. Říká se tomu dumping. Je to politika záměrného prodávání se ztrátou s cílem zničit někomu druhému trh. Další je proces, proti kterému se dokonce titíž státníci téže strany pokusili prosadit zákony, pokud a dokud by se týkaly jen těch, kdo půjčují peníze. Bohužel je to věc, která se vůbec neomezuje na poskytovatele půjček. Je to trik, jímž je chudší člověk zamotán do spleti povinností, jímž v konečném důsledku nemůže dostat, leda by prodal svůj krámk nebo podnik. Jeden ze způsobů, jak se to dělá, je ten že se zoufalcům půjčuje po částech nebo na dlouhý úvěr. Všechna tato spiknutí bych poslal před soud, tak jak soudíme spiknutí za účelem státního převratu nebo atentátu na krále. Nepředpokládáme, že by někdo králi poslal korespondenční lístek sdělující, že bude zastřelen, nebo že by v novinách vyšla výstraha o dni revoluce. Taková spiknutí byla vždy souzena jediným možným způsobem, jakým je lze soudit: totiž použitím zdravého rozumu ohledně existence záměru a zjevné existence plánu. Nenabudeme ale znovu skutečného občanského smyslu, pokud nebudeme opět cítit, že spiknutí třech občanů proti jednomu je právě tak zločinem, jako jím je úklad jednoho občana proti třem. Jinak řečeno, soukromé vlastnictví je nutno chránit proti

soukromému zločinu právě tak, jako je veřejný pořádek chráněn proti soukromému úsudku. Ovšem soukromé vlastnictví je nutno chránit proti mnohem větší věci, než jsou domovní nebo kapesní zloději. Je nutno je chránit proti úkladům celé plutokracie. Potřebuje ochranu před bohatci, kteří jsou nyní obyčejně vládci povinnými ho hájit. Nemělo by být těžké vysvětlit, proč je nehájí. Každopádně spočívá ve všech těchto případech problém v tom, aby si lidé dokázali představit, že by to chtěli, ne v tom představit si lidi, jak to dělají. Samozřejmě, rozhodně lidi nechte, ať říkají, že si nemyslí, že by idea distributivního státu stála za to riziku, nebo i jen za tu námahu. Nedovolte jim ale tvrdit, že nikdy žádný člověk v minulosti nebyl s to podstoupit riziko, nebo že žádné z Adamových dětí nebylo schopné jakékoliv námahy. Pokud by podstoupili k dosažení svobody i jen polovičního rizika, které je přivedlo k ponížení, pokud by vynaložili na to, aby cokoliv dovedli ke kráse i jen poloviční námahu, jako věnovali tomu, aby všechno zohavili, kdyby svému Bohu sloužili tak, jak sloužili svému naftovému nebo vepřovému králi, pak by úspěch naší distributivní demokracie čněl nad světem jako jedna z jejich reklamních cedulí a strměl k obloze jako některá z jejich bláznivých věží.

I. Prostá pravda

Každý z nás, alespoň z naší generace, slyšela za mlada jednu anekdotu o Georgi Stephensonovi, vynálezci parní lokomotivy. Říkalo se, že jakýsi venkovský ubožák vnesl námitku, že by bylo velmi nepříjemné, pokud by se železniční trať zatoulala nějaká kráva. Vynálezce odpověděl: „Pro tuto dobu a školu je nanejvýš příznačné, že jaksi nikomu ani na mysl nepřišlo, že by to mohlo být poněkud nepříjemné pro venkovana, jemuž ta kráva patřila.“ Dávno předtím, než jsme slyšeli tuhle anekdotu jsem ale asi slyšeli jinou a vzrušivější anekdotu zvanou „Jack a fazolový stonek“ Příběh začíná podivnými a zneklidňujícími slovy „Žila byla jedna chudá žena a ta měla krávu.“ V moderní Anglii by byl šílený paradox, představit si chudou ženu, která by mohla mít krávu, ale v hrubších a pověrečnejších časech bývaly věci jinak. Tak či tak by ale evidentně neměla krávu dlouho v sympatické atmosféře Stephensona a jeho parního stroje. Vlak vyje, kráva byla jaksepatří zabita a stav mysli staré ženy byl popisován jako zemědělská deprese. Všichni ovšem s takovou chutí cestovali vlakem a dělali krávám nepohodlí, že si nikdo nevšiml, že tu zůstaly jiné potíže. Když nás války nebo revoluce odřízly od krav, zjistili průmyslníci, že mléko nepochází původně z konví. Někteří z nás na tom založili myšlenku, že kráva (a dokonce ubožák z venkova) má ve společnosti své místo a svůj užitek a byli jsme připraveni jí postoupit až tři akry půdy. Bude ale dobré zde zopakovat, že nenavrhujeme postavit krávu na každý akr a nechceme zlikvidovat městské lidi tak, jak by oni chtěli zničit venkovany. V mnoha drobnějších věcech bychom museli asi přistoupit na kompromis se stávajícími podmínkami, vůbec zpočátku. Ale i můj ideál, pokud bych ho nakonec našel, by někteří považovali za kompromis. Já bych to ale raději označil za rovnováhu. Nemyslím si totiž, že slunce a déšť dělají kompromisy, když společně tvoří zahradu, nebo že růže, která v ní roste, je kompromisem mezi červenou a zelenou. Mám ale za to, že dokonce i moje Utopie by obsahovala různé věci různých druhů, které by měly různé trvání. Podobně jako ve středověkém státu byly nějaké rolníci, nějaké kláštery, nějaká společná půda, nějaká půda soukromá, nějaké městské cechy a tak dále, tak by v mém moderním státě byly některé věci znárodněné, některé stroje by byly ve společném vlastnictví, některé cechy by sdílely společný zisk a tak dále a současně právě tolik absolutně individuálních vlastníků tam, kde jsou tihle jednotliví vlastníci nejmožnější. Těmi druhými je ovšem lepší začít, protože mají dávat a skoro vždy i dávají, standard a tón celé společnosti.

K tvrzení, která jsme slyšeli, tisíckrát patří i to, že Angličané jsou lidé pomalí, opatrní, konzervativní a tak dál. Když něco posloucháme tolikrát, buď to přijmeme jako triviální pravdu, nebo si najednou všimneme, že je hotová nepravda. Skutečnou zvláštností Anglie je, že je jedinou zemí na světě, která nemá konzervativní třídu. Je tu mnoho lidí, možná dokonce většina, kteří si říkají konzervativci. Čím víc jsou ale zkoumáni, tím méně konzervativně se jeví. Obchodní třída, která je ve zvláštním smyslu kapitalistická je svou povahou pravým opakem konzervativnosti. Už samou svou profesí se hlásí k tomu, že užívá pořád nové metody a hledá pořád nové trhy. Některým z nás přijde celá tahle novota mimořádně vyčpělá. Za to ale může typ myslí, která vynalézá, ne to, že by vynalézat neměla. Jedna a táž myšlenka bere vrch od největšího finančníka, který se pokouší prodat nějakou společnost po nejmenšího pouličního kramáře, který se snaží udat šicí stroj. Vždycky to musí být nová společnost, vůbec po tom, co se obyčejně přihodilo té staré. A šicí stroj musí být vždy mašinou úplně nového druhu, i kdyby to měl být druh, který nešije. Jenže pokud je tohle zřejmé, pokud jde o pouhého kapitalistu, rovným dílem to platí i o čistém oligarchovi. Ať už je jinak aristokracie čímkoliv, nikdy není konzervativní. Ze samé své povahy se řídí spíš módou než tradicí. Lidé žijící v zahálce a přepychu vždy dychtí po nových věcech a mohli bychom spravedlivě říct, že by byli bláhoví, kdyby nedychtili. A angličtí aristokraté bláhoví rozhodně nejsou. Mohou se hrdě hlásit k tomu, že měli velký podíl na každé fázi velkého intelektuálního pokroku, který nás přivedl až k současnému zmaru.

První fakt o ustavení anglického rolnictva je ten, že je ustavením, poprvé po mnoha stoletích, tradiční třídy. Absence takové třídy bude seznána jako něco velmi hrozného, pokud dojde ke skutečnému přetahování mezi bolševismem a historickým ideálem vlastnictví. Ale i opak je pravdou a mnohem útěšnější. Tato odlišnost v kvalitě znamená, že změna začne působit už jen kvantitou. Chci tím říct, že nám nedělala až tak starost síla či slabost rolnictva, jako jeho existence či neexistence. Tak jak společnost trpěla už jeho prostou nepřítomností, tak se společnost začne měnit už jen tím, že bude přítomno. Anglie, v níž se bude vůbec zapotřebí rolnictvem zabývat a myslet na ně, bude poněkud odlišná. Začne se tím měnit pohled na věci, už když jen politici začnou o rolnících uvažovat stejně často jako o lékařích. Ví se o nich, že mysleli dokonce i na vojáky.

Prvotní argument ve prospěch rolnictva je strohý a téměř divošsky prostý. Člověk může v Anglii žít z půdy, pokud nemusí platit rentu majiteli a mzdy dělníkům. Dokonce i v malém měřítku na tom tedy bude lépe, pokud bude svým vlastním pánem na své vlastní půdě a bude zaměstnávat sám sebe. Jsou tu ale očividně i další úvahy, a dle mého běžné omyly, jimž se následující poznámky věnují zhruba v jejich pořadí. Na prvním místě je samozřejmě jedna věc tvrdit, že je to věc žádoucí a jiná, že je to věc žádaná. A jak se ukáže, já na prvním místě nepopírám, že pokud je to žádoucí, pak to nemůže být žádoucí v tom smyslu, jako když si chceme něco jen tak dopřát. Pokud budeme chtít po pronajímatelích půdy, aby se obešli bez renty a po farmářích, aby se obešli bez pomoci, bude to jistě vyžadovat jistého ducha úsilí a oběti ve prospěch naléhavé národní nutnosti. Jenže když nic jiného, pak tu skutečně máme krizi a nutnost v takové míře, že velkostatkář bude jen promíjet dluh, který už odepsal jako nedobytný a zaměstnavatel obětuje jen služby lidí, kteří už stejně vyhlásili stávkou. I tak budeme ale pořád ještě potřebovat ctnosti, jež se pojí s časem krise a bude dobré to dát jasně najevo. Dále, i když vezmeme veškerý rozdíl mezi žádaným a žádoucím, poukázal bych na to, že dokonce i nyní je tento normální život více žádaný, než by si mnozí mysleli. Je možná žádaný podvědomě, ale považuji za užitečné nadhodit několik úvah, které by takovou tužbu mohly vyvolat na povrch. Nakonec je tu neporozumění tomu, co se rozumí pod slovy „žít z půdy“ – a k tomu jsem dodal několik podnětů o tom, jak mnohem více žádoucí to je, než by mnozí předpokládali.

Tyhle jednotlivé aspekty zemědělského distributivismu proberu víceméně v pořadí, v jakém jsem je právě označil, v této úvodní poznámce se soustředím jen na primární skutečnost. Dokážeme-li vytvořit rolnictvo, dokážeme vytvořit konservativní populaci a byl by smělý ten, kdo by si nám troufal vysvětlovat, jak by mohla konservativní populace vzejít z nynějšího mrtvého průmyslového bodu ve velkých městech. Jsem si dobře vědom toho, že mnozí by měli pro konservatismus hrubší jména a mluvili by o tom, že venkované jsou pitomí, nekňubové a že jsou připoutaní k tupé a bezútěšné existenci. Víím, že se říká, že pro člověka musí být monotonní dělat těch dvacet věcí, které se dělají na farmě, kdežto samozřejmě ta jediná věc, kterou hodinu za hodinou a den po dni dělá v továrně je pro něj náramně zábavná a veselá. Víím, že ti samí lidé mívají i přesně opačný komentář a tvrdí, že je od rolníka velmi sobecké a hamižné, když se tak intenzivně stará o svou farmu, místo toho, aby projevil, jako proletáři moderního industrialismu, nesobekou a romantickou loyaltou k fabrice kohosi jiného a s asketickým sebeobětováním vydělávali na někoho jiného. I když každému z těchto nároků moderního kapitalismu přiznáme náležitou váhu, stále můžeme říct, že nakolik je rolnický vlastník jistě houževnatý, pokud jde o rolnické vlastnictví a může být soustředěný na svůj zájem či spokojený s nudou, tvoří pevný blok soukromého vlastnictví, na který se lze spolehnout, že bude odporovat komunismu, což je nejen víc, než lze říct o proletariátu, ale i mnohem víc, než o nic říká kterýkoliv kapitalista. Nevěřím, že by v proletariátu bylo tolik komunismu jako medu v plástvích (pokud je tedy med příhodnou metaforou téhle nauky), ale pokud je něco pravdy na novinových obavách, pak by se jistě zdálo, že velké majetky jim, na rozdíl od malých, předejít a zabránit nemohou. Všechna zkušenost ovšem ve skutečnosti mluví proti tomu, že by rolníci byli chmurní a degenerovaní divoši, ploužící se světem po čtyřech a krmící se trávou jako polní dobytek. Všude po celém světě kupříkladu jsou vesnické tance a tance rolníků jsou podobné tancům králů a královen. Lidový tanec je mnohem slavnostnější, obřadnější a plnější lidské důstojnosti, než tanec aristokratický. V mnoha moderních venkovských končinách můžeme stále najít venkovany, kteří při velkých svátcích nosí čepice jako koruny a používají gesta jako při náboženských obřadech, kdežto hrady a zámky pánů a dam jsou již plné lidí, kteří se kymácejí jako opice na hluk, který produkují černoši. Všude po celé Evropě vytvářeli rolníci výšivky a řemeslné výrobky, které s nadšením objevili umělci poté, co je dlouho přehlíželi urozcenci. Tihle lidé nejsou konservativní jen v negativním smyslu, i když i ten má velkou hodnotu, když je současně i obranou. Jsou konservativní i v pozitivním smyslu, zachovávají a uchovávají obyčeje, které nepomíjí jako módy a řemesla méně efemérní, než ona umělecká hnutí, která se velmi brzy přestávají hýbat. Mám za to, že bolševici vymysleli cosi, čemu říkají proletářské umění, nechápu, na jakém principu je založili, leda snad, že jsou jakýmsi tajuplným způsobem hrdí na to, že si říkají proletariát, když o sobě tvrdí, že proletářští už nejsou. Myslím si spíš, že je to jen váhání polovzdělanců rozloučit se s dlouhým slovem. Tak či tak, žádné proletářské umění v tomhle světě nikdy neexistovalo. Zcela jasně a zřetelně ovšem existovalo něco jako umění venkova.

Předpokládám, že ve skutečnosti měli na mysli komunistické umění, a už jen to označení mnohé odhaluje. Domníval bych se, že opravdu komunitní umění by tvořila stovka lidí visících na jednom obrovském štětci jako na beranidle a kreslila jím po ohromném plátně s kudrlinkami, rozmachy a majestátním váháním, jež by v temně rámovaných tvarech vyjadřovaly složenou mysl obce. Venkovští rolníci tvořili umění, protože tvořili komunitu, ale nebyli komunisty. Obyčej a tradice obce dávaly jejich umění jednotu, ale každý člověk byl samostatným umělcem. Právě uspokojení kreativního instinktu v jednotlivci dává rolnictvu jako celku jeho spokojenost a tedy konservativnost. Množství lidí, kteří všichni stojí každý na svých nohách, protože stojí na své vlastní půdě. Žel v naší zemi ovšem vlastníci půdy nestáli na ničem, než na tom, co podupali a zašlapali.

II. Sliby a dobrovolníci

Občas se nás ptají, proč neobdivujeme lidi od reklamy tak, jako oni obdivují sebe. Jedna odpověď je, že obdivovat se patří k jejich povaze. A je zase přímo v povaze naší práce, učit lidi, aby byli k sobě kritičtí, nebo spíš, aby si (raději) nakopali. Mluvím o pravdě v reklamě, ale nic takového nemůže existovat v onom ostrém smyslu, v němž potřebujeme pravdu v politice. V rozverných pojmech „publicity“ nelze vyložit ani pravdu o tom, jak špatně se věci mají, ani pravdu o tom, jak těžké je bude napravit. Nikdo do reklamy nebude dost pravdomluvný na to, aby řekl: „Poradte si, jak dovedete s tím vaším starým rozbitým psacím strojem, protože nic lepšího zrovna nemáme.“ My ale musíme doopravdy říct: „Dělejte, co umíte s vaším pokaženou výrobní mašinerií, ať se vám jen tak najednou nerozpadne.“ Málodky vidíme veselý a nápadný reklamní poutač s nápisem: „Náš nový kuchyňský sporák, ten vám dá zabrat.“ Naším přátelům ale musíme vážně říct: „Pokud se rozhodnete sami začít farmařit, dostanete pořádně zabrat, náš ideál nemůžeme nabídnout jako stroje šetřící pracovní sílu. O pohodlí tu jde zrovna tak málo, jako v ohni, v boji nebo při ztroskotání lodi. Z nebezpečí nevede jiná cesta, než nebezpečná.“

Výzva, kterou je třeba adresovat moderním Angličanům je z těch, které se pronášejí před velkou válkou nebo velkou revolucí. Aťsi trumpeta vydá nejistý zvuk, ale musí to být nezaměnitelný zvuk trubky. Megafon pouhého obchodnického sebeuspokojení je jen hlučný, ale vůbec nezní jasně. K jeho povaze patří, že říká hladké věci, i kdyby je burácel. Je už takový, že šepotá sladké nesmysly, i kdyby je šepotal hrůzným řevem. Jak může reklama lidem pomoci, aby se připravili k boji? Jak může řečnění za účelem publicity užívat jazyka veřejného ducha? Nemůže říct: „Kupte si půdu v Blinkingtonu-on-Sea a připravte se bitvu s kamením a bodlácím.“ Nemůže vydat jistý zvuk, jako staré poplašné zvonění, které oznamovalo požár a povodeň a varovalo lidi v Puddletonu, že jim hrozí hladomor. Budte k lidem spravedliví, nikdo přece nebude potřebu Kitchenerovy armády oznamovat stejně jako pohodlí kuchyňského sporáku. Rekrutům neříkáme: „Užijte si prázdniny na Mons“ (jedno z bojišť první světové války pozn. překl.) Nepobízíme jim: „Vyzkoušejte si zákopy, je to zážitek.“ Snažili jsme se jaksí poukazovat na něco vyššího, lepšího. Musíme to udělat znovu a tváří v tvář něčemu horšímu. Právě tohle je kvůli celému tónu reklamy mnohem složitější. Další věcí, kterou musíme uvážit, je potřeba nezávislého jednání jednotlivce ve velkém měřítku. Chceme tuto potřebu dát najevo tak, jak byla dána ve známosti potřeba rekrutů. Vzdělávání bylo původně příliš komerční a nechalo se utopit v komerční reklamě. Až příliš vycházelo z města, až je z něj dnes téměř vyhnáno. Vzdělávání ve skutečnosti znamenalo učit městské věci lidi z venkova, kteří o ně vůbec nestáli. Myslím, že teď by vzdělávání mělo znamenat učit lidi z města, kteří o to stojí, venkovským věcem. Vážně připouštím, že by bylo mnohem lepší začít přinejmenším s těmi, kdo o to doopravdy stojí. Současně ale tvrdím, že ve městě i na venkově je velmi mnoho lidí, kteří o to doopravdy stojí.

Ať už se těšíme na zákon a zemědělství nebo ne, ať už je naše představa rozdělování tuhá nebo zběžná, ať už věříme v kompenzace nebo konfiskace, ať už vkládáme naděje v tenhle nebo v tamten zákon, myslím, že si zkrátka nesmíme sednout a čekat na jakýkoliv zákon. Zatímco tráva roste, kůň musí ukázat, že chce trávu, musí vysvětlit, že je doopravdy travožravý čtvernožec. Naplnění parlamentních slibů roste poněkud pomaleji než tráva a pokud se nestane něco dřív, než bude dokončen takzvaný ústavní postup, budeme distributismu asi tak blízko, jako labouristický politik socialismu. Považuji pro začátek oživit středověkou či morální metodu a volat po dobrovolnících.

Angličané mohou udělat to, co udělali Irové. Mohou stanovit zákony tím, že je budou poslouchat. Pokud máme podobně jako původní členové Sinn Fein, předjímat změnu zákonů společenskou shodou, chceme dva druh dobrovolníků, aby mohli experimentovat na místě samém. Chceme zjistit, kolik existuje, reálně a potenciálně, rolníků, kteří by převzali odpovědnost za malé farmy kvůli soběstačnosti, reálnému vlastnictví a záchraně Anglie v hodině tísň. Chceme vědět, kolik majitelů půdy by dalo nebo levně prodalo svou půdu, aby se rozdělila na množství malých farem. Upřímně řečeno si myslím, že vlastník z toho obchodu vyjde nejlépe. Přesněji řečeno, myslím si, že rolníkovi zbude ta nejtvrďší a nejhrdinštější stránka smlouvy. Někdy se vlastníkově prakticky vyplatí prostě se té půdy úplně vzdát, protože dává peníze do něčeho, co mu žádné peníze nenese. V každém případě ale

všem dojde, že tohle je případ, který bez všech planých frází, volá po hrdinské nápravě. Je nemožné zastírat, že ten kdo, získá půdu, bude ještě víc, než ten, kdo se jí vzdá, muset být jakýmsi hrdinou. Budou nám říkat, že hrdina neroste na každé mezi, že jich nemůžeme najít dost k tomu, abychom chránili všechny naše meze. Na zaznění polnice jsme před několika málo lety posbírali tři miliony hrdinů a polnice, která z ní teď je v děsivějším smyslu polnicí osudu.

Chceme lidovou výzvu o dobrovolníky k záchraně půdy právě tak, jak bylo v roce 1914 potřeba dobrovolníků k záchraně země. Nechceme ale, aby onu výzvu oslabovala ona slabomyslná, únavná, zoufalá a opovrženíhodná věc, které v novinách říkají optimismus. Nechceme po dětičkách, aby se tvářily mile při fotografování, chceme po dospělých mužích, aby se postavili krisi stejně vážné, jako byla velká válka. Nechceme po lidech, aby z novin vystřihovali kupony, ale aby vyorali farmu v holé pustině. Pokud mají mít úspěch, pak se k tomu musí postavit s čímsi ze starého zarputilého ducha naplnění slibu. Sv. František ukázal svým následníkům cestu k většímu štěstí, ale netvrdil jim, že potulný život bez střechy nad hlavou bude jako doma u maminky, ani tomu na reklamních cedulích neříkal „U nás jako doma“. Žijeme ale v době, kdy je pro svobodného člověka těžší najít domov, než bylo středověkého člověka žít bez něj.

Funkčním modelem takového problému byl spor o slumy v Limehouse — pokud můžeme mluvit o funkčním modelu něčeho, co nefunguje a cokoliv by podle takového vzoru zbudoval jen šílenec. Obyvatelé slumů opravdu a rozhodně tvrdí, že svým slumům dávají přednost před obytnými bloky, nabízenými jako útočiště místo slumů. Říká se, že jim dávají přednost, protože jejich stará obydlí mají dvorky, kde se mohou věnovat „svým koníčkům, odchovu ptáků a chovu drůbeže.“ Když dostanou jinou nabídku založenou na nějakém systému přidělu políček, jsou tak hnusně zvrácení, že si dovolí tvrdit, že by kolem svých soukromých dvorků měli rádi plot. Tak děsivý a drtivý je rudý příval komunismu bouřící myšlením dělnické třídy.

Nu, lze si představit, že by mohlo být nezbytné v jakémsi divokém tlaku a zmatku vršit jeden lidský dům na druhý pořád dál a dál v podobě jakési věži z bytových bloků. A může být i zapotřebí, aby si lidé vzájemně šplhali na ramena při povodni, nebo aby se dostali z průrvy vyvolané zemětřesením. A je logicky myslitelné, a dokonce matematicky správné, že kdybychom lidi poskládali vertikálně místo horizontálně davy na londýnských ulicích by prořídly. Kdyby jen byla nějaká šikovná pomůcka, aby se člověk mohl procházet a na něm stál další a na něm zas další a tak dál, ušetřilo by to spoustu spěchu. Lidé tak bývají poskládáni v akrobatických kreacích a kurs takové akrobacie by mohl být povinně vyučován na všech školách. Je to obrázek, který se mi náramně líbí, jako obrázek. Chovám (v duchu umění pro umění) naději, že jednou uvidím jednu takovou majestátní věž, jak kráčí dolů po Strandu. Těším se, až nadejde čas pravé sociální organizace, až všichni úředníci z podniku páně Boodle & Bunkhama nebudou ráno chodit do práce v současném nahodilém stylu, courat se jeden po druhém každý z vily na předměstí. Nebudou ani, jako v bezprostřední a dočasné fázi otrokářského státu, pochodovat v dobře secvičených útvarech z nocležny v jedné části Londýna do obchodního centra v jiné. Ne. Vyvstala přede mnou ušlechtilější vize až do samé výšiny nebes. Kymácející se pagoda úředníků, jednoho balancujícího nad druhým se šine ulicí, možná mezitím rýsuje ve vzduchu akrobatické vzorce, aby předvedla dokonalou kázeň své sociální mašinerie. Všechno by to bylo velmi působivé a opravdu by to, mimo jiné, ušetřilo místo. Kdyby ale některý z lidí blízko vrcholu té rozkývané věže řekl, že doufá, že se ještě někdy dostane na zem, měl bych porozumění pro jeho pocit vyhnanství. Kdyby měl říci, že je pro člověka přirozené chodit po zemi, byl bych se ocitl v souladu s jeho filosofickou školou. Kdyby mluvil o tom, že je v takové akrobatické výšce a postojí těžké starat se o kuřata, měl bych za to, že má opravdové potíže. Na první dojem by se možná dalo odtušit, že na vysokém bidýlku mu to s ptáky půjde ještě lépe, pravda je ale taková, že takhle vysoko člověk narazí leda tak na pěkné ptáčky. A konečně, pokud by řekl, že pěstovat slepice, které snášejí vejce je záslužná a důležitá práce pro společnost, mnohem záslužnější a důležitější než sloužit podnikům pánů Boodle & Bunkhama s nejdokonalejší disciplínou a organizací, pak bych takovou úvahou souhlasil ze všeho nejmíň.

Nu celý náš moderní problém je velmi těžký, a i když je jeho zemědělská část v jednom ohledu zdaleka nejjednodušší, v jiném ohledu vůbec nejjednodušší není. Jenže tahle záležitost z Limehouse je živým příkladem toho, jak si potíže ještě komplikujeme. Pořád dokola nám někdo říká, že obyvatele slumů z velkých měst nemůže jen tak vypustit na půdu, že se na půdě nebudou chtít usadit, že nemají žádné sklony ani úvahy s jejich pomocí by je bylo možné jakýmkoliv postupem z nich udělat lidi, které by půda zajímala, že si nelze ani představit, že by užívali jiných potěšení, než těch městských, nebo že projevíli i jakoukoliv jinou nespokojenost, než tu městskou, bolševickou. A když pak celý jejich zástup chce chovat slepice, donutíme je bydlet v bytovém bloku. Když všichni chtějí mít ploty, vysmějeme se jim a rozkazem je pošleme do společných kasáren. Když si celá populace přeje zachovat ploty a závěry a tradici soukromého vlastnictví, úřady jednají, jako by potlačovaly rudou vzpouru. Když tihle beznadějní obyvatelé slumů složí všechnu svou naději do zemědělské práce, které se mohli věnovat dokonce

i ve slumech, vyrveme jim ji a ještě tvrdíme, že vylepšujeme jejich podmínky. Vezmete člověka, který má hlavu v kurníku pro slepice, silou ho vysadíte na obrovské sto stop vysoké chůdy, kde nemůže dosáhnout na zem a pak mu řeknete, že jste ho zachránili z nouze. A dodáte, že člověk jako on může žít jen na chůdách a slepice ho nikdy nemohou zajímat.

Nuže, první otázka, kterou vždy dostávají ti, kdo hájí náš druh zemědělské obnovy je tahle, která je zcela základní protože je psychologická. Ať už pro rolníky potřebujeme nebo nepotřebujeme cokoli ostatního, určitě potřebujeme rolníky. V současné směsi, změti a zmatku více či méně urbanisované civilisace, máme vůbec tenhle první prvek či prvotní možnost? Máme rolníky, třeba jen potenciální rolníky? Podobně jako u všech otázek tohoto druhu nám nemůže odpověď statistika. Statistiky jsou umělé dokonce i tehdy, když nejsou smyšlené, protože vždy předpokládají právě ten fakt, který morální odhad musí odmítnout, předpokládají, že každý člověk je jeden člověk. Zakládají se na jakési atomické teorii, že každý jedinec je skutečně individuální v tom smyslu, že je nedělitelný. Zabýváme-li se ale záměrně a cíleně poměrem a proporcemi různých lásek či nenávistí nebo nadějí či pachtění, má to tak daleko k faktu, který lze dovodit a předpokládat, že je první, který musíme popřít. Popírají jej všechny ty hlubší úvahy, která moudří muži nazývali duchovními, ale které se hlupáci tak báli označit za duchovní tak dlouho, dokud se neosmělili pojmenovat je řecky a mluvit o nich jako o psychických nebo psychologických. Nejvyšší spiritualita samozřejmě trvá na tom, že člověk je jeden. Ve smyslu o který zde ovšem jde, byl duchovní pohled vždy takový, že jeden člověk byl vždy alespoň dvojí a psychologický pohled projevil jisté sklony proměnit ho v alespoň půl tuctu lidí. Je proto k ničemu debatovat o tom, kolik je rolníků, kteří nejsou nic než rolníci. Takoví nejsou nejspíš vůbec žádní. Nemá smyslu se ptát kolik sedláků a venkovských balíků čeká v halenách nebo blůzách, s rýči a vidlemi v rukou, připravených někde kolem Bromptonu nebo Brixtonu, kde čekají, až jim dáme signál, aby se spěšně vrátili na pole. Pokud je někdo takový hlupák, aby něco takového čekal, pak v naší malé politické straně ho nenajdete. Když se zabýváme takovými věcmi, zabýváme se různými prvky v jedné třídě, dokonce v jednom člověku. Zabýváme se prvky, které je třeba povzbudit, vzdělat nebo (pokud musíme to slovo někde použít) vyvinout. Musíme uvážit, máme-li materiál, ze kterého bychom mohli udělat rolníka, abychom mohli vytvořit rolnictvo, pokud bychom se rozhodli to doopravdy zkusit. Nikde v těchto poznámkách není ani ta nejmenší zmínka o to, že by se to mohlo stát, pokud se nerozhodneme to zkusit.

Když tedy používáme slova v jejich rozumném smyslu, měl bych uvést, že v Anglii pořád ještě pořád existuje velmi mnoho těch, kdo by se rádi vrátil k prostší podobě Anglie. Někteří tomu rozumí lépe než jiní, někteří rozumí lépe sobě než druhým, někteří by na to byli připraveni jako na revoluci, někteří k tomu jen slepě lnou jako k tradici, někteří o tom nesmysleli nikdy jinak, než jako o koníčku, někteří o tom nikdy ani neslyšeli a jen to cítí, jako cokoliv jim chybí. Ale věřím, že počet lidí, kteří by se rádi vymanili ze změti samého větvení a komunikace ve městě a vrátit se blíž ke kořenům, kde jsou věci přímo získávány z přírody, musí být velmi velký. Možná to nebude většina, ale domníval bych se, že už teď to bude velmi velká menšina. Člověk tohle nemusí chtít v každém okamžiku svého života víc, než cokoliv jiného. Nikdo přičetný nečeká, že by jakékoliv hnutí pozůstávalo jen ze samých takových monomaniaků. Ale opravdu hodně lidí to chce opravdu hodně. Nabyl jsem toho dojmu ze zkušenosti, která je tou nejhůře reprodukovatelnou věcí v polemice. Domnívám se tak na základě toho, jak nespočet lidí z předměstí mluví o svých zahrádkách. Dohaduju se o tom, podle toho, co doopravdy závidí boháčům, nejnápadnější je přitom prostě prázdné místo. Vidím to ve všech těch, kdo touží po venkovu, i když jej zohavují. Rozeznávám to v hlubokém populárním zájmu všude, a zejména v Anglii, v chovu nebo výcviku jakéhokoliv druhu zvířat. A kdybych chtěl svrchovaný, symbolický, triumfální příklad všeho, co mám na mysli, pak bych ho našel v už citovaném případě lidí z Limehouse žijících v těch nejubožejších slumech a přece váhajících je opustit, protože by to znamenalo nechat tam v kotci králíka nebo v kurníku slepici, který jsem už citoval.

Nuž, kdybychom opravdu udělali, co navrhuji, nebo kdybychom doopravdy věděli, co děláme, pak bychom se měli těchto obyvatel slumů držet jako by to byly zázračné děti nebo (což je lukrativnější) obludy k vystavení na poutích. Měli bychom si všimnout, že tihle lidé mají pro takové věci přirozený talent. Měli bychom je v tom povzbuzovat. Měli bychom je v tom vzdělávat. Měli bychom v nich vidět símě a živý princip skutečně spontánní obnovy venkova. Opakuji, že by to byla věc proporcí a tedy taktu. Měli bychom ale být na jejich straně, důvěřovat, že oni jsou na naší straně a na straně venkova. Naše lidové vzdělávání bychom měli upravit tak, aby podporovalo takové koníčky. Měli bychom považovat za prospěšné učit lidi věci, které se sami s potěšením chtějí učit. Měli bychom je učit, mohli bychom dokonce, ve výbuchu křesťanské pokory příležitostně dovolit jim, aby učili nás. A děláme to, že je sbalíme z jejich domů, kde tyhle věci dělají jen s obtížemi a kvílejíci je odvedeme na nová a neznámá místa, kde je už nemohou dělat vůbec. Už jen tento příklad ukazuje, kolik doopravdy děláme pro venkovskou obnovu Anglie. Třebaže dobrovolníci svedou mnoho a mnohého lze dosáhnout dobrovolnou dohodou mezi člověkem, který chce doopravdy pracovat s člověkem, který často nemůže získat rentu, nic v naší sociální filosofii nám nebrání užít

státní moci tam, kde ji užít lze. A mám za to, že státními dotacemi nebo nějakým velkým dobrovolným fondem lze ještě pořád tomu druhému dát něco stejně dobrého jako je renta, kterou nedostává. Jinak řečeno, dávno před tím, než naši komunisté dospějí ke kontroverzní ethice konfiskací bude myslím v možnostech civilisace umožnit Brownovi, aby do Smithe koupil něco, co má nyní pro Smithe jen malou hodnotu a pro Browna tu bude velice cenné. Zním současnou stížnost proti dotacím a obecný argument, který se rovnou měrou vztahuje i na subskripce, myslím ale, že dotace do obnovy zemědělství se v budoucnu vrátí víc než dotace na vylepšení pozice uhlí, právě tak jako se domnívám, že je to mnohem obhajitelnější, než půl sta mezd, které platíme bandě ničemů, kteří škodí chudým falešnou vědou a malichernou tyraníí. Jak jsem ale už naznačil, jsou tu ještě i jiné cesty, jimiž může dokonce i stát této věci napomoci. Nakolik a dokud máme státem řízené vzdělávání zdá se smutné, že je není možné určovat podle potřeb státu. Pokud je bezprostřední potřebou státu věnovat určitou pozornost zemi, pak se zdá, že není skutečně žádný důvod k tomu, aby oči učitelů a žáků upřené ke hvězdám, nebylo možné nasměrovat právě k této planetě. Naše nynější vzdělávání není skutečně určeno pro anděly, ale spíše pro letce. Ti ani nerozumí přání člověka zůstat připoutaný k zemi. Jejich ideál v sobě má šílenost, kterou lze opravdu označit za nezemskou.

Svoje rolnictvo dobrovolníku navrhuji jako jádro či zárodek, ale myslím, že bude jádrem přitažlivosti. Myslím, že bude stát nejen jako skála, ale i jako magnet. Jinak řečeno, jakmile se připustí, že je to možné, bude to důležité, jakmile nebude možné dělat řadu jiných věcí. Když půjde podnikání čím dál hůř, bude tohle považováno za lepší i těmi, kdo to považují až za druhou nejlepší věc. Když mluvíme o lidech, kteří opouštějí venkov v zástupech, utíkají do měst, neposuzujeme celou věc férově. Můžeme připustit, že existuje určitý společenský typ, který bude vždy dávat přednost kinům a obrázkovým pohlednicím, dokonce i před vlastnictvím a svobodou. To, že lidé jsou raději, když mají kino, když jsou bez majetku a svobody, než když zůstanou bez kina, majetku a svobody ještě nic nedokazuje. Někteří lidé mají město rádi tolik, že se raději nechají odírat ve městě, než by žili svobodně na venkově. Ovšem to, že se raději nechají odírat ve městě, než na vsi, ještě nic nedokazuje. Jsem proto přesvědčen, že kdybychom vytvořili i jen oblast rolnictva, která by stála za řeč, bude se rozrůstat. Přešli by k ní lidé opouštějící upadající podniky. V současné době tato sféra neroste, protože tu není nic, co by mohlo růst, lidé ani nevěří v její existenci a jen těžko mohou věřit v její rozmach.

Prozatím chci tvrdit jen tolik, že mnozí rolníci budou dnes ochotni pracovat sami na půdě, i když to bude oběť, že mnozí velkostatkáři jim budou ochotni přenechat půdu, i když to bude oběť, že lze žádat po státu (nebo po jakékoliv patriotické organizaci, když na to přijde), aby jedněm, druhým či oběma pomohla, tvrdím, že by to nemusela být oběť nemožná nebo nesnesitelná. Při tom všem čtenáři připomínám, že se věnuji jen věcem, které lze bezprostředně začít dělat a ne konečné nebo úplné situaci, mám ale z to, že něco takového jako tohle lze začít prakticky ihned. Další věci, kteru se budu zabývat, jsou nedorozumění o tom, jak se může skupina rolníků na půdě uživit.

III. Skutečný život na půdě

Předkládáme jeden z mnoha návrhů na odstranění zla kapitalismu a překládáme jej na základě toho, že je jediný, který skutečně nabízí jeho odstranění. Všechny ostatní jen nabízí jeho zvětšení. Zlý postup je přirozené obrátit, Když vlastnictví upadne do příliš malého počtu rukou je přirozené je obnovit do držení mnoha rukou. Pokud chytá dvacet rybářů ryby v řece v takovém chumlu, že se jim všechny vlasce spletou do jednoho je přirozené je rozplést tak, aby každý rybář měl svůj vlastní vlasec. Kolektivistický filosof stojící na břehu by mohl nepochybně poukázat, že spletené vlasce tvoří nyní už prakticky síť a tu že by bylo možné společným úsilím vláčet korytem. Ovšem vedle toho, že takový nápad je pochybný, prakticky uráží intelektuální instinkty už v principu. Když využijeme pochybné výhody, že věci jsou v nepořádku, nedáme je tím do pořádku a dokonce ani nevypadá jako rozumný nápad rozmnožovat následky nehody. Socialismus není nic jiného než završení kapitalistické koncentrace a přece ona koncentrace se dělá zaslepeně jako omyl. Nuže, domnívám se, že tato idea odstranění toho, co je choré by mohla oslovit mnoho přirozených lidí svou přirozeností, kteří mají dojem, že mnohamluvná sociologická schémata jsou nepřirozená. Proto v tomto oddíle tvrdím, že mnoho obyčejných lidí, majitelů domů i dělníků, toryů i radikálů nám pravděpodobně v tomto úkolu pomůže, pokud bude oddělen od stranické politiky a od pýchy a pedanterie intelektuálů.

Je tu ale ještě jeden aspekt, ve kterém je to úkol současně jednodušší i obtížnější. Je jednodušší, protože ho nemusí drtit složitosti kosmopolitního podnikání. Je tvrdší, protože život mimo ně je tvrdší. Distributista, jehož dílu (v malém tisku, žel, zohaveném mými inciálami) jsem zavázán velmi živou vděčností jednou poukázal na často zanedbávanou pravdu. Řekl, že žít se na půdě je něco docela jiného, než z ní něco odvážet. Mnohem jasněji, než bych to svedl já, dokázal, o jak praktický ekonomický rozdíl jde. Já bych tu ale rád doplnil pár slov o odpovídající

ethické odlišnosti. V prvním případě je zřejmé, že většina argumentů o nevyhnutelném neúspěchu chlapíka pěstujícího tuřín v Sussexu se se bude týkat toho, že se mu nepodaří je prodat, ne toho, že by je nedovedl sníst. Nuže, jak jsem už vysvětlil, nechci ze všech občanů udělat jedno a to samé a v žádném případě ne jednoho pojídače řepy. Ve větší či menší míře, podle toho, jak si budou žádat okolnosti, tu nepochybně budou lidé, kteří budou jiným lidem prodávat řepu. Možná dokonce i ten nejnáruživější pojídač tuřínu bude nějaké prodávat dalším lidem. To, co mám na mysli, by ale nebylo náležitě zřejmé. Kdyby měl vzniknout dojem, že bych měl za to, že není třeba žádných jiných společenských zjednodušení, než jsou ty, které předpokládá prodej řepných bulev z pole oproti prodeji cylindrů v obchodě. Mám za to, že velmi mnoho lidí by s největší radostí hledalo obživu v půdě, kdyby zjistilo, že jedinou alternativou je hladovět na ulici. A jistě by značně umenšilo ohromnou moderní nezaměstnanost, kdyby větší počet lidí doopravdy žil na půdě, nejen ve smyslu, že by spali na zemi, ale že by z půdy získávali živobytí. Mnozí budou tvrdit, že by to byl velmi nudný život v porovnání umíráním v chudobinci v Liverpoolu, zrovna tak jak mnozí tvrdí, že průměrná žena musí dřít doma, aniž by se ptali, zda si průměrný muž libuje v dřině v kanceláři, I když ale přejdeme fakt, že brzy můžeme čelit problému přinejmenším stejně praktickému, jako je hladomor, nepřipouštím, že by takový život byl nutně nebo zcela prosaický. Venkovanské populace, převážně soběstačné, se dokázaly bavit velmi mnoha mythologiemi, tanci a ozdobnými uměními a nejsem vůbec přesvědčen, že by pojídač tuřínu měl hlavu jako řepnou bulvu nebo, že cylindr vždy kryje mozek filosofa. Když se ale na problém podíváme z hlediska komunity jako celku, všimneme si jiné a ne nezajímavé věci. Systém založený na zcela na dělbě práce je v jednom smyslu doslova pogramotný. Chci říct, každý kdo dělá půlku nějaké činnosti, používá ve skutečnosti jen polovinu svých schopností. Nejde o věc intelektu v běžném slova smyslu a už vůbec ne ve smyslu intelektuálního. Je to ale otázka integrity v přísném slova smyslu. Rolníci žijí ne jen prostý, ale úplný život. Může být ve své úplnosti velmi prostý, ale komunita bez té úplnosti není úplná. Nyní je komunita velmi porušená, protože v jejím jádře není žádné takové prosté vědomí, nikdo, kdo by dvěma stranám předkládal smlouvu k podpisu. A dokud tomu tak nebude, nebude ani žádného porozumění pro tyto pojmy: soběstačnost, sebeovládání, samospráva. Je to jediný jednomyslný dav a jediný universální člověk. Je to ta půle světa, která ví, jak žije ta druhá polovina.

Mnozí museli citovat okřídlená Vergilova slova „Šťasten, kdo může poznat příčiny věci,“ ani by si uvědomili, v jakém kontextu zazněla. Mnozí je asi citovali, protože je citovali jiní. Kdyby museli z neznalosti hádat, v jakém kontextu se objevují, hádali by nejspíš špatně. Všichni ví, že Vergilius, podobně jako Homér, si troufal směle popisovat nejtajnější úradky bohů. Všichni ví, že Vergilius, podobně jako Dante, zavedl svého hrdinu do Tartaru a labyrintu posledních a nejnižších základů vesmíru. Všichni ví, že se zabývá pádem Troje a vzestupem Říma, zákony říše schopnými řídit životy všech dětí člověka, ideály, které mají stát jako hvězdy před lidmi, jimž je svěřeno tak ohromné správcovství. A přece to není žádná z těchto souvislostí, žádná z těchto pasáží, kde pronáší onu zvláštní poznámku o lidském štěstí spočívajícím v poznání věcí. Mluví o tom, zdá se mi, v mile didaktické básni o tom, jak správně chovat včely. V každém případě patří k sérii elegantních esejů o venkovských činnostech, která je v jednom smyslu, věru, triviální, v jiném ale téměř technická. Právě vprostřed těchto tichých leč rušných činností básník najednou pronese ta velká slova o šťastném člověku, kterého ani králové ani davy nemohou zastrašit, který poté co viděl kořen a příčinu všech věcí může dokonce, beze strachu, slyšet jak mu pod nohama burácí pekelná řeka.

Tím co řekl básník, znovu s jistotou potvrzuje dvě velké pravdy: že je básník prorok a že prorok je praktický člověk. Právě tak jako byla jeho tužba po vysvoboditeli národů nevědomým proroctvím o Kristu, tak byla jeho kritika města a venkova nevědomým proroctvím úpadku, který světu přinese odpadnutí od křesťanství. Dalo by se hodně mluvit o obludnosti moderních měst, je snadné ji vidět a možná až příliš jednoduché o ní mluvit. Mám veškeré porozumění pro nějakého rozčuchaného proroka, který by pozdvihl v ulicích svůj hlas a zvěstoval břímě Bromptonu podobně jako břímě Babylonu. Podpořím (až do sixpence, jak by řekl Carlyle) každého vousatého starce, který bude mávat rukama a svolávat oheň z nebe na Bayswater. Docela souhlasím, že na paddingtonských výšinách budou výt lvi a naprosto souhlasím s tím, aby šakalové a supi vychovávali své mladé v troskách Albert Hall. Je ale možné, že v tomhle je prorok méně explicitní než básník. Neříká nám, co přesně je s městem v nepořádku, spíš ponechává naši jemné intuici, aby seznala z náhlého výskytu divokých jednorožců podupávajících naše zahrady nebo spršky ohnivých hadů přelétajících nad našimi hlavami obloho jako salva šípů, nebo nějakého takového významného detailu, že něco pravděpodobně je v nepořádku. Pokud ale v jiném rozpoložení intelektuálně poznat, co je v nepořádku s městem a proč to na nás přivolává pohromy, které jsou právě tak nepřírozené a ještě ošklivější, poznáme to jistě v oné hluboké a pronikavé bezvýznamnosti oné latinské věty. S člověkem v moderním městě je v nepořádku to, že nezná příčiny věcí a to je důvod, proč může být, jak říká básník, příliš ovládan despoty a básníky. Neví, odkud se věci berou, patří k těm kultivovaným cockenyům, kteří

říkají, že mají rádi mléko z čistého obchodu a ne od špinavé krávy. Čím propracovanější je městská organizace, čím důkladnější je i městské vzdělávání, tím méně je městský člověk oním šťastným Vergiliovým člověkem znalým příčin věcí. Městská civilizace to je prostě množství provozů, jimiž putuje mléko od krávy ke člověku, jinými slovy je to množství příležitostí, jak mlékem plýtvat, ředit je vodou, otrávit je a člověka ošidit. Pokud si někdy bude vůbec stěžovat, že byl ošizen nebo okraden, dozví se jistě, že je zbytečné plakat nad rozlitým mlékem, či jinými slovy, že pokoušet se zvrátit, co se už stalo nebo obnovit zaniklé je reakcionářský sentiment. Příliš si ale nestěžuje, protože nemůže, a nemůže, protože neví dost o příčinách věcí — o prvotních formách vlastnictví a produkce, nebo o tom, kde je člověk nejbližší svým přirozeným počátkům.

Základní fakt je dostatečně jasný a tahle strana pravdy je už teď i celkem důvěrně známá. Je ještě pár lidí, kteří jsou tak nevědomí, že mluví o nevědomých rolnících. V podstatném slova smyslu by ale očividně bylo mnohem blíž pravdě mluvit o nevědomých lidech z měst. I tehdy, když je městský člověk stejně dobře zaměstnán, není stejně dobře informován. Vlastně bychom tuhle prostou skutečnost měli vidět velmi zřetelně, pokud by šlo o cokoli jiného, než o nejzákladnější věci našeho života. Kdyby nějaký geolog oklepával geologickým kladívkem cihly zpola postaveného domu a vykládal zedníkům, co je za hlínu a odkud pochází, mohli bychom ho považovat za otravu, ale asi bychom si mysleli, že je to učený otrava. Možná bychom dali přednost dělníkovu kladivu před geologovým kladívkem, ale měli bychom přiznat, že v geologově hlavě se dají najít věci, které bychom v dělníkově hlavě jaksí hledali marně. A přece by venkovský balík, či mladý muž ze vsi, skutečně věděl něco o původu naší snídaně, podobně jako profesor o původu našich cihel. Kdybychom viděli onu středověkou příšeru zvanou prase visící hlavou dolů z řeznického háku jako nějaký obrovský netopýr, byl to právě onen venkovský mladík, kdo by uklidnil naše obavy a utišil naše vytříbené výkřiky sdělením o neškodných zvycích tohoto pohádkového tvora a vystopováním tajuplného spojení mezi ním a plátky šunky a slaniny na našem talíři se snídaní. Kdyby před námi na ulici udeřil hrom nebo spadl meteorit, měli bychom víc porozumění pro policistu, který by se to snažil odstranit ze silnice, než pro profesora, který by chtěl stát vprostřed rušné cesty a přednášet o tom, z čeho se skládá kometa nebo mlhovina, již byla ta věc létajícím zlomkem. Policista by sice mohl (v řeckém originále) zvolat: „K čemu jsou mi Plejády?“, ale i on by připustil, že o půdě a stratigrafii Plejád se lze více dozvědět od profesora, než od policisty. Kdyby nás jako úder hromu překvapila podivná a odolá obludnost zvaná tykev nepředstavujeme si, že by pro člověka, který je pěstuje, byla tak divná jako pro nás jen proto, že se nám jeho pole i práce zdají stejně daleko jako Plejády. Uznejme, že je to koneckonců na tyhle tajuplné tykve a prehistorická prasata specialista a chovejme se k němu jako k člověku ze zahraniční university. Anglie je dnes tak daleko od Londýna, že její vyslanci by zasloužili alespoň s takovým respektem, se kterým jsou vítáni návštěvníci z Číny nebo Kanibalských ostrovů. Tak či onak o nich ale nemáme dál mluvit jako o pouhých ignorantech, když mluvíme právě o věci, o níž my sami nevíme nic. Jeden člověk může považovat rolníkovy znalosti za bezvýznamné, druhý si právě to samé může myslet o profesorových vědomostech, ale v obojím případě jde o vědění, protože jde o znalost příčin věcí.

Většina z nás si v jistém smyslu uvědomují, že tohle je pravda, mnozí jsme si ale ještě neuvědomili, že i opak je pravdou. A právě ta druhá pravda, jakmile ji pochopíme, vede k dalšímu nutnému bodu ohledně plného statutu rolníka. Jde o tohle: rolníkova zkušenost bude toliko částečná také tehdy, pokud bude na venkově hospodařit jen proto, aby své produkty prodával do města. Městskou či venkovskou nevědomost lze samozřejmě tak groteskně, jak jsem tu pro příklad ukázal, převádět jen žertem. Městský člověk si samozřejmě nemyslí, že by mléko přšelo z mraků nebo slanina rostla na stromech, i když s tykvemi si tolik jistý není. Něco o tom ví, ne ale dost na to, aby mohl dát nějakou prakticky užitečnou radu. Venkovan si nemyslí, že se mlékem natírají stěny nebo že tykve slouží jako podhlavníky, i kdyby je nikdy neviděl. Pokud by ale byl jen producentem a ne spotřebitelem, pak by jeho postavení bylo stejně neúplné jako u cockneyského úředníka, skoro stejně zúžené a ještě otročtější. S ohledem na úžasnou tykvovou romantiku je zlé, že by měl rolník znát jen počátek příběhu, zrovna tak jako je špatné, že by úředník měl znát jen jeho konec.

Tuto obecnou úvahu vkládám sem z konkrétního důvodu. Než postoupíme k praktickému užítku rolníka, který spotřebovává, co vypěstuje (a k důvodům, proč to považovat, jak naléhal pan Heseltine, za mnohem proveditelnější, než kdyby jen prodával, co vyprodukuje) bude myslím prospěšné, abych poukázal, že tento postup je sice příhodnější, ale neznamená jen kapitulaci před praktickou užitečností. Je myslím velmi dobré, theoreticky i prakticky, aby existovalo těleso občanů, kteří se budou v první řadě starat o produkci a spotřebu a ne o směnu. To, aby komunita měla ve svém jádře nejen prostotu, ale i úplnost se mi jeví jako část našeho ideálu a ne jen část našeho kompromisu. Směna a variace pak mohou dostat své odpovídající místo, jak tomu bylo ve starém světě trhů a tržnic. Ve středu civilizace by tu ale byl druh člověka, který by byl vskutku nezávislý v tom smyslu, že by produkoval a spotřebovával ve svém sociálním okruhu. Netvrdím, že takový úplný lidský život odpovídá celému lidstvu. Netvrdím, že stát potřebuje jen člověka, který nepotřebuje nic od státu. Tvrdím ale, že tohoto člověka,

který si obstará své vlastní potřeby je velice zapotřebí. Říkám to hlavně kvůli jeho nepřítomnosti pozbyla moderní civilizace svou jednotu. Nikoho nezajímá celý proces, odkud věci přišly a kam jdou. Nikdo nesleduje celou zakroucenou řeku mléka, jak teče od krávy k dítěti. Ať už se o smrt prasete postaral kdokoliv, není zodpovědný za to, aby si uvědomil, že důkaz prasete je v tom, že se sní. Člověk hází tykvemi po druhých jako dělovými koulemi, ale ty se k němu nevrací jako bumerang. Potřebujeme sociální okruh, kde se věci okamžitě budou vracet k těm, kdo jimi hodili a lidi, kteří budou znát konec, počátek a běh našeho malého života.

I. Kolo osudu

Zlo, jež se pokoušíme zničit, se drží v koutech zejména v podobně chytlavých větiček a frází, kterými se snadno nechá chytit dokonce i inteligent. Jedna z nich, kterou můžeme slyšet kdykoliv od kohokoliv, říká, že ta a ta moderní instituce „už tu jednou je a tak tady zůstane“. Právě tyhle poloviční metafory z nás mají sklón nadělat poloviční hlupáky. Co se přesně myslí tvrzením, že parní stroj nebo rozhlasový přijímač už tu jednou je a tak tu s námi zůstane? Když na to přijde, co to vlastně znamená, když se řekne, že Eiffelova věž už jednou stojí, tak stát bude? Začněme tím, že tím nemyslíme to, co myslíme, když ta slova říkáme normálně, třeba ve výrazu „Strýček Humprey se u nás zastavil,“ Takovou větu lze říci s radostí, resignací, či dokonce zoufale, ale ne v zoufalství nad tím, že by strýc Humprey byl skutečně monumentem, s kterým nelze nikdy hnout. Strýček Humprey přišel, můžeme předpokládat, že zas někdy odejde a je dokonce možné (ať už je jakkoliv bolestné si takové domácí vztahy představit), že když by to nešlo jinak, mohl by k odchodu být donucen. Fakt, že se řečnický obraz rozpadá, ještě před skutečností, kterou má představovat ukazuje, jak volně jsou takové fráze používány. Když ale řekneme, že když už Eiffelova věž přišla, tak tu zůstane, mluvíme ještě nepřesněji. Vždyť Eiffelova věž nikam nepřišla. Nikdy ji nebylo možné vidět kráčet na jejích dlouhých železných nohách přes francouzské pláně k Paříži, podobnou obru v úžasné Rabelaisově noční můře, který přišel, aby se tyčil nad Paříží a odnesl zvony z Notre-Dame. Postava strýce Humpreye přicházející ulicí může vyvolat právě tolik děsu jako kterákoliv kráčející věž nebo tyčící se obr a je možné, že každého hned napadne otázka, zda už tu zůstane. Ale ať už chce zůstat nebo ne, přišel. Chtěl, poháněl či převážil své tělo jistým směrem, rozhýbal své vlastní nohy a je dokonce možné (všichni přece víme, co je strýc Humprey zač), že trval na tom, že si ponese sám svůj cestovní vak, aby těm mladým lenochům ukázal, co v třiasedmdesáti dokáže.

A teď si představte, že to, co by se ve skutečnosti stalo, by bylo něco jako tohle, něco jako divný příběh od Hawthorna nebo Poea. Představme si, že bychom sami strýčka Humpreye vyrobili, sestavili ho, kousek po kousku, jako mechanickou panenku. Představme si, že jsme pociťovali tak palčivou touhu po strýčkovi v našem domácím životě, že jsme ho sestavili z domácích materiálů, jako figuru Guye Fawkesa na oslavy pátého listopadu. Vzali jsme třeba ze zahrady tuřín na jeho lysou a ctihodnou hlavu, sudu na dešťovou vodu umožnili, aby jakoby naznačil obrysy jeho postavy a když jsme vycpali kalhoty a přidělali pár bot, dali jsme dohromady úplného a přesvědčivého strýčka, na kterého by mohla být každá rodina hrdá. Za těchto podmínek by bylo možné docela laskavě, v toliko společenském smyslu a jako svého druhu zdvořilou fikci říct, že strýc Humprey přišel a už tu s námi zůstane. Bylo by však jistě mimořádně nezvyklé, kdybychom posléze zjistili, že náš loutkový příbuzný je toliko protiva, nebo že věci, z nichž byl poskládan, byly potřeba k něčemu jinému a pak nám bylo zakázáno ho znovu rozebrat a každá snaha s tímto cílem narazila na resolutní odpověď. „Ne, ne, když už strýc Humprey jednou přišel, tak tu s námi zůstane.“ Jistěže bychom byli v pokušení odušit, že strýc Humprey vůbec nikdy nepřišel. Představme si, že všechny tuříny by byly potřeba k soběstačnosti rolnické domácnosti. Představme si, že by byly potřeba sudy na vodu, doufejme, že k tomu, aby bylo v čem uchovat pivo. Představme si, že mužští členové rodiny by nadále odmítali půjčovat kalhoty naprosto imaginárnímu členovi rodiny. Pak bychom jistě dokázali prohlédnout zdvořilou fikci, která nás přivedla k tomu, abychom mluvili, jako by strýc „přišel“, přišel s nějakým cílem, zůstal u nás záměrně a tak vůbec. Věc, kterou jsme sami udělali, nepřišla, a rozhodně nepřišla, aby cokoliv dělala, ať už zůstala, nebo odešla.

Není pochyb o tom, že i dokonce i v logickém městě Paříži by většina lidí řekla, že Eiffelova věž stojí a stát bude. A není pochyb o tom, že většina lidí v tomtéž městě si před něco víc než sto lety myslila, že Bastilla bude stát napořád. Ale nezůstala, zmizela docela zprudka. Prostě řečeno, Bastilla byla něco, co člověk postavil a proto to taky mohl zbořit. Eiffelova věž je také dílo lidských rukou, proto by ji lidské ruce mohly rozbořit, i když bychom mohli považovat za prakticky pravděpodobné, že uplyne ještě nějaký čas, než bude člověk mít dost dobrého vkusu, citu nebo prostého zdravého rozumu, aby ji zbořil. Ale už sama drobná fráze o tom, že něco „přijde, aby tu už zůstalo“ stačí k tomu, aby ukázalo, že s tím, jako o tomhle lidská mysl uvažuje je něco v hlubokém nepořádku. Očividně by člověk měl říkat: „Vyrobil jsem elektrickou baterii. Mám udělat další, nebo ji mám rozbít na padrt?“

Místo toho vypadá jako by byl jaksi pod vlivem nějakého kouzla a zírá na tu baterii, jako by to byl sedmihlavý drak a jedině, co dokáže říct je: „Přišla elektrická baterie. Přišla a už tu zůstane.“

Dřív než začneme mluvit o praktických problémech se stroji, musíme nutně přestat jako stroje myslet. Je nutné začít od začátku a uvažovat o konci. Nechceme nutně všechny stroje zničit. Chceme ale zničit jistý druh mentality. A je to přesně ten druh mentality, který začíná tvrzením, že nikdo nemůže zničit stroje. Ti, kdo začínají tvrzením, že stroje zrušit nemůžeme, že je musíme používat sami, odmítají používat vlastní hlavu k myšlení.

Cílem lidského zřízení je lidské štěstí. Pro ty kdo, zastávají jistá přesvědčení je to to podmíněno naději na větší štěstí, které tím zřízením nesmí být ohroženo. Ale štěstí, to co těší lidské srdce, je sekulárním jediným realistickým testem. Velmi daleko od toho testu talismanem srdce, který je toliko sentimentální, je jediný test, který je v nejmenším praktický. Žádný logický ani přírodní zákon, ani žádný jiný nás nenutí dávat přednost čemukoliv jinému. Nemáme žádnou povinnost být bohatší, zaměstnanější, nebo výkonnější, produktivnější nebo pokrokovější nebo jakkoliv světáčtější, zámožnější, pokud nás to neučiní šťastnějšími. Lidstvo má zrovna takové právo sešrotovat stroje a dobývat živobytí z půdy, pokud by se mu to doopravdy víc líbilo, jako má kterýkoliv člověk právo prodat svůj starý bicykl a jít na procházku, pokud by se mu to líbilo lépe. Je zřejmé, že procházka bude pomalejší, ale on nemá žádnou povinnost spěchat. A pokud by se dalo dokázat, že stroje přišly do světa jako kletba, pak nemáme vůbec žádný důvod je respektovat kvůli tomu, že je to kletba úžasná, praktická a produktivní. Není důvodu, proč bychom neměli všechnu její moc nenechat nevyužitou, pokud bychom opravdu dospěli k závěru, že je to moc, která nám škodí. Pouhá skutečnost, že kvůli tomu přijdeme o mnoho zajímavých věcí, by platila stejnou měrou pro libovolný počet nemožných věcí. Stroje mohou být na pohled ohromné, ale tak ohromné jako byl velký požár Londýna, a přece se tomu druhému pohledu bráníme a odvracíme zrak od vší té potenciální nádhery. Stroje ještě možná nedosáhly svého vrcholu a lvi a tygři možná svého vrcholu nikdy nedosáhnou, nikdy se nevnesou ke svým nejelegantnějším skokům ani neukáží všechnu svou přirozenou nádheru, dokud nepostavíme amfiteátr a nenecháme je sežrat pár lidí. A přece i tenhle pohled si upíráme, ať už je to pro nás sebezápor jakkoliv přísný. S velkou přísností, strohostí a sebeobětováním se vzdáváme mnoha úžasných možností proto, abychom žili snesitelně. Štěstí je v jistém smyslu velmi náročný pán. Nabádá nás, abychom se nezaplétali s mnoha věcmi, které jsou na první pohled mnohem přitažlivější než stroje. V každém případě je ale zapotřebí, abychom si vyjasnili mysl pokaždé, než si začneme s nějakou i jen neurčitou spojitostí nebo předpokladem v tom smyslu, že musíme cestovat nejrychlejším vlakem, nebo že nemáme jinou možnost, než použít ten nejproduktivnější nástroj. Vezměme thesi pana Pentyho o tom, že stroje jsou špatné tak, že je to zlo podobné černé magii, a na jeho návrhu, že je třeba je prostě zastavit nebude nic nepraktického. Ustane proces vynalézání a vylepšování, který by mohl pokračovat. Jeho relativní nedokonalost ale bude ničím ve srovnání s tím v jakém hrubém a zastaralém stavu jsme opustili takové vědecké nástroje a skřípec a palečnice. Tato primitivní mučidla jsou neohrabaná ve srovnání s konečnými výrobky, které by nám mohla dát moderní znalost fyziologie a mechaniky. Mnohý talentovaný učitel zůstává kvůli morálním předsudkům moderní společnosti nepoznán. Ba co víc, jeho rašící talent je v zárodku zmařen už v dětství, kdy se pokouší své přirozené nadání rozvinout na mouchách nebo na psím ocase. Náš silný sentimentální odpor proti mučení potlačí jeho ušlechtilou zuřivost a zmrazí geniální proud v jeho mysli. Jsme s tím ovšem smířeni, i když to bude nesporně znamenat ztrátu celé vědy, v níž by mnoho velmi bystrých osob mohlo vymýšlet mnoho vynálezů. Pokud skutečně dojdeme k závěru, že stroje škodí štěstí, pak není to, aby všechnu orbu obstarávaly stroje o nic nevyhnutelnější, než je nevyhnutelné, aby zaznamenal obrovský úspěch krám, který by na Ludgate Hill prodával čínská mučidla.

Mějme jasně na zřeteli, že to tu připomínám jen proto, abych vyjasnil náš primární problém. Netvrdím teď, a si nebudu tvrdit nikdy, že by se stroje ukázaly v téhle míře prakticky jedovaté. Jen v odpovědi na sto zmatených domněnek formuluji jeden konečný cíl a test. Pokud můžeme udělat lidi šťastnějšími, nezáleží na tom, jestli způsobíme, že budou chudší, nezáleží na tom, že způsobíme, že budou méně produktivní, že budou méně pokrokoví v tom smyslu, že budou měnit svůj život, aniž by se jim proto čím dál víc líbil. My, kteří patříme k této škole myšlení, můžeme a nemusíme dostat, co chceme, ale je zapotřebí aspoň to, abychom věděli, čeho chceme dosáhnout. A ti, kteří jsou označováni za praktické lidi, tohle nikdy neví. Pokud stroje brání štěstí, pak je marné člověku, který se pokouší lidi udělat šťastnými stejně marné říkat, že přehlídí Arkwrightovy talenty, jako je marné říkat člověku, který se snaží lidi polidštit, že přehlídí Neronův vkus.

Právě ti, kdo mají dost jasnozřivosti k tomu, aby si představili okamžitou zkázu a zmizení strojů, mají nejspíš až příliš zdravého rozumu na to, aby je ihned zničili. Dostat vztek, nebo se zbláznit a roztřískat stroje je víceméně zdravé a lidské postižení, jak tomu bylo u ludditů. Byla ale opravdu způsobená ignorancí ludditů a to ve smyslu velmi odlišném od toho, o kterém s opovržením mluví industriální ekonomové. Byla to slepá vzpoura jako proti nějakému dávnému a strašnému drakovi, do které se pustili lidé, kteří byli příliš nevědomí a neznalí, než aby

věděli, jak umělý a dokonce dočasný to byl nástroj, nebo kde bylo skutečných tyranů, kteří jím vládli. Skutečná odpověď na nynější problém mechanizace je jiného druhu a já k ní přejdu, jen co vysvětlím jediné metody úsudku, podle nichž jej lze posuzovat. A protože jsem začal ze správného konce, jímž je nejvyšší duchovní standard, podle nějž má být člověk nebo stroj posuzován, začnu nyní z druhého konce, možná bych měl říct ze špatného konce. Bude ale asi zdvořilejší k našim praktickým přátelům, když řeknu, že je to konec pracovní.

Jsem-li tázán, co co bych se strojem udělal teď hned, pak nemám pochyb o jakémsi praktickém programu, který by měl předcházet možné duchovní revoluci mnohem širšího druhu. Nakolik se není možné o stroje dělit, chtěl bych, aby byly ve sdíleném vlastnictví, tedy že by se vlastníci dělili o jejich zaměření i o zisk. Když ale říkám „sdílené“ myslím to v moderním obchodním smyslu „podílů“, tedy podílů akciových. Myslí tedy něco rozdělovaného, ne jen cosi daného dohromady. Naši obchodní přátelé spěšně vystoupí vpřed, aby nám řekli, že je to celé nemožné a očividně si přitom neuvědomují, že tato část podnikání už existuje. Parní stroj nemůžete rozdělit v tom smyslu, že byste jednomu akcionáři dali jedno kolo, aby si ho, držíce ho v náručí, odnesl domů. Ale ovšemže můžete a taky to už děláte rozdělovat vlastnictví a zisk z parního stroje a rozděluje je v podobě soukromého vlastnictví. Jen ho nerozděluje dostatečně nebo ne správným lidem, nebo lidem, kteří ho opravdu potřebují a opravdu by s ním pracovali. Nu schémat tohoto normálního a obecného charakteru je mnoho a já bych dal přednost prakticky kterémukoliv z nich před současnou koncentrací představovanou kapitalismem či slibovanou komunismem. Celkem vzato, bych já sám dal přednost tomu, aby každý takový nutný stroj vlastnil malý místní cech na základě principu sdílení či spíše rozdělování zisku: ale skutečného sídlení a skutečného rozdělování zisku, jež nutno nezaměňovat s kapitalistickým patronátem.

Pokud jde o poslední věc, bude snad dobré, když letmo zmíním, že to, co říkám o problému sdílení zisku je v tom ohledu souběžné s tím, co říkám také o problému emigrace. Skutečný problém s tím, abychom začali správným způsobem, je ten, že se příliš často začínalo způsobem špatným a zejména ve špatném duchu. Proti sdílení zisku existují v dnešní průmyslové demokracii jisté předsudky, zrovna tak, jako existují jisté předsudky proti emigraci. V obou případech je to kvůli typu a zejména tónu těchto návrhů. Naprosto chápu odboráře, kteří nemají rádi jistý druh přehlíživých kapitalistických ústupků, ani ducha, který dává každému člověku jeho místo na slunci, které se ukáže být místem v Port Sunlight. Podobně docela chápu pana Kirkwooda, že nese s odporem, když mu sir Alfred Mond drží přednášku o emigraci a dojde až k tvrzení, že „Skoti opustí Skotsko, až z Anglie odejdou němečtí Židé.“ Myslí ovšem, že by bylo možné mít rovnostářštější emigraci se skutečnou politikou samosprávy pro chudé, jíž by pan Kirkwood mohl být nakloněn. Sám mám za to, že sdílení zisku, které začne na lidovém konci a ustavilo nejprve vlastnictví cechu a ne jen pouhou svévoli zaměstnavatele nemůže odporovat žádnému skutečnému odborářskému principu. Pro tuto chvíli, ovšem říkám jen tolik, že lze něco udělat s tím, co máme nejbližší, nehledě na náš obecný ideál o postavení mechanizace v ideálním sociálním státu. Chápu, co se rozumí tvrzením, že ideál je v obou případech založen na špatných idejích. Nechápu ale, co chtějí naši kritici říct, když tvrdí, že je nemožné dělit podíly a zisky ze stroje mezi konkrétní jedince. Kterýkoliv zdravý člověk v kterékoliv historické epoše by takový projekt považoval za mnohem praktičtější než mléčný trust.

II. Romantika mechanisace

Opakovaně jsem čtenáře žádal, aby měl na paměti, že se můj obecný pohled na naši potenciální budoucnost dělí na dvě části. Za prvé je tu politika obracení nebo i jen odporu proti moderní tendenci k monopolu a koncentraci kapitálu. Poznamenejme, že politika je to proto, že je to směr, pokud se jím v jakémkoliv míře vydáme. Je věru pravda, že v jednom smyslu ten, kdo není s námi, je proti nám, protože pokud nenarazí ona tendence na odpor, zvítězí. V jiném smyslu je ale s námi, kdokoliv jí v jakémkoliv smyslu vzdoruje, i tehdy, pokud by v jejím obracení nezašel tak daleko jako my. Tím, že se vůbec pokouší zvrátit koncentraci, nám pomáhá dělat něco, co dosud nikdo nedělal. Sám se postaví proti trendu doby, přinejmenším poslední doby. A stejným směrem jako my a ne současným a opačným směrem může pracovat i člověk se stávající a možná protikladnou mechanisací. I pokud budeme zůstávat průmysloví, můžeme se přičiňovat o průmyslové rozdělování a ustupovat od průmyslového monopolu. I když bydlíme v městských domech, mohou to být domy, které vlastníme. I když jsme národem kramářů, můžeme se snažit, aby ty krámy byly naše vlastní. I když jsem dílnou světa, můžeme se snažit, abychom pracovali našimi vlastními nástroji. I když je naše město celé polepené reklamami, může být polepeno rozmanitými reklamami. Pokud je známkou celé naší společnosti ochranná obchodní známka, nemusí to být jedna jediná známka. Existuje zkrátka naprosto udržitelná a praktikovatelná politika vzdoru proti podnikatelskému monopolu dokonce i v podnikatelském státu. A tvrdím, že nás v tom mám podpořit velmi mnoho lidí, kteří třeba nesouhlasí s naším konečným ideálem státu, který podnikatelský nebude — nebo spíš nebude podnikatelský

zcela. Nemůžeme Anglii vyzvat jako stát rolníků, tak jak je rolnickým státem třeba Francie nebo Srbsko. Můžeme ale vyzvat Anglii, která bývala národem kramářů, aby ze sebe nenechala udělat jeden velký yankeeský obchodní dům.

Proto jsem zde na začátku své rozpravy o mechanisaci poukázal, že za prvé jsme vposledku svobodni stroje zničit a za druhé, že je v bezprostředním smyslu možné rozdělit jejich vlastnictví. A sám bych řekl, že dokonce i ve zdravém státě může být nějaké vlastnictví mechanizace k rozdělení. Když jsme ale dospěli k tomuto širšímu testu, musíme povědět něco o definici strojů, ba i o ideálu mechanisace. Nuž, mám mnoho pochopení pro to, co bych mohl označit za sentimentální obhajobu mechanisace. Ze všech lidí, kteří nás zahrnují výčitkami, se nejvíc líbil inženýr, který řekl: „Ale já mám stroje rád — zrovna tak, jak vy máte rád mythologii. Proč bych měl o své hračky přijít já a vy ne?“ A ze všech různých postav se kterými jsem se setkal, začnu tímhle. Na předchozí stránce jsem řekl, že souhlasím s panem Pentym, že by bylo lidským právem zcela stroje opustit. Zde dodám, že se s panem Pentym neshodnu v tom, že bych o mechanisaci uvažoval jako o magii — jako o pouhé zlovolné moci či zdroji zel. Jestli budu strojem zatracen nebo zachráněn, to mi přijde obojí stejně materialistické. Přijde mi stejně modloslužebné se strojům klanět i se jim rouhat. Ale i pokud bychom předpokládali, že se z nich někdo těší imaginativně a v jistém smyslu mysticky, aniž by se jim přitom klaněl a uctíval je, věc pořád stojí tak, jak jsme ji formulovali.

Nikdo by se do věku strojů nehodil méně, než ten, kdo stroje doopravdy obdivuje. Moderní systém předpokládá lidi, kteří budou mechanismy brát mechanicky, ne lidi, kteří je budou brát mysticky. Dal by se napsat veselý příběh o vědci, který si skutečně vážil vědeckých pohádek a který zjistil, že ve vědecké civilizaci překáží víc, než kdyby ji opožďoval vyprávěním dětských pohádek. Představme si, že pokaždé, když by šel k telefonu (cestou se třikrát poklonil svatyni odtělesněného orákula a mumlal přitom nějaké příslušné formule jako třeba *vox et praeterea nihil*) by se měl chovat tak, jako kdyby si významu toho nástroje skutečně vážil. Představme si, že by měl upadnout do rozechvělé extáze po zaslechnutí vzdáleného hlasu neznámé mladé ženy na ústředně v dalekém městě, že by prodléval ve skutečném úžasu nad letmým vzdušným setkáním s lidským duchem, s nímž by se na zemi nikdy nesetkal, pustil se do spekulací o jejím životě a osobnosti, tak skutečné a přece mu tak vzdálené, zastavil se, aby jí položil pár osobních otázek, které by jen zdůraznily její lidskou cizost, vyptával se jí, zda také nemá dojem jakéhosi divného psychického tete-a-tete, které v okamžiku vzniká a zaniká, byl zvědavý, zda také myslela na ty nepředstavitelné míle údolí a lesů ležících mezi hýbajícími se ústy a naslouchajícím uchem — představme si zkrátka, že by tohle všechno měl říct slečně na ústředně, která ho chce zrovna spojit na 666 Upper Tooting. Pocit „Krásná věc, tenhle telefon“ by vyjadřoval skutečně a pravdivě a na rozdíl od tisíců lidí, kteří to říkají, by to i myslel vážně. On by skutečně a vážně ospravedlňoval velké vědecké vynálezy a vzdával čest velkým vědeckým vynálezčům. Byl by skutečně řádným synem vědeckého věku. A přece se bojím, že je možné, že by byl ve vědeckém věku nepochopen a dokonce strádal nedostatkem porozumění. Obávám se, že by v praxi byl protivníkem všeho toho, co by toužil zastávat. Byl by horším nepřítelem mechanisace než nejhorší luddita rozbíjející stroje. Práci telefonní ústředny by blokoval velebením požehnaní telefonu víc, než kdyby si jako normálnější a tradičnější básník sedl a všem těm spěchajícím podnikatelům kolem vyprávěl o krásě kvítka u cesty. S každým jiným dobrodružstvím nešťastného obdivovatele by to bylo stejné. Kdyby filosof, kterého poprvé vzali na vyjížďku motorovým vozem, upadl do takového nadšení pro ten div, že by se pevně rozhodl na místě porozumět celému mechanismu, je pravděpodobné, že by se do svého cíle dostal rychleji, kdyby šel pěšky. Kdyby ve svém prostém zápalu a nadšení trval na tom, že vůz rovnou na ulici rozebere do poslední součástky, aby se mohl těšit z nejnítěrnějších tajemství jeho struktury, mohl by dokonce pozbyt oblíbenosti u taxikáře nebo řidiče. Všichni známe kupříkladu děti, které opravdu chtějí, aby se právě takhle točila kola. Ale i když je tenhle přístup může přivést nejbližší nebeskému království, nevede je nutně blíž konci jejich cesty. Obdivují vozy, ale nevozí se jimi — tedy nutně se nehýbají. Neslouží účelu, ke kterému má ježdění motorovými vozy být určeno. Tenhle rozpor nyní prakticky skončil ucpanou silnicí a jakýmsi stojatým stavem ducha, v němž je jaksi méně uznání pro úžas nad podivuhodnými vynálezy člověka, než kdyby se básník omezil na to, že by si vyrobil šestákovou písťalku (na níž se píská v lesích Arkádie) nebo dítě, kdyby si vystačilo s tím, že by si vyrobilo luk nebo katapult na hraní. Dítě se doopravdy raduje krásným štěstím pokaždé, když vypustí z luku šíp, který vylétne. Není vůbec jisté, že obchodník se kochá krásným štěstím pokaždé, když odešle telegram. Už samo jméno telegramu je báseň, ještě magičtější než šíp, protože se jím míní šipka a to šipka, která píše

Now we have all known children, for instance, who did really in this fashion want to see wheels go round. But though their attitude may bring them nearest to the kingdom of heaven, it does not necessarily bring them nearer to the end of the journey. They are admiring motors; but they are not motoring—that is, they are not necessarily moving. They are not serving that purpose which motoring was meant to serve. Now as a matter of fact this

contradiction has ended in a congestion; and a sort of stagnant state of the spirit in which there is rather less real appreciation of the marvels of man's invention than if the poet confined himself to making a penny whistle (on which to pipe in the woods of Arcady) or the child confined himself to making a toy bow or a catapult. The child really is happy with a beautiful happiness every time he lets fly an arrow. It is by no means certain that the business man is happy with a beautiful happiness every time he sends off a telegram. The very name of a telegram is a poem, even more magical than the arrow; for it means a dart, and a dart that writes. Think what the child would feel if he could shoot a pencil-arrow that drew a picture at the other end of the valley or the long street. Yet the business man but seldom dances and claps his hands for joy, at the thought of this, whenever he sends a telegram.

A to má značný význam pro skutečnou kritiku moderní mechanické civilizace. Její stoupenci nám vždy tvrdí o jejích úžasných vynálezech a dokazují, že jak úžasná to jsou vylepšení. Je ale velmi pochybné, zda je skutečně považují za vylepšení. Stokrát jsem kupříkladu slyšel, že sklo je výborným příkladem toho, jak se něco stalo pro všechny něčím užitečným. „Jen se podívejte na skla v oknech,“ říkají, „ze kterých se stala holá nutnost, i když to býval kdysi i přepych.“ A já se vždy cítím připraven odpovědět: „Ano a pro lidi jako jste vy, by bylo vždy lepší, kdyby to byl pořad ještě přepych, pokud by vás to přimělo podívat se na sklo a ne skrz sklo. Zamysleli jste se vůbec někdy nad tím, jak úžasná věc je ta neviditelná vrstva mezi vámi a ptáky a větrem. Představili jste si ji někdy jako ve vzduchu visící vodu nebo zploštělém diamantu, který je příliš průzračný na to, aby ho bylo možné ocenit? Uvažovali jste někdy vůbec o oknu jako o otvoru, který se náhle otevřel ve zdi? A pokud ne, k čemu je vám sklo dobré?“ Možná trochu přeháním v zápalu chvíle, ale je pravda, že v těchto věcech vynalézavost doopravdy předbíhá představivost. Lidstvo nevydobylo ze svých vynálezů vše, co je v nich dobrého, a tím, že vymýšlí vynálezů víc a víc, nechává svou schopnost štěstí dál a dál za sebou.

Už jsem v dřívější části téhle meditace podotkl, že mechanisace není nutně zlá a že ji někteří hodnotili ve správném duchu, ale že většina z těch, kdo s ní museli pracovat, neměla nikdy ani šanci ji hodnotit. Básník se může z hodin těšit zrovna tak, jako dítě z hrací skříňky. Ale konkrétní úředník, který se dívá na konkrétní hodiny, aby se podíval, jestli přišel právě včas, aby nasedl do vlaku do města, nemá z mechanisace o nic větší potěšení než z hudby. Dalo by se něco říct ve prospěch mechanických hraček, ale moderní společnost je mechanismus a ne hračka. Dítě je skutečně dobrou zkouškou v těchto věcech a ukazuje jak fakt, že na strojích je něco zajímavého, tak skutečnost, že nám mechanisace sama o sobě obyčejně brání, abychom zájem projevíli. Je skoro příslovečené, že každý malý kluk chce být strojvůdcem. Ale mechanisace neznásobila počet strojvůdců, aby všem malým hochům umožnila, aby se strojvůdci stali. Nedala každému malému klukovi skutečnou lokomotivu, jako mu jeho rodina může dát lokomotivu na hraní. Železnice nemůže mít na populaci takový účinek, že by dala vzniknout populaci strojvůdců. Může dát vzniknout jen populaci cestujících a to cestujících, kteří se poněkud příliš podobají zavazadlům. Jinak řečeno, na visionáře, nebo případného strojvůdce má jen ten vliv, že ho posadí do vlaku, kde nemůže vidět lokomotivu, namísto aby ho postavila ven, kde ji vidět může. A i když v životě doroste k největším a nejslavnějším úspěchům a bude šidit vdovy a sirotky, až bude moci cestovat zvlášť vyhrazeným vagonem první třídou a bude mít stálou vstupenku na Mezinárodní kongres kosmopolitního světového míru pro ty, kdo tahají za nitky, už nikdy ho možná cestou vlakem nepotěší, vlak už ani nikdy neuvidí tak, jak vlaky vídal, když stál jako otrhané mrně a divoce mával z travnaté meze projíždějícímu skotskému expresu.

Podobenství můžeme přenést od strojvůdců k inženýrům. Je možné, že se strojvůdce skotského expresu řítí kupředu zběsilou rychlostí kvůli tomu, že jeho srdce je jeho srdce je na skotské Vysočině a ne tady, že hranice nechává za sebou s odmítavým gestem a Grampians před sebou nadšeně zdraví. A ať už je pravda, že strojvůdcovo srdce je na Vysočině nebo ne, někdy je pravda, že klukovo srdce je v lokomotivě. Rozhodně ale není pravda, že by se pasažéři jako celek, cestující za lokomotivami jako celkem, těšili z rychlosti jako celku i když ji mohou schvalovat v negativním smyslu. Chci tím říct, že chtějí cestovat rychle, ne že je rychlé cestování příjemné, ale protože je nepříjemné. Chtějí to mít rychle za sebou, ne proto, že by je jízda za lokomotivou přiváděla k vytržení, ale protože je ve vagonu nuda. Stejně tak musíme mít na mysli, když posuzujeme radosti inženýrství, že na tisíce nudou otrávených obětí inženýrství připadá jen jeden nadšený inženýr. Diskuse, která svého času zuřila mezi panem Pentym a dalšími hrozila jednu dobu tím, že se změní v boj mezi inženýry a architekty. Když po nás ale inženýr chce, abychom zapomněli na všechnu monotónnost a materialismus mechanického věku protože v jeho vědě je cosi z umělecké inspirace, pak architekt může mít docela dobře pohotově odpověď. Je to totiž něco velmi podobného, jako kdyby architekti nikdy nestavěli nic než věznice a blázince. Je to, jako kdyby nám hrdě a s veškerým poetickým a vášnivým nadšením tvrdili, že oni už postavili věž tak vysoké, že by na nich bylo možné oběsit Hamana, nebo že vykopali kobky tak neproniknutelné, že by v nich zemřel hladý i Ungolino.

Jak už jsem vysvětlil, nenavrhuji nic v tom, co někteří označují za praktický způsob, ale spíš by se tomu mělo říkat bezprostřední postup, vyjma lepšího rozdělení vlastnictví těch strojů, které budou skutečně uznány za nezbytné. Když ale přejdeme k větší otázce mechanisace ve společnosti fundamentálně odlišného druhu, spravované podle naší filosofie a náboženství, pak toho lze říct mnohem víc. Nejlépe a nejstručněji to lze říct tak, že místo aby byl stroj obrem, vedle kterého je člověk trpaslík musíme proporce obrátit aspoň tak, aby člověk byl obr, vedle kterého bude stroj hračkou. Pokud se taková idea naplní, nemáme důvod popírat, že to může být legitimní a velmi osvěžující hračka. V tom smyslu by pak nezáleželo na tom, že každé dítě by bylo strojevůdce nebo (ještě lépe) každý strojevůdce dítětem. Ale ti, kdo si vždy utahovali z naší nepraktičnosti, by aspoň uznali, že tohle není praktické.

Proto jsem se pokusil postavit se férově na místo nadšence, což bychom měli dělat vždy, když posuzujeme nadšení. A myslím, že se shodneme, že i po experimentu zůstane skutečný rozdíl mezi nadšením inženýra a starším nadšením faktem zdravého rozumu. I když připustíme, že člověk, který projektuje lokomotivu, je právě tak originální jako člověk, který tesá sochu, je tu bezprostřední a ohromný rozdíl v tom, jak působí dílo, které vytvořili. Originální socha je radostí pro sochaře, ale do jisté míry (pokud není příliš originální) je radostí i pro lidi, kteří ji vidí. Nebo alespoň v každém případě má být potěšením pro další lidi, kteří ji uvidí, jinak by nedávalo smysl ji ukazovat. I když ale může mít z lokomotivy velkou radost inženýr a dalším lidem může být k velkému užitku, není pro ně ale, ani s tím nebyla stavěna, velkou radostí. Není to ani nedostatečným vzděláním, jak by někteří sochaři mohli tvrdit v případě umění. Jde tu o samou povahu mechanisace, která jakmile je sestavena a spuštěna, pozůstává z opakování bez variací a překvapení. V údech sochy může člověk zahlédnout něco, co ještě nikdy neviděl, může se mu zdát, že se rozmachují nebo mávají jako nikdy předtím, ale týž člověk by byl nejen šokován, ale i vyděšen, kdyby se kola parní lokomotivy začala chovat jako nikdy předtím. To, že jsou stroje inspirací pro vynálezce, ale pouhou jednotvárností pro spotřebitele tedy můžeme považovat za jejich podstatnou a ne jen nahodilou vlastnost.

I tak se mi ale zdá, že v ideálním stavu by byl inženýr výjimkou, právě tak jako je výjimkou záliba ve strojích. Nyní jsou stroje a inženýři pravidlem, které vládne drtivou a utiskující silou. Neživotnost, již stroje vtiskují masám je nekonečně větším, a mnohem očividnějším faktem, než individuální zájem jedince, který stroje staví. Když jsme došli ve výkladu až sem, můžeme docela dobře srovnávat s tím, co můžeme nazvat praktickým aspektem problému mechanizace. Zdá se mi přitom zřejmé, že tak jak existuje, dospěla dnes mechanizace právě tak daleko mimo svou praktickou sféru jako svou sféru imaginativní. Celá průmyslová společnost je založena na myšlence, že nejrychlejší a nejlevnější je vozit uhlí do Newcastleu i kdyby jen proto, aby se pak z Newcastleu vozilo dál. Je založena na myšlence, že rychlá a pravidelná doprava a přeprava, stálá výměna zboží a neustálá komunikace mezi vzdálenými místy je ze všeho nejpříjemnější a nejekonomičtější. Není však pravda, že pro člověka, který zrovna utrhl jablko ze stromu je nejrychlejší a nejlevnější poslat je v zásilce jablek bleskem na druhý konec Anglie. Pro člověka, který právě utrhl ovoce z větve je nejjednodušší a nejlevnější vložit plod do úst. Kdo nevyhazuje žádné peníze za cestování vlakem, jedná nejúsporněji. Kdo je příliš výkonný na to, aby se zdržoval s nějakou organizací, je absolutním vzorem výkonnosti. A třebaže je takový člověk samozřejmě krajností a ideálním případem zjednodušení, důvod pro zjednodušení stojí stejně pevně a hmatatelně jako ovocný strom. Nakolik lidé mohou produkovat své vlastní zboží přímo na místě, šetří společnosti ohromné výdaje, které jsou často ve značném nepoměru k výtěžku. Nakolik dokážeme ustavit značný poměr prostých a soběstačných lidí ulevujeme tlaku na to, co je často plýtvavý i obtěžující proces. A když to vezmeme jako obecný nárys reformy, pak se zdá, že je pravda, že prostší život ve větších oblastech komunity může vést k tomu, že mechanisace bude více či méně výjimečnou věcí, právě tak jako může být výjimečný člověk, který do ní vloží svou duši.

Tento názor má své problémy, ale pro tuto chvíli mohu pro ilustraci použít paralelu s konkrétním druhem moderního inženýrství, které moderní lidé tak rádi odsuzují. Často zapominají, že většina jejich chvály vědeckých nástrojů se nejvýrazněji vztahuje na vědecké zbraně. Máme-li mít tolik soucitu pro nešťastného génia, který zrovna vymyslel galvanometr, co pak s tím geniálním nešťastníkem, který zrovna vynalezl novou pušku? Jestliže je tu nějaká skutečná imaginativní inspirace v konstruování lokomotivy, není něco zajímavého pro představivost ve stavbě ponorky? A přece by mnozí moderní obdivovatelé vědy velmi chtěli tyhle stroje vůbec zrušit a to i jedním dechem s tím, když nám tvrdí, že stroje vůbec zrušit nemůžeme. Jelikož věřím v právo státu na sebeobranu, všechny bych je nerušil. Myslím ale, že by nám mohly naznačit, jak s výjimečnými věcmi zacházet výjimečně. Nechám prozatím pokrokáře, aby se vysmívali mému absurdnímu nápadu na omezení mechanisace a půjdu na schůzi požadující omezení zbrojení.

III. Otrok na dovolené

Občas jsem říkal, že industrialismus amerického typu, se svou mechnisací a strojovým spěchem, bude jednoho dne uchováván jako skutečný americký model, tím chci říct, že bude uchováván stejně jako indiánské rezervace. Tak jak necháváme divochům kus lesa, aby měli kde lovit a rybařit, tak může vyšší civilizace oblast továren pro ty, kdo jsou pořád ještě v takovém stadiu intelektuálního dětství, že chtějí opravdu vidět, jak se kola točí. A tak jak, předpokládám, mohou rudí Indiáni pořád vykládat své zvláštní staré legendy o rudém bohu, který kouřil dýmku, nebo rudém hrdinovi, který ukradl slunce a měsíc, tak i prostí lidé v průmyslových rezervacích se mohou dál bavit o svých Nárysech dějin a debatovat o evoluci ethiky, zatímco všude kolem nich se zralejší civilizace bude zabývat skutečnou historií a vážnou filosofií. Váhám nad tím, jestli zde mám tu fantasií opakovat, protože koneckonců mechanisace je jejich náboženstvím nebo v každém případě aspoň pověra a oni nemají rádi, když se s nimi jedná přehlíživě. Myslím ale, že by se dalo říct něco ve prospěch pro myšlenku, již je tato fantasiie může být jakýmsi symbolem, protože je to idea, že moudřejší společnost bude nakonec se stroji zacházet tak, jak zachází se zbraněmi, tedy jak s čímsi zvláštním a nebezpečným a možná čímsi, co podléhá přímější ústřední kontrole. Ať už je to ale jakkoliv pořád si myslím, že nejdivočejší fantasiie o továrníkovi drženém v šachu jako by byl pokreslený barbar mnohem příčetnější, než jsou vážně míněné vědecké alternativy, které jsou nám nyní často předkládány. Mám na mysli to, co čemu příznivci říkají stát pohodlí, kde všechno obstarávají stroje. Je jen správné něco říct o tomto návrhu ve srovnání s naším vlastním.

V praxi už víme, co se rozumí pod prázdninami ve světě mechanisace a masové výroby. Rozumí se tím, že když člověk skončí s točením kličkou, má na výběr z jistých potěšení, která se mu nabízí. Pokud chce může si přečíst noviny a se zájmem se dozvědět, že fontarabijský korunní princ přistál s úžasnou jachtou Atlantis za pozdravů shromážděného zástupu, že jistí velcí američtí milionáři provádějí velké finanční konsolidace, že moderní děvče je roztomilé stvoření, přestože (nebo kvůli tomu), že má mikádo nebo krátkou sukni a že pravé náboženství, které všichni hledáme v církvích spočívá v sympatii, společenském pokroku a sezdávání, rozvádění a pohřbívání všech bez vztahu ke přesnému významu obřadu. Pokud na druhé straně dává přednost jiným rozptýlením, může jít do kina, kde uvidí v živých barvách a pohybu jak dav zdravý fontarabijského korunního prince poté, co připlul se svou jachtou Atlantis, uvidí tam americký film o amerických milionářích doprovázený všemi jejich rozhodnými grimasami, které provázejí jejich provádění velkých finančních konsolidací a ve kterém nebude chybět okouzující a svěží hrdinka, již lze podle krátkých vlasů a krátké sukne možno rozeznat jako moderní děvče, možná tam bude i nějaký laskavý a dobrý duchovní (pokud vůbec), který v pantomimě a s pomocí několika vytištěných vět vysvětlí, že pravé náboženství pozůstává ze sociálního porozumění, pokroku a nahodilého sezdávání a pohřbívání lidí. Předpokládejme však, že by záliby našeho člověka byly vzdáleny dramatu a příbuzným uměním, možná raději čte beletrii. To pak lehko najde populární román o pochybách a obtížích dobrého a laskavého duchovního, který postupně poznává, že pravé náboženství pozůstává z pokroku a sociálního porozumění, pomáhá mu v tom moderní děvče, jejíž mikádo a krátké sukne ohlašují její lhostejnost ke všem jemným rozdílům kolem toho, kdo má být pohřben a kdo sezdán, v příběhu nejspíš nebude chybět ani nějaký americký milionář pracující na velkém finančním uspořádání, jistě tam bude jachta a nejspíš i nějaký korunní princ. Jsou tu ale ještě i další záliby obhospodařované v podmínkách moderní publicity a hledání potěšení. Je tu velká instituce rozhlasového vysílání a rekreant, který už má dost beletrie, novin a filmového dramatu bude raději naslouchat rozhlasovému pořadu, který bude obsahovat nejnovější zprávy o velkých finančních vyrovnáních prováděných americkými milionáři, velmi pravděpodobně tam zazní i malé přednášky o tom, jak si moderní děvče může zastříhnout vlasy a přistříhnout sukni a může tam také zaslechnout každý přízvuk nějakého velmi populárního kazatele zvěstujícího světu zjevení, že pravé náboženství pozůstává ze sympatie a sociálního pokroku, spíš než z dogmat a vyznání, v témže vysílání zcela jistě uslyšíme hromový aplaus, který přivítal Jeho Královskou Výsost, korunního prince fontanbrijského, když přistál se svou úžasnou jachtou Atlantis. Náš člověk tedy před sebou má tedy před sebou, pokud jde o druhy zábavy, propracovaný a dobře uspořádaný výběr.

Jenže jak se zdá dokonce i bohatá rozmanitost method a přístupů, která se před námi rozestřela, skrývá jisté tajemství a nenápadný prvek jednotvárnosti. I tady může mít člověk hledající zábavu jakýsi podivný psychologický dojem, že už něco takového viděl, slyšel nebo četl. Zdá se, že v tématech se cosi jakoby opakuje, cosi co naznačuje cosi o ztuhlém druhu mysli. Nu a já vážně pochybuji, že by to byla mysl nadřazená. Kdyby ten, kdo hledá potěšení, si sám opravdu nějaké potěšení připravil, kdyby byl donucen se bavit, místo aby se nechával bavit, jinak řečeno, kdyby se musel posadit do staré taverny a povídat si, pak velmi pochybuju o tom, že by svou konversaci omezil jen na korunního prince fontarabijského, mikáda, na to, jak bohatí jsou někteří Yaneejové a tak dále a pak, že by to samé začal znovu. Jeho zájmy sice možná budou poněkud lokálnější, ale budou živější, jeho zkušenost s lidmi osobnější, ale smíšenější, jeho záliby a nelibosti sice libovolnější, ale ne tak snadno uspokojitelné. Abychom použili přirovnání, moderní děti si musí hrát hry svých veřejných škol a brzy budu jistě muset poslouchat vychvalování

milionářů v rozhlase a v novinách. Když jsou ale děti ponechány samy sobě, vždycky si vymyslí vlastní hry, vlastní dramata, často si ve své imaginaci vytvoří celá království a státy. Jinak řečeno, vytváří, vytváří, dokud konkurence monopolů to, co tvoří, nezničí. Když se kluk, který si hraje na lupiče, dozví o amerických banditech, nijak ho to neosvobodí, ale naopak zmrazí, protože jsou všichni stejní, podle jednoho vzoru, který je navíc méně barvitý, než ten jeho vlastní. Takový kluk je psychologicky podtržen, prodán pod cenou, vyhozen, zamrazen, zaplaven a utopen a zničen, není ale emancipován.

Vynálezy zničily vynalézavost. Velké moderní stroje se podobají velkým kanónům, které ovládají a zastrašují celé oblasti země a v jejich dostřelu si nic netroufá zvednout hlavu. Na čtverečním metru lidstva je víc vynalézavosti, než se kdy může objevit pod tímhle monopolistickým terorem. Myšlení lidí se příliš nepodobá jejich motorovým vozům, jejich raním novinám, ani mechanisovaným továrnám, které vyrábí jejich oděvy a klobouky. Jinak řečeno, nedostáváme, co je v lidech nejlepšího. Rozhodně nedostáváme, co je v nich nejindividuálnějšího a nejzajímavějšího. A je pochybné, zda to kdy dostaneme, dokud se nezbavíme toho ohlušujícího burácení megafonů, v němž zanikají jejich hlasy, té smrtící záře světel lamp, v nichž se ztrácejí barvy jejich tváří, toho dorážejícího řevu banalit, který ochromuje a zastavuje jejich mysl. Tohle všechno vyrůstající myšlenky zabíjí zrovna tak, jako velký bílý paprsek smrti zabíjí vyrůstající rostliny. Když mi proto lidi tvrdí, že pokud z velké části Anglie uděláme soběstačný venkov, uděláme z něj oblast nevědomé tuposti, pak s nimi nesouhlasím a myslím, že nerozumí ani alternativě ani problému. Nikdo ani v normálních časech nechce, aby všichni lidé byli venkovany, je docela dobře možné, že někteří z těch nejinteligentnějších by se do měst vydali i v normálních časech. Tvrdím ale, že i v těch dobách jsou města nepřáteli inteligence a tvrdím, že samotní venkované budou mít víc rozmanitosti a živosti, než tahle města podněcují. Tvrdím, že lidské mysl se začnou hýbat a růst jen pokud vypneme ten nepřírozený hluk a světlo. Zrovna tak jak dlažební kameny klademe na různé půdy bez toho, abychom přemýšleli o tom, jaké rozmanité polní plodiny by na ní mohly růst, tak rozhazujeme programy banalitní plutokracie mezi duše, které Bůh stvořil rozmanité a kterým prostší společnosti daly svobodu.

Pokud se mechanisací, která šetří práci a množí pohodlí, rozumí mechanisace, která nyní dosahuje toho, čemu se říká hromadná výroba, pak v tom pohodlí nemohu vidět žádnou zásadní hodnotu, protože v něm není svobody. Člověk může pracovat je hodinu se svými strojově vyrobenými nástroji a pak běžet a třiačtyřicet hodin si hrát se svými strojově vyrobenými hračkami. Vše s čím zachází, musí pocházet z obrovského stroje, se kterým zacházet nemůže. Vše musí pocházet z čehosi, čemu podle současné kapitalistické fráze může jen propůjčit sílu svých paží. Nu, a protože se to vztahuje na intelektuální a umělecké hračky právě tak, jako na hračky toliko materiální, tak se mi zdá, že ho stroj bude ovládat mnohem více času, než bude jeho ruka otáčet jeho pákou. Mechanický kolektivist na to odpoví, že i když stroj dává práci jen pár lidem, jídlo může dát lidem mnoha. Jenže jim jídlo může poskytnout jen operací, kterou ovládá jen pár lidí. Dokonce, i kdybychom předpokládali, že by nějakou práci, rozdělenou na malé části, dostalo hodně lidí, muselo by systém jejich rotace řídit několik málo zodpovědných a nějaká pevně stanovená autorita by musela rozdělovat právě tak práci jako jídlo. Jinak řečeno, představení by zcela rozhodně byli představení trvalí. My všichni ostatní můžeme být v jistém smyslu přechodní či příležitostní nadřízení. Zůstává však obecná povaha systému a ať už se podobá čemukoliv, nic ho nemůže připodobnit populaci, která se stará o svých pár políček, nebo se věnuje tvořivým řemeslům ve svých vlastních dílničkách. Člověk, který nám pomohl vyrobit konkrétní strojem vyrobený díl, mohl opravdu ustát v práci v tom smyslu, že přestal otáčet konkrétním kolem. Mohl mít příležitost dělat si, co se mu zachtělo do té míry, že si mohl vybrat, co se mu zachtělo z toho, čeho se zachtělo systému produkovat. Měl možnost volby v tom smyslu, že si mohl vybrat mezi jednou věcí, kterou systém vyrábí a jinou věcí, kterou systém vyrábí. Mohl si vybrat, jestli své volné hodiny stráví vsedě na strojově vyráběné židli, nebo ležíc strojově vyráběné posteli, nebo zda se bude houpat ve strojově vyráběné síti nebo hopsáním na strojově vyráběné trampolíně. Nebude ale ve stejném postavení, jako člověk, který si vyřeže vlastního houpacího koně ze svého vlastního dřeva, nebo si vymyslí svého vlastního koníčka podle své vlastní vůle. To totiž zavádí jiný princip či účel, o kterém nemáme žádnou záruku, že bychom mohli předpokládat, že bude koexistovat s principem či záměrem využít všechno dřevo k tomu, aby se ušetřila práce nebo zjednodušit všechny vůle tak, aby se ušetřilo na pohodlí. Pokud je naším ideálem vyrábět věci jak to jde nejrychleji a nejjednodušeji, pak se současně nesmíme snažit je produkovat co nejrychleji. Považuji za nejpravděpodobnější, že výsledkem šetření námahy a práce pomocí strojů bude to, co nyní, jen ve větším, totiž omezení typu produkováných věcí, standardizace.

Nu je možné, že někteří z těch, kdo podporují stát pohodlí, mají vymyšlený nějaký systém rozdělované mechanisace, který by opravdu každého člověka učinil pánem svého stroje, a v tom případě bych souhlasil, že tu máme jiný problém a že jeho velká část je vyřešena. Zůstává tu pořád otázka, zda člověk se svobodnou duší bude chtít používat stroj na tři čtvrtiny věcí, na které se používá nyní. Jinak řečeno, zůstane tu celý problém řemeslníka

jako tvůrce. Ovšem souhlasil bych, že pokud malý člověk zjistí, že jeho malá mechanická dílna pomáhá uchování jeho malého majetku, pak by to byl velmi vážný nárok. Je ale důležité jasně říct, že pokud bude mechanik dostávat dovolenou tak mechanicky jako dosud a jen s těmi mechanicky nabízenými alternativami, které má dosud, pak myslím, že dokonce i jeho otročení v práci bude lehčí, když je srovnáme s drtivou otročinou jeho volného času.

IV. Svobodný člověk a fordka / IV. The Free Man and the Ford Car

Nejsem fanatik a taky si myslím, že stroje mohou být notně užitečné ke zničení mechanisace. Velkoryse jim přiznávám význačnou roli v likvidaci všeho, co představují. Ovšem vyjádřit pravdu v těchto pojmech znamená mluvit o vzdáleném závěru naší pomalé a rozumné revoluce. V naší nynější bezprostřední situaci lze tutěž pravdu formulovat uměřenějším způsobem. Ke všem typickým věcem naší doby musíme přistupovat s racionální dobrou vůlí. Mechanisace není špatná, je jen absurdní. Možná bychom měli říct, že je jen dětinská, a že ji dítě může pochopit ve správném duchu. Pokud tedy zjistím, že nám některé stroje dovolují uniknout z pekla mechanisace, pak se můžeme dopustit hříchu, může jen vypadat hodně pitomě, třeba jako dragoun, který se ke svému regimentu vrátí na starém bicyklu. Podstatné je uvědomit se, že na současné posici je něco absurdního, něco bláznivějšího než Utopie. Budu zde kupříkladu mít příležitost zaznamenat návrh na centralisovanou elektřinu a její používání můžeme obhajovat, pokud a dokud chápeme, v čem je vtip. Ve skutečnosti ale nechápeme ani vtip vodovodních potrubí a vodárenské společnosti. Je téměř až moc široce komické, že něco tak nezbytného pro život jako je voda, se k nám dostává čerpáním, nikdo neví odkud, nikdo neví kým, někdy z míst skoro sto mil vzdálených. Je to skoro stejně legrační, jako kdyby k nám byl na mílovou vzdálenost čerpán vzduch a my všichni chodili po světě jako potápěči po mořském dně. Jediný rozumný člověk, je venkovský rolník se svou vlastní studnou. My ale máme před sebou velmi dlouhou cestu, než začneme myslet na to, že bychom mohli být rozumní.

Máme nyní některé příklady centralisace, jejíž důsledky by mohly napomáhat decentralisaci. O jednom očividném příkladu se nedávno diskutovalo v souvislosti se společnou výrobou elektřiny. Myslím, že kdyby bylo možné snížit ceny elektřiny, velmi by to prospělo vyhlídkám velkého počtu malých nezávislých provozoven, zejména výrobních. Současné není pochyb o tom, že taková závislost na nezbytné energii z centrální elektrárny je skutečnou závislostí a proto také vadou jakéhokoliv projektu úplné nezávislosti. Dokážu si představit, že v tomto bodě se názory jednotlivých distributistů budou značně lišit, ale pokud budu mluvit za sebe, pak jsem spíš připraven držet se uměřenější a dočasné politiky, jak jsem tu ostatně již vícekrát naznačil. Myslím, že první nezbytností je dosáhnout toho, aby jakékoliv drobné vlastnictví dosáhlo jakéhokoliv úspěchu v jakékoliv rozhodné či určující míře. A především myslím, že je zcela zásadní vytvořit zkušenost drobného vlastnictví, psychologii drobného vlastnictví, druh člověka, který bude soukromým vlastníkem. Jakmile budou lidé takového druhu existovat, rozhodnou a to způsobem velmi odlišným od moderního davu, do jaké má centrální elektrárna ovládat jejich vlastní dům, neb zda ho vůbec ovládat má. Možná přijdou i na to, jak takovou energii rozdrobit a individualisovat. V hladu po vlastnictví, obětují, pokud taková oběť bude nezbytná i pomoc vědy. Proto jsem nyní ochoten přijmout všechnu pomoc, kterou nám věda a mechanisace může dát pro vytváření vlastnictví, aniž bych těm pověřám v nejmenším ustupoval tam, kde je jen nič. Musíme ale mít na paměti rolnický ideál jako motiv a cíl, zdá se ovšem, že většina z těch, kdo nám nabízí pomoc mechanisace, si patrně vůbec neuvědomuje, co považujeme za pomoc. Dobře známé jméno bude ilustrovat jak to co se děje, tak člověka, který netuší, co se děje.

Ocitl jsem se jednoho dne ve fordce, podobné té, na kterou si vzpomínám, že mně vozila po Palestině a v níž by si (předpokládám) pan Ford s chutí zajezdil po Palestincích. V každém případě mi auto připomnělo pana Forda a ten mi zas připomněl pana Pentyho a jeho názory na rovnost a mechanickou civilizaci. Fordův vůz (pokud se dopustím jedné z těch nových myšlenek, které nám pořád nabízí noviny) je typickým produktem našeho věku. Nejlepší je na něm to, kvůli čemu je nejvíc opovrhován, totiž že je malý. Nejhorší je na něm to, kvůli čemu je vychvalován, totiž, že je standardizovaný. To, že je malý je samozřejmě terčem nekonečných amerických vtipů o tom, jak někdo chytil fordku jako mouchu a možná jako blechu. Vypadá to ale, že si nikdo ani nevšiml, že tato propagace motorismu (jakkoliv je svým motivem nebo metodou špatná) je ve skutečnosti v naprostém rozporu se všemi fatalistickými řečmi o nevyhnutelnosti slučování a koncentrace. Železnice nám upadá před očima, ptáci tak říkajíc staví hnízda na semaforech podél tratí a vlci málem vyjí v čekárnách.

A to byla železnice doopravdy společným a soustředěným druhem dopravy, podobným těm ze Utopií socialistů. Přímo před našima očima se vrací svobodný a osamělý pocestný, pravda ne vždy vybavený mošnou či muší, který ale přece jen do jisté míry obnovil svobodu králových cest po způsobu staré dobré Anglie. Není to starobylá věc, kterou takové cestování oživilo. Zatímco na Mugby Junction, přestupní stanici, jsou občerstvovny zanedbané, v Hugby-in-the-Hole otevřeli znovu své hostince. V této omezené míře je už fordka obratem ke svobodnému člověku. Pokud nemá tři akry a krávu, má velmi neadekvátní náhražku v podobě tří set mil a auta. Nemyslím tím,

že by tento vývoj uspokojoval mé theorie. Tvrdím ale, že ničí theorie jiných lidí, theorie o tom jak kolektivním věcem patří budoucnost, zatímco věci individuální patří do minulosti. Dokonce i podle toho jejich velmi zvláštního a podezřelého hlediska vědy a mašinerie jdou ve velké většině fakta proti jejich teoriím.

Přesto jsem ještě nikdy neviděl, že by se kvůli tomu dočkal pan Ford a jeho malý vůz nějaké opravdové a rozumné chvály. Často jsem samozřejmě viděl, že je chválen kvůli tomu, co se nazývá standardizace. Důvody k tomu jsou podle všeho asi následující. Když se vám s hlučným třesnutím rozbije auto kdesi vprostřed saliburských plání, je sice poměrně značně nepravděpodobné, že by se zbytky nějakého jiného rozbitého vozidla válely v troskách Stonehenge, ale kdyby tam náhodou ležely, pak je velmi dobře možné, že budou stejného vzoru a vy byste je mohli použít k opravě svého vozu. Tentyž princip platí pro osoby cestujícího motorovým vozem po Tibetu, které se těší myšlenkou, že kdyby snad náhodou stejnou cestou jel jiný motorista ze Spojených států, pak by si na znamení přátelství mohli vyměnit volanty nebo pedály brzd. Je možné, že jsem nepochopil celý jejich argument, ale obecně jde o to, že pokud se nějaká část stroje pokazí, lze ji nahradit identickým dílem. A třebaže lze tyhle argumenty dovést mnohem dál a lze je použít k vysvětlení mnoha jiných věcí, nejsem si jist, zda to není nápověda k mnoha tajemstvím naší doby. Začínám kupříkladu docela rozumět tomu, proč jsou všechny příběhy v magazínech tak moc vzájemně podobné. Je to proto, abyste, pokud v jednom železničním vagonu odložíte časopis s příběhem „Nivé oči“ mohli pokračovat v jiném časopise v témže příběhu pod názvem „Pampeliškové kadeře“. Vysvětluje se tím, proč jsou úplně stejné všechny úvodníky o budoucnosti církve, to abychom mohli začít jedním článkem v Daily Chronicle a pak ho dočíst v Daily Express. Vysvětluje to, proč všechna veřejná prohlášení vybízející nás, abychom dávali novým věcem přednost před starými, neříkají nikdy ani náhodou nic nového, jde o to, že můžeme přejít k nové trafice a přečíst si to v nových novinách. Tohle je důvod, proč se všechny americké karikatury opakují jako matematický vzorec, míní se tím, že pokud utrhne část obrázku, abychom si do něj zabalili sendviče, můžeme si utrhnout kousek jiného obrázku, a vždycky to bude pasovat. Je to taky důvod, proč všichni američtí milionáři vypadají úplně stejně, to proto, aby když nás jasný a rozhodný výraz na jedné tváři přivede k tomu, abychom řečené tváři přivodili vážnou škodu tvrdou ránou pěstí, je vždycky možné ji opravit pomocí nosů nebo čelistních kostí jiných milionářů, kteří jsou zcela stejné konstitute.

To jsou tedy výhody standardizace, ale jak se lze domnívat, já je považuji za přehnané a souhlasím s panem Pentym v jeho pochybnostech o tom, zda všechno tohle opakování opravdu odpovídá lidské přirozenosti. Ovšem páně Fordovy poznámky o vzájemné odlišnosti mezi lidmi a jeho tvrzení, že většina lidí dává přednost mechanické činnosti nebo se jen po ni hodí, vyvolaly velmi zajímavou otázku, Ze všech těchto argumentů kolem lidské rovnosti jsem měl vždy jeden dojem, který lze vyjádřit jedním malým testem, který jsem si sám vymyslel. Tahle třídění nadřazenosti a podřazenosti začnu brát vážně, až najdu člověka, který se zatřídí jako podřadný. Někdo mi jistě připomene, že pan Ford netvrdí, že je jediný, kdo se může obsluhovat stroje, sám připouští, že je pro takovou příliš svobodný, jemný a zhýčkaný, Začnu té nauce věřit, až uslyším někoho říkat: „Ale já dovedu leda tak točit volantem.“ To by bylo reálné, to bylo realistické, to by bylo vědecké. To by bylo nezávislé svědectví, které by se nedalo snadno zpochybnit. Naprosto stejné je to samozřejmě i s dalšími nadřazenostmi a upíráními lidské rovnosti, které jsou tak obzvláště charakteristické pro vědeckou dobu. Platí to stejně o lidech, kteří mluví o nadřazených a podřazených rasách. Neslyšel jsem nikdy nikoho říkat „Antropologie ukazuje, že náležím k podřadné rase“. Pokud by to řekl, mluvil by jako antropolog, takhle mluví jako člověk, a nezřídka jako hlupák. Choval jsem dlouho naději, že bych mohl jednoho dne slyšet, jak někdo na základě vědeckých principů vysvětluje svou vlastní nezpůsobilost pro jakékoliv vyšší postavení či privilegium, řka: „Svět má patřit svobodným a bojovným rasám a ne osobám toho otrockého ustrojení, kterého si můžete povšimnout u mě. Inteligentní člověk by věděl, jak formulovat své názory, ale slabost intelektu, již tak očividně trpím, činí mé názory od podívání zjevně absurdními. Existují ovšem vznešené a božské rasy — ale podívejte se na mně! Pohlédněte na mé beztvaré a čtvrtohadé rysy. Pohlédněte, pokud to snesete, na mou všední a odpudivou tvář!“ Kdybych slyšel, jak někdo vede vědecký výklad v tomhle stylu, pak bych mohl připustit, že je opravdu vědecký. Jakousi podivnou shodou okolností se to ale vždy přihodí tak, že nadřazenou je právě jeho rasa, nadřazený je právě jeho typ, a nadřazenou volbou práce je vždycky shodou okolností ta, již dává přednost on — proto jsem dospěl k závěru, že tu bude prostší vysvětlení.

Nu, pan Ford je dobrý člověk, nakolik to jde dohromady s tím, aby jeden byl dobrým milionářem. Ale už on sám může velmi dobře ilustrovat, kde je chyba jeho argumentu. Je pravděpodobně vcelku pravda, že pokud jde o konstrukci motorových vozů, je sto lidí, kteří je mohou montovat a jen jeden, který je dovede projektovat. Jenže mezi tou stovkou, kteří mohou montovat motorové vozy, je velmi pravděpodobně jeden, který umí navrhnout zahradu, další dokáže připravit šarádu, jiný vymyslí kanadský žertík nebo uštěpačný portrét pana Forda. V ničem co tu povídám samozřejmě nechci samozřejmě popírat odlišnosti v inteligenci, nebo že rovnost (věc zcela

náboženská) závisí na nějakém takovém nesmyslném popření. Myslím ovšem, že lidé jsou stejné úrovni blíž, než by kdokoliv objevil tím, že by je všechny nechal dělat jednu konkrétní úlohu na čas. Sám pan Ford je ostatně člověk vzdorující omezením. Je kupříkladu natolik neznalý historii, že když svědčil před soudem, klidně přiznal, že nikdy neslyšel o Benedictu Arnoldovi. Američan, který nikdy neslyšel o Benedictu Arnoldovi je něco jako křesťan, který nikdy neslyšel o Jidášovi Iškariotském. Je ojedinělý. Mám dojem, že pan Ford obecně naznačoval, že má dojem, že si myslel, že Benedict Arnold byl to samé co Arnold Bennett. Nejenže to tak není, ale je i omyl myslet si, že kde o bezvýznamný omyl. Kdyby v zápalu nějaké polemiky pana Arnolda Bennetta obvinil, že zradil amerického presidenta a s nepřátelskou armádou plnil na Jihu, pan Bennett by si to nemusel nechat líbit. Kdyby se pan Ford domníval, že dáma, která psala odhalení do Daily Expressu je dost stará, aby mohla být vdovou po Benedictu Arnoldovi, ani ta dáma by to nemusela jen tak přejít. Nu a není nemožné, že mezi lidmi, které pan Ford (asi docela oprávněně) považuje za vhodné jen k tomu, aby se věnovali mechanické části konstruování mechanických věcí, že tedy mezi nimi bude někdo se zálibou ve čtení každé historie, která se mu dostane do rukou a který cestou postupného a bolestivého sebevzdělávání dospěl až tak daleko, že mu rozdíl mezi Benedictem Arnoldem a Arnoldem Bennettem byl docela zřejmý. Pokud je jeho zaměstnavateli tenhle rozdíl lhostejný, pak se ho na něj samozřejmě nebude vyptávat a dotyčný člověk zůstane od pohledu pouhým kolečkem v soustrojí, nebude důvodů zjišťovat, že tohle kolečko má svá vlastní kolečka pěkně pohromadě. Každý, kdo ví něco o moderním podnikání, ví také, že je tu mnoho takových lidí, kteří zůstávají v podřízených a přehlížených postaveních proto, že jejich soukromý vkus a talenty nemají nic společného s velmi hloupým provozem, ve kterém pracují. Pokud pan Ford rozšíří své podnikání po celé sluneční soustavě a bude své vozy dodávat Marťanům a Muži na Měsíci ani o píd' ho to nepřiblíží myslí člověka, který pro něj montuje jeho stroje a přemýšlí u toho o něčem rozumnějším. Nu všechny lidské věci jsou nedokonalé, ale okolnosti, za kterých takové koníčky a druhotné talenty do jisté míry vycházejí najevo, jsou podmínkami malé nezávislosti. Rolník na venkově téměř vždy dělá bokem tak dvě tři další věci a žije se různými řemesly a tím, co se zrovna naskytne. Vesnický hokynář bude holit pocestné, vycpávat lasičky, pěstovat zeli a dělat půl tuctu podobných věcí. Bude tak ve svém životě zachovávat asi takovou rovnováhu, jako je rovnováha, která zachovává rovnováhu v jeho duši. Není to dokonalá metoda, je to ale rozumnější, než z něj udělat stroj kvůli tomu, abychom zjistili, zdalipak má duši, která by stroj překonávala.

Pokud tedy jde o bezprostřední kompromis s mechanisací, jsem nakloněn takovému závěru, že je docela správné používat stávající stroje do té míry do té míry, nakolik vyvolávají psychologii, která vede k opovržení stroji, pokud ovšem netvoří psychologii, která by je měla ve vážnosti. Fordka je výtečnou ilustrací této věci, ještě lepší než tu, kterou jsem nabídl v podobě elektřiny pro malou dílnu. Pokud vlastnictví fordky znamená radost z fordky, pak je to dostatečně melancholické a nedovede nás to o moc dál než do Tootingu či jáсотu nad tootingskou tramvají. Pokud ale vlastnictví fordky přináší radost z pole obilí nebo jetele ve svěží krajině a na čerstvém vzduchu, pak to může být počátek mnoha věcí — ba i konec mnoha věcí. Může to kupříkladu být konec vozidla a začátek venkovského příbytku. Mohli bychom tedy téměř říci, že konečným triumfem pana Forda není, když člověk sedne do jeho vozu, ale když z něj s nadšením vypadne. Nastává tehdy, když kdesi, v odlehlých a venkovských končinách, kam by se normálně nedostal, najde dokonalý klid a kombinaci plotu, stromu a louky, v jejichž přítomnosti začíná každý moderní stroj vyhlížet absurdně, ba přímo starožitně absurdně. Možná ten šťastný člověk, který právě našel místo svého pravého domova, začne s radostí svůj rozbíjet velkým kladivem a jeho železné troskám dá konečně nějaké praktické využití v jako kuchyňského náčiní nebo zahradního náradí. To je správné využití vědeckých nástrojů, protože to z nich dělá nástroje. Ten člověk použil moderní mechanisaci, aby unikl z moderní společnosti a důvody a oprávněnost takového postupu se hned samy doporučují naší myslí. Tak tomu není s našimi slabšími bratřími, kterým nestačí jen spoléhat na páně Fordův vůz, ale spoléhají i na páně Fordovo vyznání. Pokud přijmout vůz znamená také přijmout filosofii, již jsem právě kritisoval, představu, že někteří lidé se rodí k tomu, aby montovali vozy, či spíše jen jejich malé části, pak bude pro filosofa mnohem vhodnější říci upřímně, že lidi vozy nikdy vůbec nepotřebovali. Jen proto, že byl člověk poslán vlakem do exilu, potřeboval vůz k tomu, aby se vrátil domů. Jen proto, že byla všechna mechanisace použita k tomu, aby ve věcech nadělala nepořádek, může nyní být některá mechanisace po právu potřeba k tomu, aby dala věci do pořádku. Celkem ovšem uzavírám, že ji tak lze použít a své důvody jsem uvážil na předchozí stránce v oddíle Možnosti obnovy. Poukázal jsem, že náš ideál je tak rozumný a prostý, tak v souladu s dávnými a obecnými lidskými instinkty, že všude tam, kde dostane příležitost, zvýší tyhle možnosti svou vnitřní vitalitou, protože všude tam, kde je odstraněna nemoc se projeví jistá reakce směrem ke zdraví. Člověk, který použil svůj vůz, aby našel svou farmu, se bude víc zajímat o svou farmu, než o svůj vůz, rozhodně víc, než o obchod, kde kdysi vůz koupil. Ani se panu Fordovi nepovede ho vždy nalákat do obchodu zpět, i kdyby mu laskavě a jemně řekl, že není uzpůsobený k tomu, aby byl pánem své půdy, jezdil na koni a vládl dobytku, protože ho jeho nedostatečná inteligence a degenerovaný antropologický typ činí způsobilým jen pro

podřadné a mechanické činnosti. Pokud se tohle někdo (samozřejmě citlivě) pokusí říct většímu počtu větších farmářů, kteří nějaký čas žili a živili se na svých vlastních farmách se svými vlastními rodinami, pak pozná nedostatky svého přístupu.

I. Potřeba nového ducha

Než uzavřu tyto poznámky několika slovy o koloniálním aspektu demokratického rozdělování, bude dobré, když připomenu jisté poznámky tak váženého člověka jako je pan John Galsworthy. Pan Galsworthy je muž, ke kterému mám nejvřelejší úctu, protože lidská bytost, která se opravdu snaží být férová, je v dlouhých dějinách tohoto našeho veselého plemene čímsi podobným netvoru a zázraku. Až bývám někdy skoro popuzený z toho, jak jsem tak vytrvale omlouván. Dokážu si představit jen málo věcí, které by pro řádně založeného a svobodného křesťana mohly být protivnější, než představa, že pokud by se rozhodli počkat si na pana Galsworthyho za rohem, praštit ho cihlou, až by se svalil, podupat ho v těžkých botách a tak dál, pan Galsworthy by dál slabě sípal, že to je jen chyba systému, že to systém vyrobil cihly, systém cihlou praštil, systém začal nosit těžké boty a tak dále. Jako lidská bytost bych cítil touhu po troše lidské spravedlnost, po všem tom nelidském milosrdenství. Tyhle pocity ovšem neovlivňují můj další pocit, pocit jakéhosi nadšení, pro něco, co lze označit jen jako krásu v tak uvážlivé studii jako je třeba Bílá opice. Jakmile přestane být tenhle odstup aplikován na posuzování jednotlivého člověka a vztáhne se na celé lidstvo, začne mít jakousi nepřírozenou příchuť. A v posledních politických prohlášeních pana Galsworthyho ten odstup dosahuje až k zoufalství. V každém případě dosahuje k zoufalství nad touto zemí, touto Anglií, nad níž si já ještě rozhodně zoufat nebudu. Myslím ale, že mohu docela dobře využít této příležitosti, abych řekl, co si aspoň já sám myslím o různých tvrzeních, o která tu jde.

Dalo by se diskutovat o tom, zda je pro Anglii dobré či špatné, že má impérium. Dalo by se, přinejmenším pokud jde o správnou definici, diskutovat, zda Anglie vůbec nějaké impérium má. V jedné věci ale musí být Angličané pevní, pokud jde o historii, filosofii a logiku. A to v tom, že šlo a jde o to, my vlastníme impérium, ne impérium nás.

Od Američanů nás oddělují principy George Washingtona a pojí nás s nimi principy Jiřího III. Nedává smysl, aby nás Američané zaplavili a přehlasovali ve jménu anglosaské rasy. Kolonie byly povodně anglické. Dluží nám alespoň tolik, třebaže na tuhle triviální okolnost moderní myšlení moc nedá, že bez svého tvůrce by nikdy ani jen neexistovaly. Pokud se rozhodnou zůstat anglické velmi upřímně jim poděkujeme za kompliment. Pokud se rozhodnou anglické nezůstat, ale proměnit se v něco jiného, máme za to, že je to jejich právo. Tak či tak Anglie zůstane vždy anglická. Kolonie se nemají nejdřív změnit v něco jiného, a pak v to něco jiného změnit i nás. Je možná špatné být impériem, to nám ale nebere právo být státem a národem.

Ti, kdo patří k naší myšlenkové škole, byla ale motto „Anglie především“ používali ještě v jiném smyslu. Totiž tak, že naším prvním krokem jak dalece má být nejlepší a nejetichtější ekonomický systém uzpůsoben pro Anglii, než s ním začneme zacházet jako s exportem a rozvážet to do všech konců světa. Vědec či obchodník, který je přesvědčen, že objevil výbušninu, která odpálí sluneční soustavu, nebo kulku, která zabije člověka na měsíci, se vždycky hodně předvádí s tím, že říká svůj vynález, nabízí nejprve své vlastní zemi a pak teprve do zahraničí. Osobně si ani nedokážu představit, jak se někdo může přimět k tomu, aby něco takového cizí zemi nabídl. No ale já nakonec nejsem ani velký vědec, ani geniální podnikatel. Tak či tak, pokud jde o naši malou myšlenku normálního vlastnictví, tu rozhodně nechceme nabízet žádné cizí zemi, ba ani kolonii, dokud ji nenabídneme naší zemi. A považujeme za velmi naléhavé a praktické zjistit nejprve, kolik z ní lze uskutečnit v naší zemi. Nikdo nepředpokládá, že by se celá anglická populace mohla hledat živobytí na anglické půdě. Každý si ale musí uvědomit, že by na ní mohlo najít živobytí mnohem víc lidí než nyní a že pokud by taková politika založila rolnictvo, zdatelně bychom tím snížili počty lidí, kteří by zbývali pro města a kolonie. Budeme ale tvrdit, že takoví lidé zbýt musí a musí se s nimi jednat, tak, jak se bude jevit nejpříhodnější poté, co hlavní pokus bude proveden tam, kde na tom záleží nejvíc. A u obhájců či propagátorů emigrace běžného druhu si budeme stěžovat hlavně na to, že se zdá, že v první řadě myslí na kolonie a až pak, na ty co musí zůstat doma, namísto toho, aby mysleli nejprve na svou zemi a až pak na to, co se musí přelít do kolonií.

Lidé považují optimistu za úspěšného člověka, mně se ale zdá, že mnohem víc naspěch má pesimista jako je pan Galsworthy. Nepokusil se o zřejmou reformu Anglie, a když zjistil, že se jí nedaří, odešel do exilu zkoušet ji někde jinde. O očividnou reformu se pokouší všude možně, jen ne tam, kde to nejvíc bije do očí. A myslím, že tím je podvědomě blízký lidem, kteří jsou mnohem méně rozumní a vážení než on. Pesimisté mají zvláštní způsob, jak nám naléhavě nabízet zoufalé rady jako jediné řešení problému, který se nepokoušeli řešit. Se vsí vážností slavnostně vyhlásí, že pokud nastanou jisté podmínky, stanou se nutností jisté nepřírozené věci, a z toho pak nějak dovodí, že ty podmínky nastaly. Nikdy je ani nenapadne třeba se jen pokusit dokázat, že existují, než začnou

dokazovat, co plyne z jejich existence. Je to ten druh bezbřehého a předčasného pesimismu, který lidé projevují, pokud jde o kontrolu porodnosti. Touží po ničení, jejich nadějí je zoufalství, horlivě předjímají ty nejtemnější a nejpochybnější předpoklady. Na lehkých nohou přebíhají a utíkají loudavým a nepříhodně pomalým statistikám a jako laň dychtí po vodách bystřin oni žízní po doušku ze Styxu a Léthé dřív, než přijde jejich hodina. Dokonce i fakta, které předkládají, zaostávají daleko za vírou, kterou vidí zářit kdesi vpředu, protože víra je podstatou věcí v naději očekávaných, věci neviděných.

Nesrovnávám-li dotýčného kritika s takhle zoufale zvrhlými doktory, ještě méně ho budu porovnávat s těmi, jejichž motivy jsou toliko sebeobranné a plutokratické. Je však nutno říci, že po nástroji emigrace mnozí sahají z toho prostého důvodu, ze kterého rovněž mnozí sahají po nástroji kontroly porodnosti. Je to totiž ten nejsnazší způsob, jak mohou kapitalisté uniknout ze svého vlastního omylu a neúspěchu kapitalismu. Nalákali lidi do měst slibů větší zábavy a potěšení a pak je tam zničili a ponechali jim jen jediné potěšení. Přírůstek, který z toho vzešel, se jim nejprve hodil, pokud šlo o pracovní sílu a pak nehodil, pokud šlo o poptávku, nu a teď jsou připraveni celý experiment uzavřít velmi vhodným způsobem, totiž tak, že jim poví, že nesmí mít rodiny, nebo že jejich rodiny musí odejít do moderního ekvivalentu Botany Bay. My prvek kolonisace v tomto duchu nepředjí máme, a dokud je v tomto duchu předjímán, odmítáme se jím zabývat. Na první místo stavím prohlášení, že skutečné koloniální osídlení musí být nejen stabilní, ale posvátné. Tvrdím, že nový dům musí být nejen domovem, ale svatyní. A proto tvrdím, že musí být nejprve založen v Anglii, v domě našich otců a svatyni našich světců, aby byl světlem a zástavou pro naše děti.

Už jsem vysvětlil, že se nemohu spokojit s tím, že bych ze svého normálního ideálu vynechal svou národnost, nebo zanechal Anglii jen jako pouhou nářadovnu či uhelný sklep jiných zemí, jako je Kanada či Austrálie nebo, proč konečně, Argentina. Chtěl bych, aby Anglie měla mnohem víc zemědělského či venkovského druhu přerozdělování a nemyslím, že by to bylo nemožné. Když ale tohle přiznáme, pak nikoho, kdo má všech pět pohromadě ani ve snu nenapadne popírat, že je tu reálný prostor, ba nutnost emigrace a koloniálního osídlení. Jenom, když na to přijde, budu muset poněkud zostra narýsovat čáru a vysvětlit ještě něco dalšího, co si sice není v žádném rozporu s mojí láskou k Anglii, co ale obávám se, nejspíš nijak nepomůže k tomu, abych byl milován Angličany. I když mi noviny a národní historie pořád říkají, abych věřil, že máme a známe „tajemství“ tohoto druhu úspěšné kolonisace a že k dosažení takové demokratické sociální konstrukce ni jiného nepotřebujeme. Nechci nic lepšího, než aby člověk mohl být v Anglii Angličanem. Myslím ale, že bude muset být něčím víc než Angličanem (nebo rozhodně něčím víc než „Brite“), pokud má vytvořit něco pevnou sociální rovnost vně Anglie. K takovému pevnému sociálnímu výtvaru je zapotřebí čehosi, co naše koloniální tradice nedala. Pokusím se vysvětlit důvody, proč zastávám tak nepopulární názor, ale skutečnost, že se je poměrně obtížné je vysvětlit je sama o sobě důkazem, že jejich nepovědomosti a té úzkoprsosti, jež není ani národní ani mezinárodní, ale toliko imperiální.

Velmi rád bych byl přítomen rozmluvě mezi panem Saklavatalou a děkanem Ingem. Opravdovou upřímnost děkana Ingeho chovám ve velké vážnosti, ale jeho podvědomé předsudky jsou poněkud podivnější. Nemohu se zbavit dojmu, že by mohl mít jisté porozumění a sympatie se socialistu, pokud by to nebyl křesťanský socialista. Věru nebudu předstírat, že bych měl nějaký respekt k běžnému druhu velkorysého smýšlení, který je připraven obejmout buddhistu, ale bolševik je na něj už příliš. Má to, myslím, velmi prostý význam. Mám na mysli vítání cizích náboženství, pokud z nich máme dobrý pocit a jejich potlačování, když jsou nám nepřijemná. Touto asociací ideí se zrovna teď zabývám z jednoho konkrétního důvodu, který se týká větší záležitosti. Týká se vlastně toho, co se obvykle nazývá britským impériem, které nás druhdy učili uctívat převážně proto, že bylo velké. A jednou z mých výhrad proti běžnému a poněkud vulgárnímu imperialismu, který nezabezpečí ani výhody pouhé velikosti. Jak jsem už řekl, jsem nacionalista, Anglie je pro mě dobrá dost. Bránil bych Anglii proti celému evropskému kontinentu. S ještě větší radostí bych jí hájil proti celému britskému impériu. V romantickém vytržení bych Anglii hájil proti panu Ramsay MacDonaldu, kdyby se stal králem Skotska, znovu bych zažehl strážné ohně Newarku a Carlisle a rozezněl staré pohraniční zvony. Se stejnou energií bych Anglii hájil proti panu Timu Healymu, coby králi Irsku, kdyby ona hrubá a rostoucí prosperita onono beznadějně a upadajícího keltského kmene dosáhla takové míry, až by to uráželo. A s vůbec největším vytržením budu hájit Anglii proti panu Lloydovi Georgovi jako králi velšskému. Tak se tedy ukáže, že na mém patriotismu není nic velkomyslného, většina moderní národnosti je na mně moc úzká.

Když ale odložím své vlastní lokální náklonnosti a podívám se na věc, jak se říká, zeširoka, znovu vidím, že náš imperialismus, nečerpá nic, co by se dalo dobrého čerpat z toho, že je velký. A na děkana Ingeho jsem si vzpomněl proto, že před časem prohlásil, že Irové a frankofonní Kanadané nabývají na počtech ne proto, že se drží katolického názoru na rodinu, ale proto, že jsou to zaostalá a očividně skoro barbarská plemena, která se přirozeně (předpokládám, že tak to myslel) pomnožila se slepou blahobytností džungle. Už jsem mluvil o tom, jak

funguje úžasný trik, aby se vlk nažral a koza zůstala celá, který tahle poznámka ilustruje. Pokud a dokud divoši vymírají, říkáme, že vymírají kvůli tomu, že to jsou divoši. Když jich nevhodně přibývá, říkáme, že se množí, jelikož jsou to divoši. A odtud je jen logický krok k tomu, abychom řekli, že krajané Sira Wilfreda Luriera nebo senátora Yeatse jsou divoši, jelikož jich přibývá. Imperiální státník, kdyby to byl státník, musí umět říct: „Je vždy složité porozumět jinému národu nebo jinému náboženství, ale moje postavení je šťastnější, než většiny lidí. Vím o něco víc, než mohou vědět lidé v ucelených a izolovaných státech jako je Švédsko nebo Španělsko. Ke katolické víře nebo francouzské krvi chovám větší sympatie proto, že mám francouzské katolíky ve svém impériu.“ Nu zdá se mi, že imperiální státník tohle nikdy neřekl, nikdy to ani říct nedokázal, nikdy se ani nesnažil nebo nepředstíral, že by to dokázal říct. Jeho povaha a smýšlení byly mnohem užší, než taková nacionalista, jako jsem třeba já, který zoufale hájí Offas Dyke proti hordě velšských politiků. Pochybuji, že by kdy byl nějaký politik, který by znal o slovo víc francouzsky či o slovo víc z latinské mše proto, že měl vládnout celé populaci, která čerpala své tradice z Říma a od Galů. Za chvíli naznačím, jaký vliv má tenhle neobyčejně úzký mezinárodní pohled na otázku rolnictva a rozšíření vlastnictví půdy. Nejprve ale musím vysvětlit jednu důležitou věc o povaze tohoto zúžení. A to je i důvod, proč na ni může vrhnout jisté světlo onen jemný, důvěrný rozhovor od srdce k srdci mezi panem Saklatavalou a děkanem od sv. Pavla. Pan Saklatavala je jakousi parodií či extrémní a výstřední ukázkou toho, že ve skutečnosti nevíme vůbec nic o morálních či filosofických prvních, které dohromady tvoří naše impérium. Je samozřejmě docela zřejmé, že nezastupuje Battersea. Máme ale vůbec nějaké ponětí, nějakou možnost zjistit, do jaké míry reprezentuje Indii? Nezdá se mi tak docela nemožné, že by ty neosobnější a neurčitější nauky Asie nebyly půdou pro bolševismus. Většina východní filosofie se od západní theologie liší v tom, že odmítá kdekoliv udělat čáru. Bude to velmi pravděpodobně zvrácenost onoho instinktu odmítat dělat čáru mezi meum a tuum (mým a tvým pozn. překl.). Neřekl bych, že indický gentleman může nějak posoudit, zda my na západě chceme mít ploty kolem našich polí nebo zdi kolem našich zahrad. A já si shodou okolností myslím, že nejvyšší lidská myšlenka a umění spočívá v tom, že někde, i když ne kdekoliv, uděláme čáru. Jsem si zcela jist, že tahle západní tendence je správná a východní tendence je špatná. V každém případě se mi ale zdá, tyto dva paralelní příklady Inda, ze kterého v naší říši vyrostl bolševik, a aniž bychom to byli schopni ovlivnit a frankofonního Kanaďana, který v naší říši zůstává rolníkem, aniž bychom dokázali z jeho stability cokoliv vytěžít, nám nabízí jistou ostrou lekci.

Netvrdím, že bych toho mnoho věděl o francouzských Kanaďanech, ale vím, že většina lidí, kteří mnoho mluví, o impériu ví ještě méně. Jde tu o to, že oni se obvykle ani nesnaží dozvědět se víc. Ony velmi neurčité obrazy kolonistů, kteří ve všech koutech dělají divy, jež oni vždy evokují, ve skutečnosti obsahují právě to, co může udělat francouzský Kanaďan, nebo co by jiným lidem mohl ukázat, jak mohou dělat. S tímhle velmi oblíbeným vymyšlením si věci ohledně kolonisace se pojí jeden velmi nebezpečný druh pokrytectví. Lidé se zámožská území pokoušeli užívat jako Eldorado, zatímco jim ještě sloužila jako Botany Bay. Posílali pryč lidi, kterých se chtěli zbavit, a pak k ponížení přidali ještě urážku tvrzením, že končiny země budou nadšené, že je mají. Načrtli taky jakýsi fantastický portrét osoby, jejíž ctnosti, ba i neřesti, byly naprosto vhodné pro založení impéria, i když očividně ne pro založení rodiny. Už i samotná řeč, kterou používají je zavádějící. Mluví o takových lidech jako o osadnících, i když to poslední, co by od nich kdy čekali, by bylo, aby se usadili. Očekávali od nich jakési nevýznamné individualistické prolamování se na nová území, i když na tom světě dnes čím dál méně záleží. Nepohodlného synovce poslali lovit divoké bisony v ulicích Toronta, zrovna tak jako kdovíkolik nepotlačitelných irských vystěhovalců posílali váličit s divokými rudochy do ulic New Yorku. Pořád dokola opakovali, že svět potřebuje průkopníky, a nikdy ani nezaslechli, že to, co svět potřebuje, jsou rolníci. Sentiment ohledně potulného vystěhovalce, který zdědil naši kulturu, byl do jisté míry upřímný a přirozený. Nikdo se netvářil, že by snad naše tradice zakládal. V celé té diskusi samé byly naprosto nepřítomné všechny ideály spojené s bezpečným společenským postavením, nikdo nemyslel na kontinuitu, obyčej, náboženství nebo folklor budoucího kolonisty. A nikoho především nikdy ani nenapadlo, že by mohl mít silný smysl pro soukromé vlastnictví. Pokud neurčitá idea, že získává cosi pro impérium, vůbec něco obsahovala, pak to byla idea, že získává něco, co bude patřit někomu jinému. Nebavím se teď o tom, jak to bylo špatné, nebo zda to v některých případech mohlo být správné, poukazují tak, že se nikdo nikdy nezabýval myšlenou jiného práva, zvláštního práva člověka pro sebe samého. Pochybuji o tom, že by se dalo najít i jen jedno slovo, které by to zdůraznilo i v tom nejzdravějším dobrodružném příběhu nebo nejbujnější hurávlástecké písničce. Mám docela rád všechno, co je v těch písničkách a příbězích doopravdy zdravé nebo veselé. Poukazují jen na to, že jsme cosi hrubě zanedbali, a teď tím strádáme. Nejhorší na tom opomenutí je, že jsme nepoučili ničím od lidí, kteří byli skutečně uvnitř impéria, které jsme hodlali oslavit, vůbec nic od Irů, vůbec nic od francouzských Kanaďanů, vůbec nic dokonce ani od chudáků Hindů. Nyní jsme dospěli do krise, v níž jsou nám tyhle opomenuté talenty obzvlášť zapotřebí, a my ani nevíme, jak se jim začít učit.

A vysvětlení tohoto omylu a selhání je jako ve většině podobných případů ve slabosti, které říkáme pýcha, jinými slovy právě v tom tónu, který si osvojili lidé jako děkan od sv. Pavla.

Řešení, které znovu obnoví rolnictvo v moderním světě, jistě bude obsahovat rozsáhlý prvek emigrace. O jednotlivých složkách této ideje řeknu víc v další části. Mám ale za to, že jakýkoliv plán či projekt tohoto druhu bude muset stát na naprosto odlišném a vlastně přesně opačném duchu a principu oproti tomu, který se obvykle aplikuje na emigraci v dnešní Anglii. Myslím, že potřebujeme nový druh inspirace, nový druh výzvy, dokonce nový druh běžné řeči dřív, než to řešení začne i jen pomáhat tomu, aby něco řešilo. Co potřebujeme, je ideál vlastnictví, ne jen pokroku — zejména pokroku, který s sebou bere vlastnictví jiných lidí. Utopia potřebuje více hranic a ne méně. A právě proto, že jsme byli slabí v etice vlastnictví na okrajích impéria, nebude naše společnost hájit vlastnictví tak, jako lidé hájí práva. Bolševik je pokračovatel a trest za bukanýra.

II. Náboženství drobného vlastnictví

Už dlouho toho hodně slyšíme o nevýhodnosti zachovávání dekora, slyšíme to zejména od těch, kdo nám pořád tvrdí, že ženy poslední generace byly bezmocné a neschopné a pak to dokazují tím, že popíší ohromnou a čnějící tyranii paní Grundy. Poněkud obdobně trvají na tom, že viktoriánské ženy byly obzvláště změkčilé a poddajné. Je od nich pak poněkud nešťastné, když už jen proto, aby to řekli, zmíní jméno královny Viktorie. Otázka ale víc vyvstává v souvislosti s nepatřičností v umění a literatuře a dnes se často argumentuje tak, jako by nebylo žádného psychologického důvodu ke zdrženlivosti. Tam by měl argument končit, jenže našťástí tihle diskutéři nevědí, jak se konce argumentu dobrat. Slyšel jsem argumentaci, že není o nic horší popsat porušení jednoho přikázání, než jiného, ale to je zjevný omyl. Je tu přinejmenším psychologický důvod k tvrzení, že některé obrazy pohnou obrazivostí k jejímu oslabení. Není důvod tvrdit, že jen pouhé rozvažování nad brašnou zlodějského náčiní v nás zažehne touhu vloupávat se domů. Není možné předstírat, že pouhé spatření prostředků, jimiž bychom mohli zavraždit naši staropanenskou tetičku pohrabáčem, činí zločin dokonaným. Na celém sporu mi ale přijde nejpodivnější to, že zatímco naše beletrie a žurnalistika převážně boří zákazy, pro které je při uvážení lidské přirozenosti logický důvod, pořád ještě literatura i novinařina cítí tlak zákazů, pro které nikdy žádný důvod nebyl. A na kritice namířené proti viktoriánské éře je nejpodivnější to, že nikdy nemíří proti těm nejsvévolnějším konvencím té doby. Jednou z nich, pamatuji si ji velmi živě z dob svého mládí, byla konvence, že je něco unfair nebo zahanbujícího, když člověk zmíní své náboženství. Poněkud podobný pocit se pojisil s tím, když zmínil své peníze. Nu tyto věci nelze na rozdíl od těch předchozích hájit stejným psychologickým argumentem. Pouhý pohled na kostelní věž nepřivede nikoho k šílenství, ani se ho po spatření arcijáhna klobouku nezmocní nezvladatelně vášně. A přece v našem životě a literatuře přetrvává dost z oné skutečně iracionální viktoriánské konvence, že je pokaždé, když argument stojí na tomto základním faktu života nabízet, pokud ne omluvu, tak aspoň obranu. Když tedy poznamenám, že chci ten typ kolonizace, který představují hlavně francouzští Kanadáné, najde se nejspíš ještě spousta prohnáných kritiků, kteří na mně ukáží obviňujícím prstem, jako by mě přichytili při něčem hodně neslušném a vykřiknou „Ve francouzské Kanadě věříte nejspíš proto, že jsou to katolíci“, což je v jednom smyslu nejen pravda, ale skoro celá pravda. V jiném smyslu to ale není pravda vůbec. To pokud by to mělo znamenat, že nemám vůbec žádný nezávislý úsudek v rozeznání, že právě tohle je to, co chceme. Nuže, když tenhle problém vznikne a dojde k tomuhle neporozumění, lze se s ním za současného stavu veřejné informovanosti, či spíše jejího nedostatku, vypořádat jen jedním praktickým způsobem. Znamená to povolat někoho obvykle zvaného nestranný svědek, i když je docela pravděpodobné, že bude mnohem méně nestranný než jí. Skutečně důležité je na něm to, že pokud by už stranil, pak druhé straně.

Moje milé staré Daily New z časů mého mládí, do kterých jsem chutě psal mnoho let a měl tam velmi mnoho dobrých a obdivuhodných přátel, nelze zatím vinit, že by byly tiskovým orgánem jesuitů. Jak každý ví, byl a je to orgán nonkonformistů. Dr. Clifford třímal svůj šálek čaje, když je prodával, aby jedním symbolickým činem dokázal, že je už dlouho abstinentem a nyní i členem hnutí pasivní resistance. Budiž nám odpuštěno, že se nad tímhle aspektem celé věci usmíváme, je tu však mnoho aspektů, které jsou skutečné a zaslouží všechen možný respekt. Do těchto novin skutečně sestoupila tradice starého puritánského ideálu a od mého mládí dosud je četlo a čte mnoho poctivých a tvrdě přemýšlejících radikálů. Proto myslím, že následující poznámky, které se Daily News nedávno objevily, v článku pana Hugh Martina písícího z Toronta, stojí docela za povšimnutí. Začíná slovy, že Anglosas nabyt takové pýchy, že nedokáže ohnout hřbet, zvláštní ale je, že dokládá téměř tolika slovy, že záda francouzských Kanadánů jsou opravdu posílenu nejen tím, jak se ohýbají nad svými venkovskými lopatami, ale i tím, že se hrbí před pověrečnými oltáři. Velmi mi záleží na tom, abych svému nestrannému svědku v této věci nepřivodil nějakou unfair úhonu, proto mi budiž prominuto, že budu z jeho slov poměrně obšírně citovat. Poté, co uvedl, že Anglosasy přitahují Spojené státy nebo aspoň průmyslová města, poznamenává, že Francouzi jsou v

Quebecu i jinde samozřejmě velmi početní, ale že to není místo, kde by docházelo k znatelnému rozvoji a že Montreal je jako velké město jeví známky stejného uvolňování, které lze zaznamenat i v jiných velkých městech. „A teď se podívejte na jiný obrázek. Rasa, která postupuje vpřed je rasa francouzská...V Quebecu, kde jsou ze 2.350.000 obyvatel téměř dva miliony Kanadánů francouzského původu, to lze očekávat. Není to ale Quebec, kde se Francouzům daří viditelně nejlépe...není to ani Nova Scotia a New Brunswick, kde by byl relativní úspěch francouzského plemene nejnápadnější. Výtečně hospodaří na půdě a vychovávají velké rodiny. Docela běžné jsou rodiny s dvanácti dětmi, osobně bych mohl jmenovat několik, kde jich bylo dvacet a všechny živé. Může přijít den, kdy se počtem vyrovnají nebo překonají Skoty, ale to bude nějakou dobu trvat. Pokud chcete vidět, co francouzské plémě pořád ještě umí, pak byste se měli vypravit na sever zdejší provincie Ontario. Dělá průkopnickou práci. Ohýbá záda tak, jak to lidé dělávali za starých časů. Množí se a zůstává na své půdě. Vystačí si se svým štěstím, aniž by bylo bohaté.

I když sám nejsem náboženský člověk, musím přiznat, že náboženství s tím má mnoho společného. Tihle francouzští Kanadáné jsou katoličtější než papež. O mnoha z nich byste mohli říkat, že jsou zoufale nevědomí a zoufale pověreční. Připadá mi, že jsou sto let pozadu a o sto let blíž štěstí.“

Znovu opakuji, že mi tahle slova přijdou docela pozoruhodná, pozoruhodná, pokud by se objevila kdekoliv, poutavá a ohromující, když se objeví v tradičním tisku manchesterských radikálů a nonkonformistů devatenáctého století. Jsou to slova krásně přímočará a ve své literární formě nestrojená slova, jasně znějí upřímností a zkušeností, a jsou o to přesvědčivější, že je napsal někdo, kdo nesdílí moji vlastní zoufalou nevědomost a zoufalou pověrečnost. Autor ale pokračuje dál a nabízí své vysvětlení a přitom náhodou docela jasně ukáže svou vlastní nezávislost v celé věci.

„Vedle toho, že jejich ženy rodí neuvěřitelné množství dětí, máte tu ještě jeden důsledek plynoucí z jejich podrobení se knězi. Vzniká sociální organismus, což má ve zdejších zapadlých končinách neocenitelnou hodnotu. Kostel, škola a duchovní drží každou malou skupinu pohromadě jako jednotku. Vůbec si nemyslete, že bych věřil, že by z nás obecné rozšíření katolicismu opět udělalo národ průkopníků. Přibližně stejně rozumně bychom mohli nabízet návrat k ranému skotskému protestantismu. Já jen zaznamenávám fakt, že prostota těchto lidí dokazuje jejich spásu a je jednou z nejnadějnějších věcí v současné Kanadě.“

Je tu samozřejmě mnoho nahodilých věcí, které by osoba s mými názory mohla na téhle pasáži komentovat. Mohl bych se cvailem vydat za velmi zajímavým srovnáním s raným skotským protestantismem. Velmi raný skotský protestantismus, podobně jako velmi raný anglický protestantismus pozůstával především z rabování. Pokud bychom to ale brali jako odkaz na naprosto čisté a upřímné nadšení první kovenantistů nebo raných kalvinistů, pak dojdeme ke kontrastu, který je smyslem celé záležitosti. Rané puritánství je čisté puritánství, čím je ale čistší, tím raněji vypadá. Nemůžeme si je představit jako něco dobrého a současně jako něco moderního. Ve své době to mohla být jedna z nejpocitivějších věcí ve Skotsku. Nikdo by to ale neoznačil za jednu z nejnadějnějších věcí v dnešní Kanadě. Kdyby se zítra na kazatelně v St. Giles objevil John Knox, byl by z něj špatný, nedostudovaný pastor. Jelikož by nic nevěděl o německé metafysice, považovali by ho za zdivočelého barbara. Toto srovnání se ovšem neseťkává s čímsi mimořádným, co je starší než Knox a přece i novější, než Knox. Mohl bych také poukázat, že to, co se obvykle rozumí pod „podřízením knězi“ je zavádějící, i kdyby to byla pravda. Stejně dobře by se o útoku lehké brigády mohlo mluvit jako o podrobení se lordu Raglanovi. A ještě lépe, je to asi tak to samé, jako označit dobytí Jerusaléma za podrobení se hraběti Bouillonovi. V jednom smyslu je to docela pravda, v dalším to vůbec pravda není. Ani v nejmenším tu nechci narušovat nestrannost svého svědka. Vůbec nechci požit žádné z inkvisičních mučení, abych ho přiměl přiznat něco, co by přiznat nechtěl. To co přiznal, mi přijde velmi pozoruhodné, ani ne tak proto, že to byl hold Francouzům coby kolonistům, ale protože je to hold kolonistům jako zbožným a oddaným lidem. Pro obecnou diskusi o mém vlastním tématu je ale nejdůležitější důraz na stabilitu. Zůstávají na půdě, tvoří sociální organismus, drží pohromadě jako jednotka. To je nový tón, kterého je myslím zapotřebí ve všem řečnění o kolonizaci.

Nedávný popis Šťastné továrny, jak existuje v Americe, nebo bude existovat, stoupal výš a výš po stupních ideálu, až skončil jaksi potichu před samým vstupem do nebes a před slovy o dělníkovi: „A na cestu domu se vydává jako člen burzy cenných papírů.“ Každý pokus představit si lidství v jeho konečné dokonalosti měl v sobě vždy cosi trochu neskutečného, jako by to bylo pro tento svět příliš dobré, ale visionářské světlo pronikající v oné poslední větě mraky, jasně zvýrazňuje kontrast, který je třeba vidět mezi takovým stavem a prací a námahou obyčejných lidí. Adam opustil Eden jako zahradník, ale na cestu zpět se vydává jako člen burzy. Sv. Josef byl tesař, ale z mrtvých vstane jako makléř. Giotto byl pastýř, protože ještě nebyl hoden důstojnosti makléře. Shakespeare byl herec, ale o makléřství snil dnem i nocí. Burns byl oráč, ale pokud si u pluhu zpíval, jak mnohem příhodnější by bylo, kdyby zpíval na burse. V tomhle druhu argumentu se předpokládá, že celé lidstvo vědomě nebo nevědomě

doufalo v takové završení a že pokud by lidé nebyli makléři, bylo by to proto, že to prostě neuměli. Ovšem takhle pozoruhodná pasáž z výkladu sira Ernesta Benny má vedle zjevného použití ještě jedno. Burzovní makléř je v jednom smyslu opravdu velmi poetická postava. V jednom smyslu je zrovna tak poetický jako Shakespeare, ten je taky jeho ideálním básníkem, protože mátožnému nic dává skutečný byt a podobu a jméno (Sen noci svatojanské překl. E. A. Saudek). Hodně obchoduje s tím, čemu ekonomové (ve své poetické povaze) říkají obraznosti. Když smění dva tisíce patagonských dýní za tisíc akcí Aljašského velrybího tuku, nepožaduje uspokojení smyslů z požití dýně ani nepotřebuje vidět velrybu hrubými tělesnými očima. Je docela možné, že žádné dýně neexistují, a pokud někde existuje něco jako velryba, pak je velmi nepravděpodobné, že by se vtírala do diskuse na burze cenných papírů. Nu, s finančním světem je ten problém, že je až příliš plný imaginace, fiktivní imaginace. A když na ni a proti ní reagujeme, pak je přirozeně naší první reakcí realismus. Když se makléř plouží svou temnou cestou k domovu a siru Ernestu Bennovi, pak jsme skutečně připraveni trvat na tom, že v temnotě je on, a my že jsem na denním světle. Nejen že je v temnotě, on sní, a všichni neskuteční leviathani a smyšlené dýně mu přecházejí před očima jako nějaký svitek se symboly ze snů Starého Zákona. Když ale drobný vlastník pěstuje dýně, jsou to dýně skutečné a někdy i docela velké na tak malého vlastníka. Kdyby měl někdy příležitost chovat velryby (což je poměrně nepravděpodobné), pak aby to byly buď skutečné velryby, nebo by pro něj byly k ničemu. Za těchto podmínek začínáme přirozeně být poněkud netrpěliví, když se lidé označují za praktické, nad drobným vlastníkem ošklíbají stejně, jako by to byl malý básník. Celá věc má nicméně ještě jednu jinou stránku a v jistém smyslu bude lepší, pokud bude drobný vlastník menší básník nebo aspoň mystik. Ba co víc, v jistém podivném a paradoxním smyslu je dokonce i makléř podnikatelem.

Právě té jiné stránce malého soukromého vlastnictví, jejímž příkladem jsou francouzští Kanadáné a článek o nich v Daily News, věnuji své poslední poznámky. Skutečně praktický význam onoho vysoce zajímavého stanoviska totiž je, že v tomto případě znamená být pokrokový a být takzvaně statický jedno a to samé. V tomto případě je podivným paradoxem průkopník skutečným osadníkem. Ještě podivnějším paradoxem je osadníkem člověk, který se doopravdy usadí. Bude se říkat, že úspěch tohoto pokusu je založen na jisté schopnosti zapustit kořeny, již bychom vlastně skoro mohli označit za jakousi rychlou tradici, tak jako druzí mluví o rychlé přepravě. A věru půdu pod osadníkovými nohama lze učinit pevnou jen tak, že ji učiníme posvátnou. Jedině náboženství může dát tak rychle jakousi nahromaděnou sílu kultury a legendy čemusi hrubému a neúplnému. Říkat, že křesť činí dítě ctihodným, zní jako vtip a připomíná to starou anekdotu o dítěti s brýlemi, které zemřelo jako vyšinitý zesláblý stařec ve věku pěti let. Je však hluboce pravdivé, že se tu přidává nejen něco, co se má uctívat, ale cosi, co se má zčásti uctívat pro svou starobylost — totiž pro nezměrné hlubiny své lidskosti. Nový svět lze v jistém smyslu pokřtít tak, jak křtíme nové dítě. Součástí starodávného řádu se tak pak stane nejen na mapě, ale i v mysli. Namísto toho, aby hrubí lidé jen rozšiřovali svou hrubost a říkali tomu kolonisace, by bylo možné, aby lidé kultivovali půdu tak, jak kultivují duši. Jenže k tomu je nutno mít jak respekt k půdě právě tak jako k duši, ba k nim mít i jistou úctu pro jejich jakési spojení s posvátnými věcmi. K tomu ovšem musíme mít určitý smysl pro to, že sebou neseme posvátné věci a nosíme si je domů a ne jen mít dojem, že svatost může existovat jako naděje. Řečeno těmi nejvznosnějšími slovy, potřebujeme reálnou přítomnost. Řečeno těmi nejlidovějšími slovy potřebujeme něco, co je vždy na místě.

Chceme tedy něco, co je vždy tady na místě, a ne jen kdesi za obzorem. Průkopnický instinkt, jak si nedávno posteskl, se začíná vytrácet, pochybuji ale, že by nám dovedl říct proč. Je dokonce možné, že nepochopí v jediném zářném záblesku pochopení, pokud mu povím, že jsem všemi deseti pro lov na divoké kachny, pokud opravdu věří, že divoká kachna je rajským ptákem, ale že je nutné ji lovit nebeskými psy. Pokud to bude vypadat, že mu to není moc jasné, pak mu vysvětlím, že cestovatel musí právě tak něco vlastnit, jako musí něco hledat a o něco usilovat, jinak totiž ani nebude vědět oč se snažit, co hledat a o oč usilovat. Nestačí jen vždy jít za třpytivou září, někdy je potřeba se v jejím světle i odpočívat, vnímat cosi posvátného v záři táborového ohně i ve světle Polárky. A tentýž tajemný a pro některé božský hlas, který jediný říká, že zde nemáme města k trvalému pobytu je také jediný, který v hranicích tohoto světa dokáže postavit města, která přetrvávají.

Jak jsem řekl na počátku tohoto oddílu, je marné předstírat, že taková víra není základem skutečné změny. Ovšem její praktický poměr k rekonstrukci vlastnictví je takový, že pokud nepochopíme tohoto ducha, nemůže ulevit nahromadí kolonizací. Lidé budou obyčejnému městskému kočovnictví dávat přednost před kočováním v pustinách. Nebudou tolerovat emigraci, pokud by znamenala jen tolik, že je budou politici postrkovat tak, jak je poháněli policisté. Pokud předchůdce nebude vědět, jakému Bohu připravuje cestu, dají přednost chlebu a hrám před kobylkami a medem lesních včel.

I pokud bychom ale na chvíli dali stranou přísně duchovní ideály obsažené ve změně, musíme připustit, že jsou tu ve hře i sekulární ideály, které musí být pozitivní a ne jen komparativní, na rozdíl třeba od ideálu pokroku. Někdy

jsme ponoukáni, abychom proti všem utopiím postavili tu ve skutečnosti nejnemožnější Utopii, která popisuje Veselého Sedláčka, který nemůže existovat nikde jinde, než na scéně a který závisí na porculánové pastýřce, kterou nikdo nikde nikdy neviděl, leda tak na krbové římse. Jestliže opravdu předkládáme nemožné portréty ideálního lidství, pak v tom nejsem sami. Nejen socialisté, ale i kapitalisté se před námi chlubí svými imaginárními a ideálními postavami, a pokud to vůbec jde, pak kapitalisté víc, než socialisté. Jakmile jsme totiž jednou četli o posledním pozemském ráji pana Wellse, kde muži a ženy chodí elegantě v prostých oděvech a drží své nálady na uzdě způsobem, který mi v tomto světě shledáváme někdy obtížným (i pokud jsem autory utopických románů), jakmile totiž jednou uvidíme ideální postavu oné vize, pak vidíme desetkrát denně ideální postavu obchodníka s reklamou. Říkají nám „Budte jako on“, nebo abychom napodobovali jistou agresivní osobu, která na nás ukazuje prstem velmi hrubě na člověka, který se považuje za vzor pro mládež. A přece je to naprosto ideální portrét a je velmi nepravděpodobné (jsme rádi, že to tak můžeme říct), že by někdy někomu z nás narostla brada nebo prst tak dotěrného druhu. Nevyčítáme ale ani kapitalistům ani socialistům, že postavili takový druh nebo takovou talismanu podobnou postavu pro soustředění představitosti. Nežasneme nad tím, že nám k obdivu předkládají dokonalou osobu, jen se podivujeme nad osobou, nad níž žasneme. A je docela pravda, že v našem hnutí, stejně jako v každém jiném, musí trocha toho ideálního zobrazování být. Bez toho lidi nikdy nikde nic neudělali, ale v našem případě je reality i romance mnohem víc, než ve snech jiných romantiků. Nemůže existovat národ milionářů, a zatím ještě nikdy neexistoval národ utopických soudruhů, ale bylo už velmi mnoho národů snesitelně spokojených rolníků. V téhle souvislosti jde ovšem o to, že pokud nebudeme přímo požadovat náboženství drobného vlastnictví, pak musíme přinejmenším požadovat poesii drobného vlastnictví. Je to něco, o čem je rozhodně a dokonce naléhavě praktické být poetický. A ti, kdo nám vyčítají, že jsme poetičtí, jsou právě, kdo ve skutečnosti nevidí praktický problém.

Praktickým problémem je totiž cíl. Průkopnická myšlenka zeslábla právě tak jako myšlenka pokroková a to ze stejného důvodu. O pokroku mohli lidé mluvit tak dlouho, dokud o pokroku prostě nepřemýšleli. Pokrokáři měli skutečně jakousi představu cíle pokroku a dokonce i ten nejpraktičtější průkopník měl jakousi matnou a zastřenou ideu, co chce. Pokrokáři důvěřovali tendenci své doby, protože věří, nebo aspoň věřili, v soubor demokratických nauk, o nichž předpokládali, že je ustanovují. A průkopníci a budovatelé impéria byli naplněni nadějí a odvahou protože, abychom k nim byli spravedliví, ve své většině alespoň nějak matně věřili, že vlajka již nesou je znamením zákona a svobody a vyšší civilizace. Jejich hledání tedy mělo jakýsi předmět a cíl nebylo jen samoúčelné. Podvědomě si představovali konce cest a ne nekonečné cestování, stavěli město, neprodírali se jen džunglí. Více či méně znali styl architektury, v němž město postaví a upřímně věřili, že je to nejlepší styl architektury na světě. Duch dobrodružství selhal, protože zůstal ponechaný dobrodruhům. Dobrodružství pro dobrodružství se stalo stejně samoúčelným jako umění pro umění. Ti, kdo ztratili všechny smysl pro směr, přišli o všechny cit pro umění, ba i pro náhodu. Přišel čas ve všech oblastech, ale zejména v té naší opět oživit a upevnit směr politického pokroku nebo koloniálního dobrodružství. I tehdy, když si cíl pouti představíme jako jakási rolnický ráj, bude to pořád ještě mnohem praktičtější, než vyrazit na pouť bez cíle. Ještě praktičtější však bude trvat na tom, že chceme trvat nejen na tom, čemu se říká vlastnosti průkopníka, že nechceme jen popisovat ctnosti, jež dosahují dobrodružství. Chceme, aby lidé nejen přemýšleli o místě, které by chtěli najít, ale i o místě, kde by se jim chtělo zůstat. Ti, kdo chtějí jen znovu roznítit sociální naděje devatenáctého století, nesmí nabízet naděje bez konce, ale naděje na konec. Ti, kdo chtějí pokračovat v budování staré koloniální ideje, nám musí přestat tvrdit, že církev impéria je založena na valícím se kameni. Je totiž hříchem proti rozumu tvrdit člověku, že cestovat v naději je lepší, než dorazit do cíle a že když tomu uvěří, že pak snad už nebudou cestovat více.

Shrnutí / Chapter VI. A Summary

Debatoval jsem jednou s učeným mužem, který měl zvláštní zálibu v tom, že korespondenci pořádal do matematických vzorů, kdy nejprve každý napsal tisíc slov a pak sto slov — a pak přišel zas nějaký úplně jiný vzorec. Přijal jsem to tak, jak vždycky přijímám výzvy, zejména s očividným ohledem k férovosti, byl jsem však v pokušení mu říct, jak naprosto nepoužitelná je tahle mechanická metoda pro něco tak živého jako je diskuse. Je zřejmé, že člověk může potřebovat tisíc slov, aby odpověděl na deset. Představme si, že bych filosofický dialog začal slovy „Rdousíte děti“. Přirozeně by odpověděl „Nesmysl, nikdy jsem žádné dítě nezardousil.“ A přece by už v tom automatickém výkřiku použil dvakrát tolik slov co já. Je nemožné mít skutečnou debatu bez odboček. Každá definice bude vypadat jako odbočka. Představme si, že by mi někdo předložil nějaké novinářské tvrzení, řekněme: „Španělští jesuité byli odsouzeni v parlamentu“ Nemohu se s ním vypořádat bez toho, abych novináři postupně vysvětlil, v čem se od něj liším v atmosféře a důsledcích jednotlivých pojmů. Nemohu odpovídat rychle, když právě pomalu zjišťuji, že ten člověk trpí řadou mimořádných bludů: jako 1) že parlament je reprezentativní shromáždění

zástupců lidu, 2) že Španělsko je vyčerpaná a upadající země nebo že 3) španělský jezuita je jakýsi dvorský kaplan tichošlápek. Jenže to byl ve skutečnosti právě španělský jezuita, kdo předvídal celou naši dnešní demokratickou teorii a přímo jí vzdorně mrštil proti božskému právu králů. Každé z těchto vysvětlení by bylo odbočkou a každé by bylo nutné. Nu, jsem si velmi dobře vědom, že v této knize je velmi mnoho odboček, které na první pohled nemusí vypadat nezbytně. Sestavil jsem je totiž z toho, co byla původně jakýsi polemický výklad, a jak se ukázalo, bylo nemožné vynechat výklady a nechat jen polemiku. Nikdo navíc nemůže vést polemiku s mnoha lidmi, aniž by přitom nemusel načít mnoho témat, jak ví každý, kdo někdy čelil křiku posměváčků. A jsem velmi rád, že mohu říct, že při této příležitosti na mě pokřikovalo mnoho nepřátel, kteří byli současně přáteli. Věnoval jsem se tehdy současně psaní esejů a hovorům u čajového stolku, nebo lépe u stolku v taverně. Udělat z téhle směsi kázání a plácání něco jako gramatiku distributismu se ukázalo jako docela nemožné. Zdá se mi však, že i jako sbírka esejí vypadá kniha víc od věci, než ve skutečnosti je, a že mnozí budou číst eseje bez toho, aby tak docela chápali, co je drží pohromadě. Rozhodl jsem se tedy přidat tuto poslední esej jen jako shrnutí záměru celé knihy, i kdyby to shrnutí mělo být jen rekapitulací. Pro své četné odbočky jsem měl důvod, který možná nebude patrný, dokud neuvidíme celek v jisté perspektivě. A tam, kde odbočka takové ospravedlnění nemá, ale vznikla proto, že jsem chtěl odpovědět příteli, ba co hůř, ze sklonu k planému a neřádnému veselí, se jen mohu upřímně omluvit vědeckému čtenáři a slíbit, že udělám, co bude v mých silách, aby toto závěrečné shrnutí bylo co nejnudnější. Pokud budeme nyní pokračovat náležitě spořádaným způsobem, sama idea majetku zmizí. A nezničí ji revoluční násilí. Je to spíš zoufalý a nepředložený zvyk obejít se vždycky bez revoluce. Svět bude ovládnut a obsazen, ono že se to vlastně stalo, dvěma mocnostmi, které jsou dnes velmocí jedinou. Mluvím samozřejmě o té části světa, která je obsazena naším systémem, a mluvím o té části dějin světa, která potrvá mnohem déle, než zabere naše doba. Lidé nepochybně dříve či později znovu objeví tak přirozené potěšení jako je vlastnictví. Je ale možné, že bude objeveno po celých věcích, jako byly věky naplněné pohanským otrokářstvím. Může být objeveno po dlouhém úpadku naší civilizace. Mohou je nově objevit barbaři a myslet si, že je to něco nového.

Tak či tak, vyhlídky jsou takové, že bude pokračovat pokrok vedoucí k úplnému spojení dvou velkých spojování. Obě mocnosti věří toliko ve spojování a nikdy ani nerozuměly tomu, aby ani neslyšely o tom, že byla nějaká důstojnost v rozdělení. Neměly nikdy tolik představitosti, aby pochopily ideu Genese a velkých mytů: že totiž Stvoření samotné bylo dělením. Počátkem světa bylo oddělení nebe a země, počátkem lidstva bylo oddělení muže a ženy. Tyhle ploché a banalitami naplněné myslí nedokáží nikdy rozeznat tvořivým rozpolcením Adama a Evy a ničivým polcením Kaina a Ábela. V každém případě obě tyto mocnosti, obě schopnosti myšlení, mají nyní stejnou náladu a je to nálada, které se nezamlouvá všechno dělení a tedy všechno rozdělování. Věří v jednotu, jednomyslnost, harmonii. Jednou z těchto mocností je státní socialismus a tou druhý jsou velkopodniky. Už jsou jednoho ducha, brzy budou i jedním tělem. Jelikož totiž nevěří v rozdělování, nemohou zůstat oddělené, protože věří ve spojování, samy se spojí. Zatím tomu jedni říkají Solidarita a druzí Konsolidace. Vypadá to, že musíme prostě jen počkat, než se obě obludy naučí říkat Konsolidarita. Ať už se to ale bude jmenovat jakkoliv, není pochyb o tom, jaká bude povaha světa, který společně vytvoří. Je to čím dál jasnější a povědomější. Bude to svět organizace, syndikace, standardizace. Lidé budou moci kupovat klobouky, domy, prázdniny, a patentní léčiva známých a universálních vzorů, budou syceni, odíváni, vzděláváni a zkoušeni širokým a propracovaným systémem, ale kdybyste se jich v kteroukoliv chvíli zeptali, zda je podnik, která jim poskytl střechu nad hlavou či pokrývku hlavy je pořád ještě obchodní firma, nebo zda už patří obci, pravděpodobně by to nevěděli a je možné, že by jim to bylo jedno.

Mnozí věří, že lidstvo bude v tomto novém míru šťastné, že třídy budou usmířeny a duše dojdou pokoje. Nemyslím, že by to dopadlo až tak špatně. Připouštím ale, že je tu mnoho věcí, které mohou takovou katastrofu uspokojení způsobit. Lidé se ve velkých množstvích podrobili otroctví a možná ještě konkrétněji despotické vládě. Podle mě ale bude každé inteligentní osobě zřejmé, že tahle vláda bude víc než despotická. Moc je samou podstatou trustů, nejen ta moc, jako má stát, k zničení vojenských rivalů nebo vzpouru lůzy, ale také moc k tomu, aby rozdrtily každý nový zvyk, oděv, řemeslo nebo soukromý podnik, o kterém se rozhodnou, že se jim nelíbí. Militarismus může lidem nanejvýš zabránit v boji, monopolismus jim může zabránit nakupovat a prodávat, vyjma zboží (zpravidla podřadného zboží), které má obchodní značku monopolu. Pokud se můžeme něčemu poučit z dějin a z lidské přirozenosti, pak je naprosto jisté, že despotismus bude čím dál despotičtější a zboží bude čím dál podřadnější. Nelze si představit žádný psychologicky založený argument, který by umožnil tvářit se, že lidé, kteří budou uchovávat takovou moc celé generace, ji nebudou víc a víc zneužívat nebo nebudou vše ostatní víc a víc zanedbávat. Víme, co se stalo s mnohem méně tuhým vládnutím, i tehdy když je založili vladaři oduševnělí a inteligentní. Můžeme se pochmurně dohadovat o tom, jaký důsledek bude mít větší moc v rukou menších lidí. A jestliže jméno Caesarovo se nakonec stalo symbolem pro vše, co nazýváme bysantismem, jakou přesně míru

tuposti a nudnosti máme očekávat, pokud má jméno Harrod znít ještě nudněji a tupěji než dosud? Jestliže se Čína, po staletí živená Konfuciem stala nakonec synonymem pro ztuhlost a monotonnost, jaký bude asi stav mozků, které po staletí sytil Callisthenes? Vynechávám zde konkrétní případ své vlastní země, kde nám hrozí ani ne tak dlouhý úpadek, jako spíš nepříjemně rychlý pád. Když se ale podíváme na monopolistický kapitalismus v zemi, která je ve vulgárním smyslu pořád ještě úspěšná, třeba ve Spojených státech, pak jen vidíme jasněji a v ohromujícím měřítku dlouhou sestupnou perspektivu, směřující dolů k Byzanci či Pekingu. Je zcela zřejmé, že celý tenhle podnik je mašinerie na produkci desaterořadého zboží, uchovávací lidí v nevědomosti o věcech prvotřídních. Většina civilisovaných systémů upadala z výšin, tohle ale začíná nízko na plochem místě a i ta nejmorbidnější imaginace si jen těžko představí, jak to bude vypadat, až skutečně rozdrtí všechny své kritiky a rivaly udrží svůj monopol neprodyšný po dvě století. Ať už ale ten příběh bude končit jakkoliv, nikdo rozumný nepochybuje, že jeho první kapitoly už máme za sebou. Typem a projevem už není vůbec žádných rozdílů mezi kolektivistou a normálním obchodním pořádkem, podnikání má svou byrokracii a komunismus svou organizaci. Soukromé věci jsou už veřejnými v tom nejhorším slova smyslu na světě, jsou neosobní a odlidštěné. Věci veřejné jsou již soukromé v tom nejhorším slova smyslu na světě, protože jsou tajemné, utajované a převážně zkorumpované. Nový druh hospodářské vlády spojí vše co špatného na jednotlivých plánech vylepšení světa. Nebude už výstřednosti, nebude humoru, žádného ušlechtilého opovržení světem. Nebude existovat nic, než cosi odporného jménem sociální služba, pod čímž se rozumí otročení bez loyality. Tato služba bude jedním z ideálů. To jsem zapomněl zmínit, že ideály existovat budou. Všichni nejbohatší lidé patřící k hnutí dali jasně najevo, že těchto drobných útěků mají spoustu. Lidé mají vždycky ideály, když už nemohou mít ideje.

Dotyčné filantropy možná překvapí, že někteří z nás se na takové vyhlídky dívají velmi podobněji, jako bychom se dívali na teorii, že se máme vyvinout zpět v opice. Přemýšlíme proto, zda je možné dokonce i dnes představit si obnovu tak dávno zapomenuté věci jako je samospráva, tedy moc občana do jisté míry řídit svůj vlastní život a tvořit si své vlastní prostředí, jíst co mu chutná, oblékat se, jak se mu líbí, a mít širokou možnost voleb (což mu trust nutně musí upřít). V poznámkách o této myšlence jsem se ptal, zda je možné tomuto nesmírně zlému zjednodušení či centralisaci uniknout a to co jsem řekl lze asi nejlépe shrnout ve dvou nadpisech či ve dvou paralelních tvrzeních. Někomu se může stát, že si protiřečí, ve skutečnosti se ale navzájem potvrzují.

Za prvé tvrdím, že to mohou udělat lidé. Není to něco, co by se dalo udělat lidem. V tom je odlišnost jak od prakticky všech socialistických schémat, tak od plutokratické filantropie. Netvrdím, že od něčeho takového mohou lidi zachránit, na takovou představu se dívám s nenávistí a opovržením. Tvrdím, že od toho mohou zachránit oni mně, pokud se na to i oni budou dívat s nenávistí a opovržením. Musí to ale udělat v duchu náboženství, revoluce a (dodal bych), duchu odřeknutí se. Musí to chtít udělat právě tak, jak by země vyhnat útočící armádu nebo zastavit šířící se mor. Argumentace našich kritiků se v tomto ohledu podivně točí v kruhu. Ptají se nás, proč ztrácíme čas odsuzováním něčeho, co nemůžeme zničit a předkládáme ideál, kterého nemůžeme dosáhnout. Tvrdí, že jenom vyléváme špinavou vodu dřív, než můžeme získat čistu, či spíš, že jen analyzujeme mikroskopický život ve špinavé vodě, aniž bychom si troufli ji vylít. Proč vedeme lidi k nespokojenosti s podmínkami, s nimiž se musí spokojit. Proč ostouzíme nesnesitelné otroctví, které musí být tolerováno? Když se ale my pak zeptáme, proč je náš ideál nemožný, nebo zlo nezničitelné, odpovídají v takovém smyslu, že není možné lidi přesvědčit, aby si jeho zničení přáli. Je to možné, ale jak sami ukazují, nelze nám vyčítat, že jsme to nezkusili. Nemohou tvrdit, že lidé plutokracii nenávidí dost na to, aby je zabíjeli a nám pak vyčítat, že je vybízíme, aby se na ni podívali dost důkladně na to, aby ji nenávidět začali. Pokud ji nenapadnou dřív, než ji začnou nenávidět, tak pokud ukazujeme, jak nenáviděníhodná je, pak děláme tu nejpraktičtější věc. Morální hnutí musí odněkud začít, ale já zcela pozitivně tvrdím, že musí nějaké morální hnutí vzniknout. Tohle není finanční nervosita, policejní předpis, poslanecký návrh zákona, nebo detail účetnictví. Tohle je buď mohutné úsilí lidské vůle, podobné každému svržení velkého zla, nebo to není nic. Říkám, že pokud za to lidé budou bojovat, mohou zvítězit. Nikde jsem nenaznačoval, že by bylo možné jakkoliv zvítězit bez boje.

Pod touto hlavičkou jsem na příslušném místě pojednal například možnost organizovaného bojkotu velkých obchodů. Bojkotovat velké obchody by samozřejmě znamenalo jistou obět a hledat malé obchody zas jistě potíže. Byla by to ale asi tak setina obětí a potíží, které často podstupovaly masy patriotických lidí při nějakém vlasteneckém nebo náboženském protestu — pokud opravdu chtěli protestovat. Podle téhož obecného pravidla jsem poznamenal, že skutečný život na půdě, tedy nejen přebývání na ní, ale vydobývání živobytí z ní, bude jistým dobrodružstvím zahrnujícím jak tvrdohlavost, tak odříkání. Nebyl by ale ani z poloviny tak asketický jako dobrodružství toho typu, který se běžně připisuje kolonistům a budovatelům impéria a je to nic ve srovnání s tím co normálně dokazovaly miliony vojáků a mnichů. Jen je pravda, že mniši mají víru, vojáci vlajku a dokonce i o budovatelích impéria můžeme předpokládat, že měli dojem, že mohou pomoci impériu. Při rozmanitosti

náboženské zkušenosti mi nepřijde nijak nemožné, že lidé mohou půdy všímát právě tolik jako mnich nebe, že lidé mohou stejně tak věřit v rýče, které tvoří, jako v meče, které hubí a že Angličané, kteří kolonisovali všude jinde, mohou začít kolonizovat i Anglii.

Když jsem tedy připustil, či spíše zdůraznil, že něco takového nelze provést, pokud si lidé skutečně nezačnou myslet, že to stojí za to udělat, uvedl jsem dále, že dokonce i v těchto rozmanitých oblastech, je víc lidí, kteří si myslí, že to stojí za povšimnutí, než těch, kteří si myslí, že to za povšimnutí nestojí. Dokonce i v zástupcích zákazníků tlačících se ve velkých obchodních domech tak slyšíte ohromné množství skuhrání — ani ne tak proto, že jsou velké, ale proto, že jsou špatné. Jenže tahle skutečná kritika je oddělená, kdežto nereálné vyvyšování a chvála jsou spojené, jako každé jiné spiknutí. Pokud je milionář, kterému obchody patří kritizován, kritizují ho jeho zákazníci. Pokud je uhlašeně chválen, skládá si komplimenty sám. Když ale na jeho hlavu padají kletby, děje se to ve vnitřní komnatě, když je veleben (sám sebou) hlásá se to ze střech. To je to, co se rozumí pod publicitou — hlas tak hlučný, že dokáže přehlušit jakékoliv poznámky veřejnosti.

Pokud jde jak o půdu, tak o obchody či dílny, pokračoval jsem, pak pokud tu není morální pobídka, pak jsou tu alespoň složky morální pobídky. Právě tak, jako nespokojenost s obchody přetrvává i u těch, kdo nakupují, tak touha po půdě zůstává i těm, jimž je sotva dovoleno chodit po zemi. Dal jsem příklad obyvatel slumu v Limehouse, kteří byli násilně přesunuti do bytů ve vysokých domech, kteří hořce litovali ztráty směšných dvorečků, které si postavili v koutě svých slumů a chovali tam domácí zvířata. Zdá se absurdní tvrdit o nějaké zemi, že žádní z jejích obyvatel nemohou být venkovskými zemědělci, když se to pokouší dokonce i cockenyové. Podotkl jsem také, že pokud jde o venkov, panuje nyní obecná nespokojenost, jak mezi majiteli, tak mezi nájemci půdy. Zdá se, že vše ukazuje k prostšímu životu jednoho člověka na svém poli, které bude, jak to jen možnosti dovolí, zbaveno komplikací renty a najaté práce, zejména tehdy, když renta zůstává nezaplacená nebo nevýnosná a námezdní dělníci jsou tak často ve stávce nebo na chudinské podpoře. I v tomhle se může milion jedinců cítit stejně, ale z toho milionu ne nestal dav lůzy, protože takový dav je morální záležitost. Nikdy ale nebudu tak nevlastenecký, abych tvrdil, že Angličané nemohou v Anglii nikdy vést takovou zemědělskou válku, jakou vedli Irové v Irsku. Obecně tedy řečeno, na základě tohoto prvního principu bude tuto věc nutno se vši určitostí hlásat jako křížovou výpravu, je však docela nepravdivé a nehistorické tvrdit, že je pravidlem, že tam, kde byla jednou hlásána kruciáta, nejsou žádní křižáci.

A zde je můj druhý obecný princip, který může vypadat jako protiřečení, ale ve skutečnosti potvrzuje výše řečené. Myslím, že celou věc bude nutné provést postupně krok za krokem, trpělivě a s částečnými ústupky. Nemyslím si to proto, že bych jakkoliv věřil v onen přihlouplý kult pomalosti, kterému se někdy říká evoluce, ale kvůli specifickým okolnostem případu. Za prvé rozvzteklá chátra může boháče vyplenit, vypálit a okrást, k jeho velkému duchovnímu poučení a prospěchu. Nebylo by tak docela nepřírozené, kdyby to udělala téměř mimoděk, zatímco by uvažovala o něčem jiném, třeba i nelásce k Židům nebo Hugenoťům. Nám ale nikdy nepomůže, pokud bychom velmi silně otřásli sentimentem vlastnictví, i kdyby byly velmi špatně mířené či velmi nepřiměřené, protože právě tenhle sentiment se shodou okolností pokoušíme oživit. Z hlediska psychologie by bylo bláhové urazit dokonce i velmi neženskou feministku ve snaze probudit jemnou rytířskost vůči ženám. Bylo by nemoudré mlátit obrazoborce po hlavě posvátným obrazem, abychom ho naučili, že na posvátné obrazy se nesahá. Myslím, že tam, kde staromódní cit pro vlastnictví pořád ještě žije, je dobré s ním zacházet přiměřeně a s jistou rozvahou. Tam kde žádný smysl pro vlastnictví není, třeba u milionářů, je možné uvažovat poněkud jinak a zde pak dojdeme k otázce, zda je vlastnictví nabyté jistými způsoby vůbec vlastnictvím. Pokud jde o příklad hromadění zásob za účelem zvýšení ceny a tvorba monopolů s cílem omezení obchodu a podnikání, to spadá pod první z mých dvou principů. Je to jen otázka toho, zda máme morální odvahu potrestat něco jistě nemorálního. O těchto operacích v mezinárodním světě financí není o nic víc pochyb, než je o pirátství v mezinárodních mořských vodách. Když je země zamořena piráty, jde jen to, že to zavinila nepořádná a špatně vedená vláda. Záležitost trustů a protitrustového zákona jsem proto v této knize pojal jako věc pro lidový protest bojkotem či stávkou, ale jako věc pro přímý zákrok státu proti zločincům. Jestliže jsou však zločinci silnější než stát bude jistě každý pokus o jejich potrestání označen za vzpouru a docela po právu ho můžeme označit za křížové tažení.

Vraťme se o všem k druhému principu, protože je tu ještě další a méně abstraktní důvod k tomu, abychom uznali, že cíle musí být dosaženo po etapách. Zde jsem musel uvážit některé věci, které nás mohou přivést o krok blíž k distributismu, i když samy o sobě nemusí být pro horlivého nebo přísného distributistu příliš uspokojivé. Použil jsem příklad fordky, která sice může být produktem masové výroby, ale je užívána k individuálním dobrodružstvím, jelikož koneckonců je soukromý vůz soukromější než vlak či tramvaj. Použil jsem také příklad obecného zásobování elektřinou, které může vést k tomu, že by poprvé měla šanci spousta malých dílen. Netvrdím, že by se mnou v tomto mém rozhodnutí souhlasili všichni

distributisté, celkově jsem ale nakloněn tomu, že bychom měli tyto věci použít k tomu, abychom rozbili blok soustředěného kapitálu a managementu, i když naléhavě žádáme, aby poté, co dokonali své dílo, odešli. Snažíme se vytvořit konkrétní druh lidí, takový, který se nebude kořit klanět mechanisaci, ani když bude používat stroje. Je ale zcela zásadní v každé fázi přísně trvat na tom, že jsme svobodní nejen k tomu, abychom stroje přestali uctívat, ale i k tomu, abychom je přestali užívat. Právě v této souvislosti jsem kritizoval jisté páně Fordovy poznámky i celou ideu standardizace, o níž by se dalo říct, že ji reprezentuje. Všude ale uznávám a rozeznávám rozdíl mezi methodami, které můžeme použít k vytvoření zdravější a rozumnější společnosti a věcmi, které ona zdravější společnost může mít dost zdravého rozumu udělat sama. Kupříkladu lidé, kteří skutečně přišli na to, jaká zábava je něco tvořit, nikdy nebudou chtít většinu z nich vyrábět pomocí strojů. Sochař nebude chtít sochu vyřezávat na soustruhu, tiskař nebude chtít obrázek tisknout jako vzorek a řemeslník, který skutečně dovede vyrábět hrnce či pánve nebude o nic pohotovější k tomu, aby se snížil k takřečené manufakturní výrobě. Je mimochodem divné, že už samo slovo manufaktura znamená pravý opak toho, co by se dalo předpokládat. Už to je svědectvím o lepších časech, kdy to neznamenal práci moderní fabriky. V přísném slova smyslu ruční práce tak tak sochař vlastníma rukama vyrábí sochu, kdežto fabričný dělník vlastníma rukama šroubky nevyrobí.

V každém případě ale svět, ve kterém je mnoho nezávislých mužů, bude pravděpodobně světem, kde bude více nezávislých řemeslníků. Až jednou něco takovému světu podobného vytvoříme, pak se můžeme spolehnout, že bude víc než moderní svět vnímat nebezpečí mechanisace umrtvující tvorění a že si bude víc vážit toho, co je umrtvované. Tvrdím, že takový svět může ohledně strojů přijmout zvláštní pravidla, tak jak je všichni máme ohledně zbraní, kdy je pro jisté konkrétní účely připouštíme, ale zvláštním způsobem na ně dohlížíme. To vše ale patří do pozdější fáze zdokonalení, kdy už bude existovat obec svobodných lidí a nevidím nic inkonsistentního na použití jakýchkoliv nástrojů, pokud jsou samy o sobě nevinné, k tomu, aby se tito občané mohli postavit na vlastní nohy. Už jsem podotkl, že tak jako nepovažují mechanisaci jako takovou za nemorální nástroj, tak ani zákrok státu není dle mého mínění sám o sobě nemorální. Stát může v prvních fázích udělat mnoho, zejména pokud jde o výchovu a výcvik v nových a nezbytných řemeslech a zaměstnáních, také dotacemi a cly na ochranu distribustických experimentů či zvláštními zákony třeba o zdanění kontraktů. Tohle všechno patří pod to, čemu říkám druhý princip, že totiž smíme užívat přechodných nebo nedokonalých nástrojů, to ale platí souběžně s naším prvním principem, že musíme být dokonalí nejen v naší trpělivosti, ale i v naší vášni a trvalém rozhořčení.

Jsou tu konečně také běžné a zjevné problémy, jako ty, které se týkají populace, a v této souvislosti plně připouštím, že tento proces bude dříve či později obsahovat prvek emigrace. Myslím ovšem, že emigrovat musí ti, kdo nové Anglii rozumí a ne ti, pro které by to byl únik před ní nebo před nutností jejího vzniku. Lidé musí pochopit nový smysl staré věty o posvátnosti soukromého vlastnictví. Musí tu být duch, v němž se kolonisté budou cítit doma a ne v cizině. Je tu, připouštím, je tu problém, protože doznávám, že znám jen jednu věc, který dodá nové půdě posvátnost čehosi již starého a plného mystického citu. A tou věcí je svatyně — reálná přítomnost svátostného náboženství.

Nevyhnutelně tedy končím poznámkou o jiném sporu, sporu o kterém mě ani nenapadlo, že ho tu povedu. Nebyl bych ale upřímný, kdybych to tu nezmínil, a ať už je příčina té spojitosti jakákoliv, je nemožné popírat, že za celou naši politickou posicí je jistá nauka. Není to nutně nauka náboženské auhority, kterou sám přijímám, nelze však popřít, že musí být v jistém slova smyslu náboženská. Tím se rozumí, že musí mít alespoň nějaký vztah či odkaz k nějakému konečnému pohledu na vesmír a zejména na přirozenost člověka. Ti, kdo jsou tedy připraveni sledovat postupnou atrofii vlastnictví, budou v konečném důsledku připraveni sledovat amputace rukou a nohou. Skutečně věří tomu, že končetiny se mohou stát stejně zaniklými orgány jako slepé střevo. Jinými slovy je tu jistá podstatná odlišnost mezi mým vlastním názorem a onou vizí člověka, který je jen čímsi přechodným a proměnlivým, jakýmsi článkem, pokud ne Chybějícím článkem. Tvrdí se, že ten tvor druhdy běhal po čtyřech a dnes chodí jen po dvou nohách. Zjevná úvaha říká, že další evoluční fází člověka bude stát na jedné noze. A to bude mít velkou cenu pro kapitalistické nebo byrokratické síly, které se o něj mají nyní začít starat. Bude to, kupříkladu, znamenat, že pro pracující třídy bude nutno opatřit jen poloviční množství bot. Bude to znamenat, že všechny mzdy budou dobré taky tak pro jednu nohu. Já však budu na konci, jakož i na začátku, svědčit, že věřím v člověka, který stojí na dvou nohách a potřebuje dvě boty, a přeji si, aby ty boty byly jeho vlastní. Můžete říkat, že je to přání konservativní. Můžete tvrdit, že získat ty boty je pokus o revoluci. Ale pokud je tohle konservativní, pak jsem konservativec a pokud je to pokus o revoluci, pak jsem revolucionář, v každém případě jsem příliš demokratem, než abych bral evoluci.

To, co stojí za bolševismem a mnoha jinými moderními záležitostmi je nová pochybnost. Není to jen pochybnost o Bohu, je to mnohem spíš zvláštní pochybnost o člověku. Stará morálka, křesťanské náboženství, katolická církev se

od vši téhle nové mentality lišili v tom, že doopravdy věřili v práva lidí. Tím chci říct, že věřili, že běžní lidé byli oděni mocí, privilegií a jakousi autoritou. Běžný člověk tak měl právo zacházet s mrtvou hmotou až do jistého bodu, což je právo vlastnictví. Běžný člověk tak měl právo vládnout v mezích jistého rozumu nad dalšími zvířaty, to je námitka pro ti vegetariánství a řadě jiných věcí. Běžný člověk měl právo posuzovat své vlastní zdraví, a jaké riziko podstoupí s běžnými věcmi ve svém prostředí, to je námitka proti prohibici a řadě jiných věcí. Běžný člověk měl právo posuzovat zdraví svých dětí a obecně právo je vychovávat, jak nejlépe to uměl, to je námitka proti mnohým výkladům moderního státního vzdělávání. Nu a v těchto primárních věcech, ve kterých staré náboženství spoléhalo na člověka, nová filosofie člověku naprosto nedůvěřuje. Zdůrazňuje, že jakákoliv práva v těchto věcech může mít jen velmi vzácný druh člověka a pokud je to člověk toho vzácného druhu, pak má právo vládnout druhým ještě víc než sobě. Právě tato hluboká skepse ohledně běžného člověka, je bodem, kde se shází ty nejrozpornější prvky moderního myšlení. To je důvod proč pan Bernard Shaw chce evoluci nového tvora, který bude žít déle a doroste do větší moudrosti než člověk. To je důvod proč chce pan Sydney Webb sehnat existující lidi do stád a pást je jako ovce či zvířata mnohem hloupější než člověk. Nebouří se proti nějaké abnormální tyranii, jsou ve vzpouře proti tomu, co považují za normální tyranii. Nevzbouřili se proti králi. Vzbouřili se proti občanovi. Když se starý revolucionář (jako ten v The Dynamiter) postavil na střechu a rozhlédl se po městě, říkával si obyčejně: „Jen pomysli, jak se princové a šlechtici veselí ve svých palácích, jen pomysli na to, jak kapitáni se svými kohortami v ulicích šlapou po lidech.“ Nad tím se ovšem nový revolucionář netrápí. Říká si: „Jen si představ všechny ty pitomce ve vulgárních vilách a ignorantských slumech. Jen si pomysli, jak špatně učí svoje děti, jen pomysli, co všechno ošklivého provádí pso vi a jak uráží city papouška.“ Tihle mudrci zkrátka, ať už je to správně nebo ne, nedokáží normálnímu člověku světit vládu nad jeho domácností a rozhodně nechťejí, aby vládl státu. Nechťejí mu ve skutečnosti dát žádnou politickou moc. Nejsou ochotni mu dát dům, či manželku či dítě nebo psa, či krávu ani kousek půdy, protože to jsou věci, které mu dávají reálnou moc.

Nu a my chceme, aby všichni pochopili, že naše politika je dát mu moc tím, že mu tyhle věci dáme. Zdůrazňujeme, že to je skutečný morální rozdíl, který je za všemi našimi spory a možná jediný, který stojí za skutečnou diskusi. Ani zdaleka, vůbec v této době, nepopíráme, že by druhá strana neměla mnoho co říct. Možná jsme to my jediní, od kterých se dá očekávat, že budeme zdůrazňovat, že průměrný poctivý občan má mít něco, nad čím by mohl vládnout. My jediní máme ve stejné míře a ze stejných důvodů právo označovat se za demokraty. Republika se říkávalo národ králů a v naší republice mají králové skutečná království. Všechny moderní vlády, ať je pruská nebo ruská, všechna moderní hnutí, ať kapitalistická nebo socialistická, království králi berou. Protože se jim nelíbí nezávislost toho království, jsou proti vlastnictví. Protože se jim nelíbí loyality toho království, jsou proti manželství.

S jistým smutným pobavením proto sleduji rozmáchlé vize, jež doprovází klesající mzdy. Všimám si, že sociální proroci pořád nabízejí bezdomovcům cosi mnohem vyššího a čistšího než domov a slibují nadnormální nadřazenost lidem, kterým není dovoleno být normální. Docela se spokojím se sny o staré klopotné dřině demokracie, jejímž prostřednictvím by co nejvíc z lidského života mělo být dáno každé lidské bytosti, zatímco brilantní autor Prvního člověka na Měsíci nás nepochybně brzy zesměšní v románu nazvaném Poslední člověk na Zemi. A já vsutku věřím, že když lidé přijdou o hrdost osobního vlastnictví, přijdou o cosi, co přináleží k jejich vzpřímenému držení těla a k tomu jak stojí a drží se na planetě a na nohou. Zatímco sedím mezi davy předřazených úředníků a špatně placených dělníků v metru nebo v tramvaji a čtu o velkých koncepcích lidí podobných bohů a přemýšlím, kdy budou lidé lidmi.

Konec

*zdroj: <https://gkch.wordpress.com/category/outline-of-sanity-1927/page/3/>
drobné opravy zřejmých překlepů MS*